

SOSYAL MEDYA PLATFORMLARININ DEVLET YÖNETİMİNE
MÜDAHALESİNİN ANALİZİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOBB EKONOMİ VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

MEHMET EMRE BERK

GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİSAN 2022

Bu Yüksek Lisans Tezinin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm koşulları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Serdar SAYAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü

Bu çalışmayı okuduğumu ve çalışmanın kapsam ve içerik olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda bir Güvenlik Çalışmaları Yüksek Lisans tezi olabilecek yeterlilikte olduğuna kanaat getirdiğimi onaylıyorum.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA

(TOBB ETÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Tez Jürisi Üyeleri

Prof. Dr. Şaban KARDAŞ

(TOBB ETÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Doç. Dr. Burak TANGÖR

(Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler)

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Mehmet Emre BERK

ÖZ

SOSYAL MEDYA PLATFORMLARININ DEVLET YÖNETİMİNE MÜDAHALESİNİN ANALİZİ

BERK, Mehmet Emre

Yüksek Lisans, Güvenlik Çalışmaları

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA

Bu yüksek lisans tez çalışması kapsamında, sosyal medya platformlarının devlet yönetimine müdahalelerinin analizi yapılmıştır. Siyasal düşünce tarihinde görüldüğü gibi, devletler doğası gereği *imperium* alanlarını koruma refleksine sahiptir. Bu durum, *imperium* alanını korumak isteyen devletin sosyal medya platformları ile güç mücadelesine girmesine neden olmaktadır. 6 Ocak 2021 ABD Kongre Baskını sürecinde dönemin ABD Başkanı Donald Trump'ın maruz kaldığı sosyal medya sansürü bu durumu gözler önüne sermektedir. Trump'ın sansüre maruz kalması, Twitter'dan çekilen veriler ile ifade edilmiştir. Devletler ile sosyal medya platformları arasında güç mücadelesinin derinleşmesinin doğurabileceği olası senaryolar değerlendirilmiştir. Bu bağlamda güç mücadelesini engellemek amacıyla her iki aktörün çıkarlarının korunabileceği, verimli bir iletişimin kurulabileceği, çok paydaşlı katılımın sağlanabileceği, norm ve davranış ilkelerinin belirlenebileceği özel bir yönetim modeli önerilmiştir. *Küresel Sosyal Medya Yönetişim Modeli* devlet ve sosyal medya arasındaki güç mücadelesini engelleme, birey hak ve özgürlüğünü koruma kapasitesi olduğunu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Birey, Devlet, Sosyal Medya, Twitter, Yönetişim

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE INTERVENTION OF SOCIAL MEDIA PLATFORMS IN GOVERNMENT

BERK, Mehmet Emre

Master of Arts, Security Studies

Supervisor: Prof. Haldun YALÇINKAYA

Within the scope of this master's thesis study, the interventions of social media platforms in the state administration were analyzed. As seen in the history of political thought, states naturally have the reflex to protect their imperium areas. This situation causes the state, which wants to protect the imperium area, to enter into a power struggle with social media platforms. Social media censorship was exposed to US President Donald Trump during the 6 January 2021 U.S. Congress Raid reveals this situation. Trump's exposure to censorship has been being expressing by data pulled from Twitter. Possible scenarios had been evaluated that may arise from the deepening of the power struggle between states and social media platforms. In this context, to prevent the power struggle, a special governance model has been proposed in which the interests of both actors can be protected, efficient communication can be established, multi-stakeholder participation can be ensured, and norms and behavioral principles can be determined. It has been revealed that *the Global Social Media Governance Model* has the capacity to prevent the power struggle between the state and social media and to protect individual rights and freedoms.

Key Words: Individual, State, Social Media, Twitter, Governance

Bu çalışmayı, beni her zaman daha iyi olmaya ve kariyerimi başarılı bir şekilde gerçekleştirmeye iten koşulsuz desteği için kıymetli annem Hatun Berk'e büyük bir minnettarlık saygı ve sevgiyle adıyorum.

TEŞEKKÜR SAYFASI

Büyük bir ilgiyle başladığım Güvenlik Çalışmaları serüvenimde, karşılaştığım her zorlukta bana destek olan, bir mühendise sosyal bilimler bakış açısını kazandıran ve düşünsel hayatıma engin ufuklar kazandıran tez danışmanım değerli hocam Haldun Yalçınkaya'ya, yüksek lisans eğitimim ve tez sürecim boyunca beni yönlendiren, yapıcı eleştirileriyle rehberliğini esirgemeyen kıymetli hocam Şaban Kardeş'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans sürecimi kolaylaştıran ve değerli katkılar sunan Elif Merve Dumankaya ve Emre Sönmez'e teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecim boyunca her daim yanımda olan kıymetli annem Hatun Berk'e ve değerli abim Ahmet Berk'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL SAYFASI.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
İTHAF SAYFASI	vi
TEŞEKKÜR SAYFASI	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM I.....	1
BÖLÜM II.....	5
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE AKADEMİK YAZIN	5
2.1. Araştırma Yöntemi.....	6
2.2. Araştırma Sorusu.....	8
2.3. Araştırmanın Kısıtlılıkları	10
2.4. Akademik Yazın.....	10
2.4.a. Teknolojik Devrimlerin Politik Hayata Yansıması.....	11
2.4.b. Siber Politika ve Uluslararası İlişkiler Teorileri	12
2.4.c. Devletler ve Sosyal Medya Düzenlemelerine Yaklaşımları.....	15
2.4.d. Günümüzde Sosyal Medya Yönetişim Platformları	16
2.5. Değerlendirme.....	19
BÖLÜM III	21
KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	21
3.1. Toplumun Doğuşu ve Devlet	21
3.2. Tarihsel Süreçte Siyasal Düşünceler ve Birey	23
3.2.a. Antik Çağ Yunan Siyasal Düşüncesi ve Birey.....	23
3.2.b. Karanlık Çağda Kaybolan Birey	26
3.2.c. Modern Çağda Birey Güç Kazanıyor.....	29
3.2.d. Yakınçağ ve Günümüz Siyasal Düşünceleri	33
3.2.e. Değerlendirme	36

3.3. Enformasyon Çağı ve Bireyin geleceği.....	37
3.4. Yönetimden Yönetişime Geçiş	40
3.4.a. Devlet ve Sosyal Medya Yönetim Rekabeti.....	41
3.4.b. Norm, Davranış İlkeleri ve Yönetişim	49
3.4.c. Yönetişim	53
3.4.c.i. Rosenau ve Yönetişim	54
3.4.c.ii. Kooiman ve Yönetişim.....	55
3.4.c.iii. Rhodes ve Yönetişim Kavramının Ortaya Çıkışının Sorgulanması	56
3.4.c.iv. Yönetişimle Yönetimin Evrimi.....	56
3.4.c.v. Sosyal Medya Platformları ve Yönetişim.....	57
3.4.d. Sosyal Medya Yönetişim Modeli.....	59
3.5. Değerlendirme.....	65
BÖLÜM IV	71
SOSYAL MEDYA YÖNETİŞİM MODELİNİN ANALİZİ.....	71
4.1. 6 Ocak 2022 Trump'ın Sosyal Medya Platformlarında Sansürlenmesi	71
4.2. Sosyal Medya Yönetişim Modelinin Kontrol Mekanizmaları	79
4.2.a. Bilgi Teknolojilerinin Geleneksel Kontrolü.....	79
4.2.b. Algoritma Kontrolü.....	81
4.2.c. Veri Güvenliği Denetimi	85
4.2.d. İçerik Denetimi.....	87
4.3. Neden Küresel Sosyal Medya Yönetişim Modeli?	88
4.4. SMYM'nin Karşılaşabileceği Zorluklar	93
BÖLÜM V	95
SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	99

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 3.1. Yönetim, Yönetişim ve Sosyal Medya Yönetişimi Tanımları	67
Tablo 4.1. Stoker Yönetişim İçin Beş Önerisinin Sosyal Medya Platformlarında Uygulanması	78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Devletlerin Sosyal Medya Platformlarını Kontrol Etme Arzusu.....	7
Şekil 3.1. Ocak 2021 İtibarıyla Seçili Ülke Ve Bölgelerde Aktif Sosyal Ağ Penetrasyonu	43
Şekil 3.2. STK ve ISAF İş Birliği Mekanizması Olarak ANSO.....	62
Şekil 3.3. Devletler ve Sosyal Medya Arasındaki Gri Alan SGMF İçin Alan Oluşturmaktadır.....	63
Şekil 4.1. Yıllara Göre Trump'ın Paylaştığı Tweet Sayısı.	74
Şekil 4.2. Seçim Sonrası, Günlere Göre Trump'ın Paylaştığı Tweet Sayısı.....	75
Şekil 4.3. Amerikan Toplumunda Siyasi Kutuplaşma.....	83

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANSO	: Afghanistan NGO Safety Office
BEPS	: Base Erosion and Profit Shifting
CEO	: Chief Executive Officer
GCHQ	: Government Communications Headquarters
GNI	: Global Network Initiative
GIFCT	: Global Counter Terrorism Forum
ICANN	: Internet Corporation for Assigned Names and Numbers
IETF	: Internet Engineering Task Force
ISAF	: International Security Assistance Force
NetzDG	: Netzwerkdurchsetzungsgesetz
NGO	: Non – Governmental Organization
NSA	: National Security Agency
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OSN	: Open Social Network
SMC	: Social Media Councils
SMGM	: Social Media Governance Model
SMYM	: Sosyal Medya Yönetişim Modeli
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

BÖLÜM I

GİRİŞ

21.yüzyılda gelişen teknolojiyle birlikte bilgi teknolojileri hizmet ve ürünleri günlük hayatımızın her alanında yer almaktadır. Bu ürünlerin başında sosyal medya gelmektedir. Sosyal, siyasal ve kültürel hayatın her alanına etki eden ürün ve hizmetleri bizlere sunan, bilgi teknolojilerini temel alan sosyal ağlar günümüzde kritik bir öneme sahip olmuştur. Küreselleşme sürecinin etkisi ile birlikte sosyal medya platformları, küresel ölçekte bir aktör haline gelmiştir. Twitter, Youtube, TikTok, Google, Facebook, gibi platformlar yerel sınırlarını aşmış ve uluslararası nüfuz alanına sahip bir uluslararası aktör boyutuna ulaşmıştır.

6 Ocak 2021 tarihinde Amerikan Kongresi'nin Basılması hadisesinde, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump'ın ve destekçilerinin sansürlenmesi, sosyal medya platformlarının etki alanının bir devletin egemenlik alanına müdahale edecek kadar güçlü olduğunu göstermiştir. Twitter başta olmak üzere diğer sosyal ağlar tarafından ABD Başkanı Donald Trump ve destekçilerinin paylaşımları sansür uygulanmış, ötekileştirilmiş ve engellenmiştir. Seçim bitmesine rağmen seçimin güvenliği hakkında gerçekleştirilen tartışmalar Twitter tarafından yok sayılmıştır. Twitter başta olmak üzere Facebook, Youtube gibi öncü sosyal medya platform yönetimlerinin gerçekleştirdiği bu sansür, engelleme ve ötekileştirme herhangi bir ulusal veya uluslararası kurallara dayanmadan gerçekleştirilmiştir. Yani hukuk sürecinin, yargı erkinin dışında şirket yöneticilerinin kendi inisiyatifi sonucunda meydana gelmiştir. Yargı erkinin bu duruma müdahale edememesi veya sınırlarını

çizmemesi yasama erkinin devre dışı kaldığını göstermektedir. Benzer şekilde yürütme erkinin devir teslim sürecinde etkisiz kalması ve mevcut dünya düzeninde yürütme erkinin sosyal medya şirketlerine olan kısıtlı etkisinin görülmesine neden olmuştur.

6 Ocak 2021 ABD Kongre Baskını sırasında sosyal medya platformlarının devletler ile radikal bir şekilde güç mücadelesine girebileceğini göstermiştir. Bu çalışmada, *imperium* alanını korumak isteyen devletler ile ekonomik çıkarlarını, özgürlüğünü ve itibarını korumak isteyen sosyal medya platformları arasında güç mücadelesinin derinleşmesini önlemek ve birey özgürlüğünü teminat altına alabilmek için çok paydaşlı, yeni ve özel bir yönetim modeline ihtiyaç olduğu öne sürülmüştür. Bu bağlamda yönetim ihtiyacının karşılanması için *Küresel Sosyal Medya Yönetişim Modeli* önerilmiştir.

Bu çalışmanın ilerleyen bölümünde, çalışmaya dair araştırma yöntemi, araştırmanın sorunsalı ve destekleyici araştırma soruları ifade edilmiştir. Ayrıca araştırmanın limitleri ve çerçevesi bu bölüm içerisinde ifade edilmiştir. Akademik yazın bölümünde, teknolojinin gelişimiyle ortaya çıkan ve yaygınlaşan sosyal medya platformlarının politik, sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerinin anlaşılması için William Field Ogburn'un teknolojik devrimlerin devlette yarattığı değişimleri açıklayan çalışmalarından faydalanılmıştır. Devamında, Uluslararası İlişkiler teorilerinin siber politikalara yaklaşımı incelenmiştir. Bazı devletlerin mevcut yasal düzenlemeleri ışığında sosyal medya platformlarına olan yaklaşımı araştırılmıştır. Sonrasında ise günümüzde yer alan sosyal medya yönetim platformları incelenerek avantaj ve dezavantajları değerlendirilmiştir.

Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve bölümüne, bu çalışmanın ana aktörü olan devlet kavramının doğuşu incelenerek başlanmıştır. Bölümün devamında devletin

imperium alanını koruma isteği ve bu isteğe rağmen bireyin özgürlüğünü devlete karşı nasıl genişlettiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bilindiği gibi sosyal medya platformlarıyla birey özgürlüğü arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Daha sonra *yönetim* kavramından *yönetişim* kavramına geçiş ve *yönetişim* kavramına neden ihtiyaç duyulduğu anlatılmıştır. James N. Rosenau, Jan Kooiman, Rhodes, Gerry Stoker ve Ansgar Zerfass gibi alanın önde gelen uzmanlarının *yönetişim* kavramı açıklamalarına yer verilmiştir. Yönetişim kavramının anlaşılmasıyla *Küresel Sosyal Medya Modeli* tanımlanmıştır.

Model Analizi bölümünde, 6 Ocak 2021 ABD Başkanının ve destekçilerinin önde gelen sosyal medya platformu olan Twitter tarafından sansüre maruz kalması bir güç mücadelesi örneği şeklinde analiz edilmiştir. Güç mücadelesinin derinleşmesi sonucu olası senaryolar ifade edilmiş ve özel bir sosyal medya platformları için özel bir yönetim modeline olan ihtiyaç dile getirilmiştir. Devletlerin ve sosyal medya platformlarının çıkarlarını ve bireyin özgürlüğünü koruyabilmek amacıyla *Küresel Sosyal Medya Modeli*'nde olması gereken yönetim kontrol mekanizmaları ifade edilmiştir. Bölüm sonunda öne sürülen modelin karşılaşılabileceği zorluklar öngörölmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde çalışmanın genel kapsamı araştırmanın sorunsalı hatırlatılmış, küresel ölçekte bir sosyal medya yönetim platformuna olan ihtiyaç vurgulanmıştır. Öne sürülen modelin nihai olmadığı ve akademik katkılarla geliştirmesi gerekliliğine olan ihtiyaç belirtilmiştir. Genel bir değerlendirmeye çalışma sonlandırılmıştır.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE AKADEMİK YAZIN

21.yüzyılda gelişen teknolojiyle birlikte bilgi teknolojileri hizmet ve ürünleri günlük hayatımızın her alanında yer almaktadır. Bu ürünlerin başında sosyal medya gelmektedir. Sosyal, siyasal ve kültürel hayatın her alanına etki eden ürün ve hizmetleri bizlere sunan bilgi teknolojilerini temel alan sosyal ağlar günümüzde kritik bir öneme sahip olmuştur. Küreselleşme sürecinin etkisi ile birlikte sosyal medya platformları, küresel ölçekte bir aktör haline gelmiştir. Twitter, Youtube, TikTok, Google, Facebook, gibi platformlar yerel sınırlarını aşmış ve uluslararası nüfuz alanına sahip bir uluslararası aktör düzeyine dönüşmüştür.

Sosyal medya platformlarının etki alanına bireyler olduğu kadar devletler de girmektedir. 2021 yılında gerçekleşen Amerika Birleşik Devletleri Kongre Baskını sürecinde yaşananlar bu etkiyi gözler önüne sermektedir. Twitter başta olmak üzere diğer sosyal ağlar tarafından ABD Başkan adayı Donald Trump ve destekçilerinin paylaşımlarına sansür uygulanması, ötekileştirilmesi gibi eylemler gözlemlenmiştir. Seçim bitmesine rağmen seçimin güvenliği hakkında gerçekleştirilen tartışmalar Twitter tarafından yok sayılmıştır. Twitter başta olmak üzere Facebook, Youtube gibi öncü sosyal medya platform yönetimlerinin gerçekleştirdiği bu sansür, engelleme ve ötekileştirme herhangi bir ulusal veya uluslararası yasalara dayanmadan gerçekleştirilmiştir. Yani hukuk sürecinin ve yargı erkinin dışında şirket yöneticilerinin kendi inisiyatifi sonucunda meydana gelmiştir. Yargı erkinin bu duruma müdahale edememesi veya sınırlarını çizmemesi yasama erkinin de devre dışı kaldığını göstermektedir. Benzer şekilde yürütme erkinin devir teslim sürecinde etkisiz kalması ve mevcut dünya düzeninde yürütme erkinin sosyal medya şirketlerine

olan kısıtlı etkisinin görülmesine neden olmuştur. Montesquieu, Yasama- Yürütme- Yargı Kuvvetlerinin ortaya çıkmasında ve kuvvetler ayrılığının bir toplumsal mutabakat olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir. Siyasal bir sistemin kurulabilmesi için en verimli yolun *toplumsal sözleşme* olduğu Rousseau tarafından açıklanmaktadır. Toplum sözleşmesinin temelinde bireylerin yönetim erkine seçimler vesilesiyle gücünü devretmesi yatmaktadır. Bu değerlendirmeler sonucunda Yasama-Yürütme- Yargı dışında kalan *sosyal medya* ve *sosyal medya eylemleri* yeni bir toplumsal sözleşme olma durumunun ayrıca analiz edilmesi gerekmektedir.

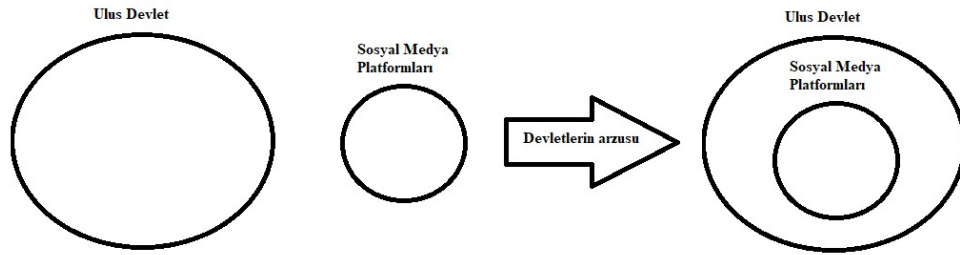
Bu bölüm, çalışma kapsamında yürütülecek olan araştırma yöntemi ve akademik yazın bölümlerinden oluşmaktadır. Araştırma yöntemi başlığı altında, nitel araştırma yönteminin nasıl yürütüldüğü, araştırma yönteminin limitleri, ana araştırma sorusu ve yan araştırma soruları yer almaktadır.

2.1. Araştırma Yöntemi

Sosyal medya platformlarının yönetim erkinden bağımsız gerçekleştirdiği eylemler ulus devletleri tedirgin etmektedir. Çünkü bu durum ulus devletlerin *imperium alanını* tehdit etmektedir. Böylelikle devletler için ulusal güvenlik tehdit algılaması oluşmaktadır. Birbirine bağlı sistemler ve bunlarla ilişkili alt yapıları aracılığıyla bilgi kullanmak için elektronik cihaz ve yazılımların kullanılmasıyla çerçevelenen işlevsel bir alan olarak tanımlanan *siber gücün*, “ulus devletlerin kontrolüne veya denetimine tabii olmalıdır” anlayışı, ulus devletlerin sosyal medya platformlarına olan tutumunu yansıtmaktadır. (Bkz. Şekil 2.1) Bu nedenle devletler, sosyal medya platform yönetimlerinin veya yapısının bir şekilde yönetim erkinin kontrolüne yani Yasama-Yürütme-Yargı kuvvetlerinin denetimine girmesini istemektedir. Sosyal medya platformları ise ekonomik çıkarlarını, itibarlarını ve en

önemlisi özgürlüklerini korumayı ve hatta özgürlüklerini genişletmeyi hedeflemektedir.

Şekil 2.1. Devletlerin Sosyal Medya Platformlarını Kontrol Etme Arzusu

Devletlerin *imperium* alanlarını korumak için sosyal medya platformlarını çeşitli şekillerde kontrol etmek istemeleri ve sosyal medya platformlarının devletlerin bu isteklerine karşı direnç göstererek kendi çıkarlarına odaklanmaları gerilimi tırmandırmaktadır. Devletler ile sosyal medya platformları arasındaki gerilimin bu iki aktör arasında güç mücadelesine dönüşme ihtimali bulunmaktadır. Güç mücadelesini engellemenin ve her iki aktörün çıkarlarına hizmet edebilecek verimli bir yönetim mekanizmasına olan ihtiyaç gündeme gelmiştir. Küresel ölçekli ve heterarşik ilişkileri dikkate alan bir sosyal medya yönetim modeli ile bu ihtiyaç giderilebilecektir. Bu bağlamda araştırmanın hipotezi: *Devlet ve sosyal medya platformları arasındaki güç mücadelesinin yönetimi problemi Küresel Sosyal Medya Yönetim Modeli çözüm üretecektir.* Akademik yazın bölümünde yer alan yönetim (*governance*) kavramı sosyal medya platformları ve devletler arasında güç mücadelesi problemine çözüm bulabileceği önerilmiştir.

Devlet ve sosyal medya arasında yaşanan güç mücadelesini delillendirmek için Twitter'dan akademik amaçlı izin alınarak veri çekilmiş ve veri bilimi kapsamında veriler araştırma konusu doğrultusunda işlenmiştir.

2.2. Araştırma Sorusu

Bu çalışma kapsamında cevap aranan ana araştırma sorusu;

“Devlet ve Sosyal medya platformları arasında yaşanan güç mücadelesine yönetim kavramı ile çözüm üretilebilir mi?”

şeklinde belirlenmiştir.

Bu kapsamda ortaya çıkan destekleyici araştırma soruları ise;

- Siyasal düşünce tarihinde birey ve devlet ilişkisi nasıl gelişmiştir?
- Devlet ve sosyal medya platformları arasındaki yetki-yönetim odaklı rekabet nasıl şekillenmektedir? Sosyal medyada içerik denetim yetkisinin sadece sosyal medya platformlarının şirket yönetimlerinde olmasının önüne nasıl geçilebilir?
- Yönetişim kavramının yetki-yönetim odaklı rekabete çözüm üretme kapasitesi var mıdır?
- Sosyal medya yönetim modeli ile sosyal medya ve devletler arasında nasıl bir kontrol mekanizması söz konusu olabilir?
- Sosyal medya platformlarının politik tarafsızlığı ve devletlerin siber ortamda ulusal güvenlik kaygısı nasıl giderilebilir?
- Birey hak ve özgürlükleri korunabilir mi?
- 6 Ocak 2021’de yaşanan olaylardan önce ABD’de nasıl bir sosyal medya düzenlemesi vardı?
- Sosyal medya yönetim modelinin önündeki zorluklar nelerdir?

olmuştur.

Araştırma soruları yanıtlanırken çeşitli kaynaklardan faydalanılmıştır. Araştırmanın ana öznesi olan *devlet* kavramının özümsemesi için siyasal düşünce tarihi ile alakalı başyapıtlardan faydalanılmıştır. Benzer şekilde aynı kaynaklardan

faydalanılarak birey – toplum, birey devlet ilişkisi ve bireyin siyasal tarih içerisinde özgürlük alanını genişletmesi üzerinde çalışılmıştır. Devletlerin imperium alanlarının korunmasına yönelik refleksi ve özellikle bireyin özgürlük alanını genişletme sürecinde devletlerin *imperium* alanlarından nasıl ve neden taviz vermek zorunda kaldıkları ortaya konmuştur.

Tarihsel süreçte yaşanan teknolojik devrimlerin sonucunda ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve politik etkilerin anlaşılması devletin sosyal medya platformlarına karşı olan tutumlarına dair ipuçları içereceği düşünüldüğü için teknolojik değişimlere karşı devletlerin nasıl bir değişim ile tepki verdiğine dair akademik yazınlar incelenmiştir.

Siber alan, siber güç, sosyal medya gibi sanal dünyaya ait görece yeni kavramların uluslararası ilişkiler teorileri ile yorumlanmasını sağlayan akademik kitap, dergi, makale başta olmak üzere önde gelen uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin değerlendirmeleri dikkate alınmıştır.

Çok aktörlü ve karmaşık sorunların çözümünde son yıllarda yoğun bir şekilde gündeme gelen yönetim kavramı için başyapıt olarak kabul edilen yayınlardan faydalanılmıştır.

Sosyal medya platformlarında ortaya çıkan sorunların anlaşılması, devlet sosyal medya rekabetinin farklı boyutlarının ortaya konması için çeşitli akademik çalışmalar, internet siteleri, siyasi liderlerin sosyal medya paylaşımlarından faydalanmıştır.

Aynı zamanda bir mühendis olmam nedeniyle, mühendislik formasyonundan faydalanarak sosyal bilimlere farklı bir bakış açısı kazandırdığıma inanıyorum. Twitter'dan veriler çekilerek ve analiz yapılarak; bir anlamda, sosyal bilimlerin

verisini sayısalılaştırarak analiz yapılmıştır. Ayrıca çalışma boyunca mühendisliğin bir doğası olarak eleştirel tutum ve çözüm odaklı yaklaşım sergilenmiştir.

2.3. Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırmanın bir öznesi olan sosyal medya platformları şirket olarak ele alınmamıştır. Çünkü şirket olarak ele alındığında özel hukuk, ticari hukuk, ekonomi, işletme gibi farklı disiplinlere girilerek sorunsalın kapsamı genişlemektedir. Bu durum sorunsalın odak noktasını dağıtma ihtimaline karşın sosyal medya platformu kavramı kullanılmıştır.

Araştırmada tanımlanan yönetim modelinde tek tek devletler yerine devletler sistemi referans alınmıştır. Devletler sistemi kavramı devletlerin tekil bir aktör olarak alınması yerine devletlerin bir araya gelmesiyle ele alınan devlet kümesi anlamında kullanılmıştır. Böylece tek bir devlet için odaklanmanın oluşturabileceği kısıtlar engellenmiştir.

Araştırma kapsamında sorunsalın çözümü için küresel, ulusal ve yerel ölçekte bir yönetim modeli önerilmektedir. Model önerisi hayata geçmediği için nicel veriler ile test edilemeyecektir. Bu nedenle nitel değerlendirmeler yapılabilecektir. Önerilen model nihai ve keskin bir model olmaktan ziyade keskin tanımlardan uzak geliştirmeye açık esnek bir altyapı sunmayı hedeflemektedir.

2.4. Akademik Yazın

Akademik yazın bölümünde, ilk başlık olarak teknolojik bir gelişimin sonucu olan sosyal medya platformlarının politik ve sosyal hayata yansımalarının doğru bir şekilde anlaşılması için William Fielding Ogburn'un çalışmalarına yer verilecektir. Daha sonra ise uluslararası ilişkiler teorilerinin siber politikalara yaklaşımı

incelenecektir. Üçüncü alt başlıkta, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun sosyal medya platformlarına yasal anlamda nasıl bir yaklaşım sergiledikleri hakkında kısa bir bilgilendirme yapılacaktır. Son bölümde ise günümüzde yer alan sosyal medya yönetim platformları incelenecek avantaj ve dezavantajları değerlendirilecektir.

2.4.a. Teknolojik Devrimlerin Politik Hayata Yansıması

Bilim ve teknolojinin gelişimi ile ticari, kültürel, sosyal ve politik hayatın değişimi kaçınılmazdır. Sosyal medya platformlarının ortaya çıkmasıyla; ticari açıdan yeni ekonomik alanlar, kültürel açıdan kültür ihracının hızlanması, sosyal açıdan yeni trend ve geleneklerin oluşması gibi değişimler hayatımızda görülmektedir. Politik hayatın ve hükümetlerin ise tahmin edileceği gibi bu değişimlerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Bir sosyolog olan William Fielding Ogburn, 1936 yılında modern çağda sosyal ve kültürel değişimlerin antik ve ilkel zamanlara göre neden daha çok ve hızlı olduğunu irdelemiştir. Bu sorgulama ile “*Oldukça kapsamlı bir çalışmanın sonucu olan en olası cevap, mekanik icat ve bilimsel keşiftir.*” sonucuna ulaşmıştır (Ogburn 1936, 2). Buna paralel olarak teknolojinin, dünyanın ilerlemesindeki ana unsur olduğunu söyleyen Ogburn, öne sürdüğü *sosyal değişim* teorisinde bilim ve teknolojiye ağırlık vermiştir. Teknolojik bir determinizm vakası olarak kabul edilen Ogburn'un sosyal değişim teorisinde teknik gelişimin; icat, birikim, yayılma ve uyum olmak üzere dört fazdan oluştuğu görülmektedir (Ogburn 1936, 4). Ogburn, teknolojik ve bilimsel keşiflerin ilk olarak teknoloji dünyasını, ikinci olarak sanayiye, üçüncü olarak hükümetleri ve son olarak sosyal felsefe alanını etkilediğini varsaymıştır. Bu dörtlü zincir yapısında hükümetlerin üçüncü sırada olması dikkat çekicidir. Sanayi devriminden sonra yaşanan süreci örnek veren Ogburn, aile atölyelerinde çalışan işçilerin, fabrikalarda

işe başlaması ile göç, çalışma saati, sosyal sigorta, yetersiz şehir altyapısı gibi yeni sorunlar doğurduğunu dile getirmiştir. Hükümetin ise sanayi devriminden sonra nasıl bir aksiyon alacağını bilmediğini ve bu geçen zaman zarfında çok ciddi sosyal çalkantıların ortaya çıktığını tespit etmiştir. Yaşanan tecrübeler ve sosyal hayatta yaşanan krizlerin derinleşmesi üzerine ancak hükümetlerin aksiyona geçebildiği görülmüştür. Günümüzde ise hükümetlerin, sosyal medya platformlarının ortaya çıkışından uzun süre sonra aksiyona geçtiği görülmektedir. Özel şirketler ise hükümetlerden önce sosyal medyaya entegre olmuş ve şirket çalışanları için bazı düzenlemeler ortaya koyabilmiştir.

2.4.b. Siber Politika ve Uluslararası İlişkiler Teorileri

Bilgi çağı, bilgi teknolojileri, dijital dönüşüm disiplin içerisinde yeni alanlar olduğu için literatür sınırlı kalmaktadır. Kaynakların sınırlı olması sebebiyle araştırılan konuların çeşitliliği fazla olmamaktadır. Dolayısıyla sosyal medya yönetimi özelindeki akademik yazına bakmadan önce genel anlamda bilişim, siber güvenlik, dijital dönüşüm başlıkları ekseninde yapılan çalışmaları uluslararası ilişkiler teorileri kapsamında incelemek faydalı olacaktır.

Nazlı Choucri, günümüzde uluslararası ilişkiler teorisinde *siber politikalar*dan söz edilebileceğini öne sürmüştür (Choucri 2012, 4). Siber uzayın doğuşu ile, aktif siyasetin geniş kitlelerce icra edilebilmesi için yeni bir sanal alan şekillenmekte ve yeni bir siyaset biçiminin oluşmasına tanık olunmaktadır. Geniş çapta tanımlanan bu yeni siyaset biçiminde farklı aktörler, birbirlerinden farklı çıkarlar için çaba gösterdiğinde gün sonunda aktörler arası çekişmenin ve güç mücadelesinin kaçınılmaz olduğu iddia edilmektedir. Aktörler arası güç mücadelesinin merkezinde ekonomik çıkarlar ve ulusal güvenlik kaygıları olduğu vurgulanmıştır. Güç mücadelesinin

birbirinden farklı aktörlerin karşılıklı olarak stratejik boyutta ve karmaşık bir yapıda çatışabileceği değerlendirilmiştir. Aktörlerin kendi çıkarlarını koruma amacıyla aldığı önlemlerin aktörlerin tamamının politikalarını stratejik ölçekte etkileyeceği belirtilmiştir. Bu sebeple bilişim ve bilgi teknolojileri alanında yaşanan gelişmelerin uluslararası ilişkiler disiplinindeki konumu, devlet için yaşamsal düzeyde öneme sahip güvenlik alanına olan etkileri başta olmak üzere çeşitli nedenlerle düşük seviyede politika kavramından (*low politics*) yüksek seviyede politika kavramına (*high politics*) doğru bir değişim gösterdiği görülmektedir (Choucri 2012, 3).

Joseph S. Nye, siber alan için yeni bir güç alanı değerlendirmesini yapmaktadır. Anonimlik, düşük erişim maliyeti ve asimetrik özelliklerine sahip olan siber alan kapsamında şirket ve birey gibi çeşitli aktörlerin, dünya siyasetinde daha etkin bir rol üstelenebileceği öne sürmüştür. Siber alanın küresel dünya siyasetini yönlendirecek ve belirleyecek güç yayılımına önemli bir örnek olacağı yorumunu yapan Nye, siber alanda devletlerin mutlak güç olamayacağı öngörüsünde bulunmuştur (Nye 2010, 1) . Nye siber gücü, sert güç (*hard power*) ve yumuşak güç (*soft power*) olmak üzere iki şekilde sınıflandırmıştır (Nye 2010, 7):

Yumuşak güç; uluslararası örgütler tarafından norm ve kuralların konması, siber alanda propaganda ile herhangi bir oluşum için taraftar kazanma veya bireylerin tercihlerini etkilemek anlamında kullanılmıştır. Sert güç ise hizmet engelleme saldırıları, siber korsanların cezalandırılması, kötücül yazılımların aktivasyonu, ağ cihazları gibi siber altyapı ürünlerine saldırılması gibi fiziksel etkileri olan durumları kapsamaktadır (Joseph S. Nye, 2010).

Google ve Çin Halk Cumhuriyeti arasında 2009 yılında yaşanan gerilimde sert (*hard power*) ve yumuşak (*soft power*) güç kavramlarının siber dünyaya yansması açık bir şekilde görülmüştür. Çin Halk Cumhuriyeti

yönetimi, özel bir şirket olan Google platformunun gücünü azaltmak arzusuyla Google platform yazılımlarının kaynak kodlarını ele geçirme, teknolojik alt yapısına sızma, elektronik posta hesaplarını elde etme gibi birtakım sert güç kullanımında bulunmuştur. Fakat insan hakları, ifade özgürlüğü, kişisel verilerin gizliliği gibi normları korumak ve itibarkaybını engellemek isteyen Google, bütün haklarından vazgeçerek Çin'deki faaliyetlerini sona erdirmiştir. (Nye 2010, 13-14).

Uluslararası ilişkiler teorisi disiplininde yer alan farklı teorik yaklaşımlarda yer aldığı üzere *güç* tanımının doğası değişmektedir. Tanımındaki nitel ve nicel unsurların limitlerinin belirsiz oluşu, kavramın tanımının değişimine neden olmaktadır. Ontolojik olarak insanlık tarihiyle yaşıt olan güç kavramı, gücün algılanışı ve pratiği içinde bulunulan zamanın algı yapısına ve konjonktürüne göre değişim göstermektedir (Dumankaya 2019, 2). Dinamik bir değişim sürecine sahip ve muğlak bir kavram olarak değerlendirilebilecek güç kavramının ve tanımının değişimiyle çeşitli güç alanları ortaya çıkmıştır: askeri güç, politik güç, ekonomik güç, kültürel güç, vb. Bilgi teknoloji ürünlerinin insan hayatında etkisinin hızlı bir şekilde artması ve sayısal sanal bir dünyanın doğuşu ile *siber güç* kavramı yeni bir güç alanı olarak uluslararası ilişkiler disiplininde yerini almıştır. Öyle ki yeni bir güç alanı olan siber gücün, devletler arası güç dengesi değişiminde önemli bir faktör olacağı tahmin edilmektedir (Eriksson ve Giacomello 2007, 1). Bilgi teknolojilerinin yaygınlaşması ve dijital dönüşüm süreci ile yeni bir güç faktörü olarak ortaya çıkan siber güç kavramı; devlet, şirket, grup ve birey gibi uluslararası sistemin bir parçası olan aktörler tarafından elde edilmeye çalışılmaktadır. Devletin, siber alanda sahip olduğu güç kapasitesini maksimize etmesi ve devlet dışı aktörlerde dahil olmak üzere farklı ölçekteki aktörlerin siber güç kullanımını nedeniyle kaynaklanabilecek tehlikelerden korunması

ihtiyacına Eriksson ve Giacomello tarafından işaret edilmiştir. (Eriksson ve Giacomello 2007, 31).

2.4.c. Devletler ve Sosyal Medya Düzenlemelerine Yaklaşımları

Devletler yeni ortaya çıkan sosyal medya platformlarının gücünü ve etki alanını tecrübe ettikten sonra hukuki, normatif düzenleme çalışmalarına başlamışlardır. Sosyal medya platformlarında yer alan yalan haber ve nefret suçlarına karşı *Netzwerkdurchsetzungsgesetz (NetzDG)* yani *Basın, İnternet ve Sosyal Medya Kanunu* olarak Türkçe'ye çevrilebilecek yasayı ortaya koyan Almanya, ilk somut adımı atan devlet olmuştur (Claussen 2018, 111). Aslında NetzDG ile ilk kez Batılı bir devlet sosyal medya platformlarını yasal bir zeminde düzenlemeye çalışmıştır. Almanya bu yasal düzenleme ile Fransa gibi diğer Avrupa Birliği Üyesi devletlere örnek teşkil etmiştir. NetzDG, ifade özgürlüğü konusunda politikacılar, sosyal medya platformları ve akademisyenler tarafından ciddi eleştiriler almıştır (Tworek ve Leersen 2019, 2) . Google, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya platformları tarafından fonlanan çok paydaşlı bir öz-denetim organı olan Küresel Ağ Girişimi (*Global Network Initiative*), NetzDG yasasının “açık ve demokratik söylem için bir tehdit oluşturduğunu” iddia etmiştir¹. Almanya'nın NetzDG'sinin sansür ve birey ifade özgürlüğüne müdahale tehlikesi yaratan yoruma açık bölümlerine akademisyenler tarafından dikkat çekilmiştir. Böylesi bir yasanın diğer devletler tarafından örnek teşkil edip, sansür mekanizması olarak kullanılabilceği hususunda çekinceler ifade edilmiştir (Lee 2017). Ayrıca devletler tarafından ortaya konan düzenlemelerin sosyal medya platformları veya hükümetler tarafından ırk, cinsiyet, din, dil, renk fark

¹ GNI açıklamasının tamamı için Bkz: Proposed German Legislation Threatens Free Expression Around the World, Global Network Initiative, çevrim içi, erişim tarihi 20 Aralık 2021, <https://globalnetworkinitiative.org/proposed-german-legislation-threatens-free-expression-around-the-world/>

etmeksizin eşit bir biçimde uygulanabileceğinin garantisi bulunmamaktadır (Angwin 2017).

Almanya'dan başka ABD, Çin ve Rusya'da henüz ortaya detaylı bir sosyal medya düzenlemesi koymamasına rağmen yaklaşımlarını net bir şekilde yansıtan davranış sinyalleri vermektedir. Çünkü internet ve siber dünyaya olan devlet yaklaşımı ile sosyal medya platformlarına olan devlet yaklaşımı paralellik göstermektedir. Genel olarak ABD ve Avrupa Birliği özel bir yönetim modelini desteklemekte iken Rusya ve Çin ise daha devlet merkezli yönetebileceği bir internet modeli düşünmektedir (Ülgen 2016, 7-11). Dahası Çin ve Rusya'da Batı merkezli Facebook ve Twitter gibi platformlar yasaklamış, kendi ulusal sınırları içerisinde doğan sosyal medya platformlarını teşvik etmişlerdir.

2.4.d. Günümüzde Sosyal Medya Yönetişim Platformları

2008 yılında kurulan Küresel Ağ Girişimi (*GNI*) sosyal medya platformları da dahil olmak üzere bilgi ve haberleşme Teknoloji şirketlerinin artan faaliyetlerinin ancak bir nevi yönetim ile çözülebileceğini düşünmüştür². Bir sivil toplum örgütü olarak kurulan GNI, bilişim şirketlerinin elde ettikleri verinin gizliliğini ve bireylerin ifade özgürlüğünü korumayı temel prensip olarak kabul etmiştir. Şirket temsilcileri, akademisyenler, aktivistler ve Human Rights First gibi diğer sivil toplum örgüt temsilcileri katılımcılar olarak yer almaktadır. GNI temsilcileri, bilişim şirketlerinin faaliyetlerini yerinde inceleyerek, bir yıllık rapor yazar ve bu rapor GNI yönetimine sunulur. Yazılan rapor ile bilişim şirket süreçlerinin ifade özgürlüğüne veya veri gizliliğine dair operasyonel faaliyetleri değerlendirilir. Bu değerlendirme bireylere ve

² GNI açıklamasının tamamı için Bkz: Proposed German Legislation Threatens Free Expression Around the World, Global Network Initiative, çevrim içi, erişim tarihi 20 Aralık 2021, <https://globalnetworkinitiative.org/proposed-german-legislation-threatens-free-expression-around-the-world/>

GNI paydaşlarının tamamına yayınlanır. Bilişim şirketlerinin süreçlerinin şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerine uyumu değerlendirme sürecinde dikkate alınır (Colin 2014, 63). Ayrıca GNI, paydaşlarına birbirleri arasında açık iletişim ve ortak çalışma platformu sunmaktadır.

Facebook CEO'su Mark Zuckerberg, "neredeyse bir Yüksek Mahkeme gibi" işlev görecektir, *bağımsız bir temyiz [kurulu]*, oluşturmak istediğini açıklamıştır (Klein 2018). Sosyal medya platformları hakkında yazınları olan Heidi Tworek, Zuckerberg'in bu isteğini eleştirmiştir. Böyle bir yönetimin yetersiz, keyfi ve diğer sosyal medya şirketlerinin kendi başlarına izole bir yönetim modeli doğurma ihtimali, eleştirilerinin odağı olmuştur. Çünkü Tworek'e göre, sosyal medya şirketlerinin yönetsel ve operasyonel süreçleri belirsizdir, kuralları keyfidir ve kararları yasal süreçten yoksundur (Tworek, Social Media Councils 2019, 98). Zuckerberg'in önerdiği model gibi şirketlerin kendi izole yönetim girişimleri yerine şeffaf ve sivil bir inisiyatif olan "sosyal medya konseyleri"nin olması gerektiğini ifade etmiştir. Sosyal medya konseyleri ulusal olarak farklı boyutlarda kurulacak ve uluslararası bir çatı altında birleşecektir. Sosyal medya konseyleri, herhangi bir çözümün içerik denetleme kararlarından en çok etkilenen kişilerin deneyimlerini ve önerilerini içermesini sağlamak için siyasi yelpazedeki marjinal gruplardan ve sivil toplum kuruluşlarından temsilciler içermelidir. (Tworek 2019, 99-100) Böylece çok paydaşlı, yalnızca sosyal medya şirket yöneticilerinin hüküm süremediği bir yönetim modelinin hayata geçmesi hedeflenmiştir.

Terörle Mücadele için Küresel İnternet Forumu (*Global Internet Forum to Counter Terrorism-GIFTC*) terörizm ve şiddet yanlısı radikallerin dijital platformları kullanmasını önleme misyonuyla bir sivil toplum örgütü olarak kurulmuştur. Terörle Mücadele Küresel İnternet Forumu, sivil toplum örgütü olarak şekillenmiştir. 2017

yılında GNI'ye benzer şekilde Facebook, Microsoft, Twitter ve YouTube tarafından kurulan ve fonlanan Forum, üye şirketler arasında teknik iş birliğini geliştirmek, ilgili araştırmaları ilerletmek ve bilgiyi daha küçük platformlarla paylaşmak için kurulmuştur. Facebook'un izole tek şirketli bağımsız temyiz kurulu modelinin aksine, GIFTC terörizmle mücadele kapsamında dört büyük sosyal medya şirketi arasında koordinasyonu sağlamakta ve iş birliğini arttırmaktadır. GIFCT, dört büyük sosyal medya platformunun yayından kaldırdığı şiddet içeren terör içerikli görüntüler veya paylaşımları yapan kullanıcıların dijital parmak izlerini özel bir veri tabanına kaydetmekte ve terör içerikli yeni paylaşımların azaltılmasını bu veri tabanı yardımıyla azaltmaya çalışmaktadır (Heller 2019, 4). Kamu gözetiminden yoksun olan GIFCT'nin özel bir veri tabanı ve faaliyetleri, GIFTC'de paydaş olan ve iş birliği yapan belirli sivil toplum kuruluşları ve hükümetler dışındaki diğer aktörler ile paylaşılmamakta, kapalı kapılar ardında kalmaktadır. Ayrıca GIFTC'de "terörizm" kavramının nasıl ve kimler tarafından tanımlandığı bir muamma olarak kalmaktadır (Tworek, Social Media Councils 2019, 98).

Stanford Üniversitesi ile birlikte *Article19* sivil toplum örgütü tarafından ortaya konan Sosyal Medya Konsülleri – *Social Media Councils (SMC)*- sosyal medyadaki içerik yönetiminin şeffaflaşması, kişisel veri gizliliğini ve ifade özgürlüğünü savunmak için kurulmuştur. Özellikle İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 19. Maddesinde yer alan ifade özgürlüğüne dikkat çeken SMC, sosyal medya platformlarında özel bir yönetim modeli kurgulayarak ifade özgürlüğünü korumayı hedeflemiştir. Sosyal medya platformlarının keyfi ve çıkar amaçlı uygulamaları ve gizemli iç süreçlerinden endişelenilmektedir. Ayrıca Alman NetzDG'de eleştiri noktası olan veri güvenliğinin hükümetlerle paylaşılması talebi, hükümetlere birey ifade özgürlüğüne meşru müdahale hakkı sağlamaktadır. SMC ise hükümet

temsilcilerini, sosyal medya temsilcilerini, uzmanları, akademisyenleri ve azınlık hakları savunucularını tek bir çatı altında toplayarak sosyal medya platformları faaliyetlerine dair iş birliğini koordinasyonu ve şeffaflığı hedeflemiştir. Hükümetler ve sosyal medya platformlarının kendi yönetim modellerine ek olarak, yeni bir kolektif yönetim yani üçüncü bir yolun varlığını bizlere göstermiştir (Donahoe, Hughes ve Kaye 2019). Bu girişim ile hedeflenen sosyal medya platform yönetimlerinin ve hükümetlerin içerik yönetimi süreçlerinde şeffaf bir hale getirmek, ifade özgürlüğünü korumak ve tartışmalı konularda tavsiye niteliğinde kararlar ve öneriler sunmaktır. Ulusal, bölgesel ve küresel olmak üzere coğrafi olarak kendini üç ana seviyeden kurgulayan SMC, yerel bölgelerdeki kültür ve gelenekleri de göz önüne alarak mikro ve makro seviyedeki sosyal medya platform yönetişimine dair sorunları çözüme kavuşturmayı amaçlamaktadır. Henüz bir girişim aşamasında olan SMC, sosyal medya platformları yönetişimi için umut verici bir yönetişim modeli sunmaktadır.

2.5. Değerlendirme

Sosyal Değişim teorisiyle teknolojik gelişmelerin insanlık tarihini şekillendirmesini inceleyen Ogburn, sosyal ve siyasal alanlarda teknolojik gelişmelerin sonuçlarını ve etki zincirini inceleyerek literatürde yeni bir ufuk kapısı açmıştır. Nye başta olmak üzere uluslararası ilişkiler teorisyenleri, uluslararası sistemde yeni bir alan olarak siber alanın doğduğunu ve bu alanda farklı aktörlerin birbiriyle etkileşim kurduklarını vurgulamıştır. Siber alanın konvansiyonel politik ve siyasal alanı etkilediğini ve yeni bir denge unsuru olarak tüm uluslararası sistemi etkileyebileceğini ifade etmişlerdir. Teorisyenler, siber alanda yaşanan aktörler arası güç çatışmalarının nasıl engellenebileceğinden ziyade, siber alanın öz niteliklerini

kavramaya çalışmışlardır. Nye, Choucri ve Eriksson siber alanı incelerken devlet odaklı bir yaklaşım sergilemiştir. Bu durum diğer aktörlerin etkinliğinin gözden kaçmasına neden olabilmektedir.

Bir ulus-devlet olarak Almanya, siber alanın önemli bir parçası olan sosyal medyayı NetzDG ile meşru bir şekilde düzenlemeye çalışmıştır. Batılı devletler sosyal medya platformlarına demokratik bir yaklaşım sergilerken, Rusya ve Çin'in daha totaliter bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Sosyal medya platformları ise izole bir şekilde kendi öz yönetim yapılarını ve yönetim kuruluşlarını kurdukları görülmektedir. GIFCT gibi terörizm ile mücadele amaçlı bir forumda dahi ulus-devletlere yer verilmemiştir. Ulus-devletlerin sosyal medya platformlarının *imperium* alanı dışında bırakılmak istendiğini işaret etmektedir. Siber alanın dışına itilme durumunu ise ulus-devletler tabiatları gereği kabul etmemektedir. Bu durum rekabet ve güç mücadelesine neden olmakla birlikte sosyal medyada yaşanan sorunları çıkmaza dönüştürmektedir. SMC'ler ise sosyal medya platformlarının tek başına hüküm verici olmasını engellemek ve bireylerin ifade özgürlüğünü koruma amaçlı kurulması umut vericidir. Ancak ulus-devletlerin bir aktör olarak SMC'de yer almaması, arzulanan yönetişimin önemli bir ayağının eksik kalmasına neden olmaktadır. Akademik yazında bireylerin haklarını koruyacak, devlet ve sosyal medya platformları arasındaki güç mücadelesini engelleyecek verimli bir model üzerinde durulmadığı görülmektedir. Uluslararası akademik yazında, ulus-devlet ve sosyal medya platformlarının verimli bir şekilde müşterek çalışmasını sağlayacak özgün bir yönetim modeli tartışmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

BÖLÜM III

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Toplumun Doğuşu ve Devlet

Doğada tek başına sınırsız özgürlükle yaşayan insanların neden bir araya gelip toplumu oluşturduğu sorusu insanlık tarihi boyunca merak konusu olmuştur. Buradan hareketle toplumun doğuş nedenleri ile ilgili çeşitli görüşlere yer vermek uygun olacaktır. Platon toplumu açıklarken yiyecek, barınak, giyecek gibi temel ihtiyaçların insanların bir araya geliş nedeni olduğunu ve insanların birbiri arasında yardımlaşarak bir ortaklık içerisinde toplum düzeni adını verdiği bir düzenin oluştuğunu anlatmaktadır (Platon, 370). Aristoteles sosyal bir hayvan olan insanın toplu halde, Polis³ içerisinde yaşamak için yaratıldığı iddiasında bulunmuştur. Toplumun kaynağını ise aile olarak açıklamıştır (Şenel 2020, 181) . Thomas Hobbes ise doğa halindeki insanların vahşi bir ortamda güvenlik kaygıları ve tehdit endişesinden kurtulmak için sosyal bir sözleşme ile toplumun oluştuğunu varsaymıştır (Hobbes, Leviathan 1998, 89-90). Jean-Jacques Rousseau ise toplumun temel kaynağını insanların özgür iradesinde bulmaktadır (Göze 2020, 220). Bu değerlendirmeler kapsamında insanın doğada tek başına gideremediği gıda, giyecek barınma gibi temel ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların karşılanması için bireylerin organize olma gerekliliği görülmüştür. Bu organize olma süreci ile toplumun doğuşu söz konusu olmuştur.

Sınırsız özgürlük ve hiyerarşinin bulunmadığı, bütün bireylerin eşit olduğu doğa halinden gelen insanın, topluma dahil olmasıyla çeşitli zorluklar ortaya çıkmıştır.

³ Antik Yunan'da sosyal ve siyasal açıdan belirli hakları olan bireylerin oluşturduğu şehir devleti anlamına gelmektedir.

Toplumda iş bölümü nasıl yapılacaktır? Toplumsal fayda nasıl sağlanacaktır? Karar alma süreçleri nasıl gerçekleşecektir? Toplumdaki farklılaşmaların ve eşitsizliğin çözümü nasıl olacaktır? Toplum tehditlerden nasıl korunacaktır? Bunun gibi sorulara, bireylerin ötesinde toplum düzeninin sağlanmasına, iç ve dış etkenlerden korunmasına kısacası organize olma ihtiyacına “devlet” aygıtı ile cevap verilmektedir. Toplumun organize olma ihtiyacı sonucunda bireylerin yetkilerini bir kişiye, bir topluluğa veya temsilcilerine devretmesi neticesinde devlet oluşacaktır. Devletin gelişim sürecinde haklarını yönetime devreden birey, kimi zaman yok sayılmış kimi zaman ise temel odağı olmuştur. Devletin doğuşu ile bireyin geleceği için kritik öneme sahip sosyal ve siyasal kavramları ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu iki kavram arasındaki net bir fark olmasa dahi Ayferi Göze şu sözlerle açıklamıştır:

“Sosyal olan hiç kuşkusuz her şeyden önce insanla ve toplumla ilgili olandır, ama insanın tüm sorunları da sosyal olarak nitelendirilemez... Sosyal sorunlar insanın sağlığı ile, bedensel gelişmesi ile, iş ve meslek hayatı ile eğitimi ile yaşama olanakları ile ilgili sorunlardır... Toplum içinde yaşayan insan doğduğu andan itibaren çeşitli kuruluşlar içinde yaşar, bunlara bağlı olarak yaşar ve gelişimini bu kuruluşlar içinde tamamlar (aile ya da meslek kuruluşları gibi.) Bu durum sosyal yapı sorunlarını ortaya çıkarır...Sosyal sorunlar sosyal yapı sorunları ile ilintilidir. Sosyal yapı sorunları çözülmesi bireyin sosyal sorunlarının çözümüne bağlıdır... Toplum çıkarı ile ilgili bütün sorunlar siyasaldır ve insanların yönetimi ve nesnelere idaresiyle ilgili hiçbir sorun siyasal kavramının dışında bırakılamaz, her konu siyasal olabilir, bunun için iktidarın o konu ile ilgilenmesi yeterlidir” (Göze 2020, 450).

Toplumun doğuşuna dair çeşitli yaklaşımlar ve bu yaklaşımlara paralel olarak devlet kavramının doğuşu bu bölümde ifade edilmiştir. Bir sonraki bölümde toplumu

ve devleti oluşturan temel birim olan birey ve bireyin kendi kurduğu devlete karşı özgürlüğünü genişletme çabalarına yer verilecektir. Ayrıca bireyi, toplumu ve devleti etkileyen siyasal düşünceler tarihi incelenecektir.

3.2. Tarihsel Süreçte Siyasal Düşünceler ve Birey

İlkçağda Sümerler tarafından kurulan ilk devletten itibaren günümüz modern ulus-devlet modeli dahil olmak üzere çeşitli devlet yaklaşımları tarihsel süreçte tartışılmıştır ve tartışılmaya devam etmektedir. Bu yaklaşımlar zamana, coğrafyaya, toplum yapısına, sosyal ve siyasal sorunlara göre şekillenmiştir. Devletin gelişim sürecine katkı sağlayan bu yaklaşımlarda; haklarını devlete devreden birey, kimi zaman yok sayılmış kimi zaman ise devletin temel odağı olmuştur. Bu bölüm kapsamında devlet kavramı, bireyin yeri ve toplumun organize olma kapasitesi açısından irdelenecektir. Çağdaş düşünme şeklinin gelişiminin ve Batılı düşünme şeklinin kökenlerini, Antik Yunan toplumu ve düşünürleri oluşturmaktadır. Bu nedenle siyasal düşünceleri incelemeye Antik Yunan düşünürlerinden başlamak pedagojik olarak faydalı olacaktır.

3.2.a. Antik Çağ Yunan Siyasal Düşüncesi ve Birey

Siyasal düşünceler tarihini toplumu, kültürü ve düşünüş şekliyle en çok etkileyen Antik Yunan'da, katmanlı ve eşitsizliğe dayanan toplum yapısı dikkat çekmektedir. Yunan toplumunun siyasal düzenine ise Yunan kent devleti yani Polis, damgasını vurmuştur. Polis belirli bir toprak parçası üzerinde siyasal, sosyal, askeri, dini ve ekonomik bir bütün olarak tasavvur edilebilir. Özellikle dinsel düşünüşün etkisi Yunan toplumunun her alanında hissedilmektedir. Bu nedenle Polis dini bir kuruluş manasına da gelmektedir. Polis'in koruyucusu, kılavuzu olan, toplumun her alanını şekillendirme kudretine sahip tanrıları bulunmaktadır. Tanrıların olmadığı yerde yani

Polis dışında yaşamak Yunan toplumu için mümkün değildir. Buna paralel olarak, Polis'in bir dini kuruluş yapısında olması, toplum üzerindeki gücünü, iktidarını ve baskısını sınırsız bir şekilde kullanmasına imkân vermiştir. Bireyin, Polis'in dini-siyasal yapısı içerisinde eridiği görülmektedir. Ancak hukuken birey kavramını da oluşturan yine bu güçlü Polis düzeni olmuştur. Sadece Polis yurttaşı olduğu zaman bir anlamı olan birey, maddi ve manevi olarak tüm değerleri ile Polis'e tabi olduğunu vurgulamak gerekir (Göze 2020, 2).

Polis örgütlenişinin süreklilik kazanması çeşitli siyasal yönetimlerin, ilkel demokratik yapıların ve düşüncelerin gelişmesinde etkili olmuştur (Şenel 2020, 121). Krallık, aristokrasi, oligarşi ve tiranlık, Antik Yunanda öne çıkan çeşitli siyasal yönetimlerdir. Polis'in toplumun, insanın huzur ve refahına katkıda bulunmak için yeni görüşler ortaya çıkmıştır. İnsanı kendi çıkarları peşinde koşan bencil bir yaratık olarak tanımlayan Sofistler, tüm insanların kabul edebileceği objektif, genel ve kesin değerlerde bir gerçekliğin olmadığı çıkarımını ortaya koymuşlardır. Bu çıkarıma binaen "*insan her şeyin ölçüsüdür*" diyerek, Polis düzenindeki gelenek, örf, adet ve kurumların tanrıların iradesi olan kutsal yapılar olmadığını ifade etmişlerdir. Aksine bu yapıların insan iradesiyle gerçekleştiği savını ortaya atmışlardır. Bu sav ile birey kavramının doğuşu düşünsel anlamda gerçekleşmiştir. Sofistler, insan yapısı olarak tanımladıkları devleti; güvenlik, yüksek verimlilik gibi menfaatler doğrultusunda insanların anlaşarak kurdukları bir kurum şeklinde değerlendirmiştir. Sosyal sözleşme teorilerinin tohumu sayılabilecek bu yaklaşım bireylerin sosyal sözleşme sonucunda devletin kurulduğu düşüncesine götürmektedir (Göze 2020, 11). Sofistlerin düşünceleriyle sarsılan Polis otoritesini, Sokrates'in yeniden inşa etmeye çalıştığı görülmektedir. Sokrates'e göre bireyi önemseyen demokrasi yolsuzluklara neden olmaktadır. Toplumunu ise akıllı, erdemli ve bilgili kişilerden oluşan bir azınlığın

yönetmesini tavsiye etmiştir. Ölüme gitse dahi yasalara uyan Sokrates için yasalara bağlılık çok önemlidir. Çünkü toplum yasalarla ayakta durmaktadır. Sokrates'in yaklaşımında bireyden ziyade aristokrasi önem kazanmıştır.

Sokrates'in öğrencisi olan Platon, Pisagor'un organik devlet modelinden etkilenmiştir. Platon, ideal devlet yaklaşımında toplumu organik bir bütün olarak görmüştür. Besleyiciler, Koruyucular ve yöneticiler olmak üzere toplumu iş bölümüne göre uygun olarak doğuştan genetik farklılıklara dayandırdığı katmanlı toplum yapısını aristokratik düzene uygun şekilde tasarlamıştır (Şenel 2020, 158) . Toplumdaki bu iş bölümlerini gerçekleştiren sınıfların bir araya gelerek ideal devleti oluşturması tıpkı bir canlının görevlerini yapan organlarının bütünlüğünden oluşmasına benzetmiştir. Organik devlet modelinde ve Platon'un sunduğu bu aristokratik yapıda bireyin hiçbir önemi yoktur; önemi olan devleti oluşturan organların düzenli ve uyumlu bir şekilde ayakta kalmasıdır. Platon, "Yasa" adlı eserinde mülkiyet sorununa belli sayıda ailenin sınırlı miktarda sahip olabileceğini ifade ederek yine birey seviyesine inememiştir. Hocası Platon'dan farklı olarak, en iyi denilebilecek bir yönetim şeklinin olmadığını ifade eden Aristoteles, yönetim türlerini iyi ve kötü olmak üzere tasnif etmiştir. Bu yönetim türlerinin birbiri arasında geçişini *Devrim Teorisi* ile açıklamıştır. Devrimlerin gerçekleşme sebebini ise toplum içerisindeki eşitlik sorununa bağlamıştır. Eşitlik sorununa dikkat çeken Aristoteles, adalet ile ilgili sorunların üzerine eğilmiştir. Adaletin, dolayısıyla eşitlik sorununun çözümü için tüm bireylerin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmelerinin gerekliliğini vurgulamıştır (Göze 2020, 58-59).

Platon ve Aristoteles'in Polis düzenini ayakta tutmaya çalışmasına rağmen, Polis'ler yıkılmış ve yeni siyasi güçler ortaya çıkmıştır. Polis baskısının ortadan kalkmasıyla, sadece Yunanların değil tüm insanların eşit ve özgür kişiler olabileceği

düşüncesi Stoa Okulu tarafından iddia edilecektir. Stoacılar, insanların temel amacının mutluluk olduğunu, mutluluğa ulaşmanın ancak doğaya uygun davranmakla dolaylı olarak akla uygun olarak davranmakla mümkün olabileceğini savunmuşlardır. Sınıf fark etmeksizin her insanın bu akıldan eşit pay aldığını varsayan Stoacılar, bireyler arasında sosyal, ekonomik, siyasi bir fark olmadan evrensel vatandaşlığı savunmuştur. Günümüzde dahi bir özlem olan bu evrensel yurttaşlığın, ortak yasalar ve değerler etrafında oluşabileceği Stoacılar tarafından hayal edilmiştir.

3.2.b. Karanlık Çağda Kaybolan Birey

Sosyal, siyasal, ekonomik, askeri, dini alanlarda toplumsal karışıklar yaşayan Batı Roma İmparatorluğu Kavimler Göçü'yle yok olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun yok olmasıyla Kıta Avrupası'nda merkezi otorite yok olmuş ve sosyal siyasal krizler ortaya çıkmıştır. Avrupa'nın siyasal, sosyal ve etnik haritası büyük ölçüde değişmiştir (Çapan ve Güvenç 2017, 1) Siyasal ve toplumsal düzensizliğin ortasında kalan bireyler çareyi büyük toprak sahiplerinin, aristokrat ve soylu olan feodal beylerin yanına sığınmakta bulmuştur. Bu durum düzensizlik içerisindeki yeni düzeni yani "Feodalite"yi ortaya çıkarmıştır. Katmanlı bir yapıya sahip olan Feodalitede, en alt katmanda efendileri için çalışan ve kaderlerini mutlak olarak efendilerinin himayesine bırakan, hiçbir siyasal hakka sahip olmayan ancak köle olarak dahi nitelendirilemeyecek "serf"ler bulunmaktadır. Soylular ise serflerin efendileri olan ve savaş zamanında şövalyelik yapan insanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu iki katmanlı yapıda yönetilenler ve yönetenler ilişkisi bulunmaktadır (Şenel 2020, 234). Feodal siyasal örgütlenişin temelini, feodal beyler arasında eşitliksizci bir ilişkinin -himaye eden, sığınan- kabul edildiği "fief" sözleşmeleri oluşturmaktadır. Feodalitede merkezi

otoriteye yani krala bağıllık oldukça zayıftır. Bu nedenle feodal beyler zaman zaman kralların otoritesine karşı gelmiş ve hatta sınırlamaya kalkmışlardır.

Batı Roma'nın merkezi otoritesinin yıkılmasıyla ortaya çıkan diğer önemli bir gelişme ise Kavimler Göçü sonrası ayakta kalan tek merkezi otorite olan Katolik Kilisesi'nin ve Papa'nın Avrupa'da etkisini arttırması olmuştur. Merkezi otorite boşluğunu Kilise, Avrupa'nın her tarafında bulunan manastır ve kiliseler vesilesiyle doldurmuş, Batı Roma'nın yok olmasından sonra geriye kalan tek merkezi otorite olmuştur (Şenel 2020, 238-239). Bunun neticesinde Avrupa siyasal düşünüşüne din egemen olmuştur. Feodal sistemde yer alan soylular, krallar dahil dinsel düşünüşün egemenliğinden etkilenmektedir. Kilise ve Papalığın siyasallaşmasıyla krallar üzerinde üstünlük kurmaları arzusunu doğurmuştur. Erkin tanrıdan iniş kuramını ortaya atan Papalık, kralın kim olacağını ancak tanrı tarafından yani kendileri tarafından belirlendiğini iddia etmiştir. Böylece krallar ancak tanrının lütfuyla yani kilisenin desteğiyle tahtlarına oturabileceklerdir.

Hristiyanlığın alt katmandaki insanlar arasında hızlıca yayılmasını sağlayan eşitlikçi ve özgürlüğü teşvik edici düşünceler olmuştur. Ancak kilisenin devletleşmesi, zenginleşmesi ve Hristiyanlığın siyasallaşmasıyla eşitliksizci görüşler halka telkin edilecektir. Halk üzerinde mutlak otoriteye sahip olan kilise, kendi çıkarları ve zenginleşmesi için *halka fakirliğin günahlara kefareti bunun bir kader olduğunu ve asıl amacın gökteki krallıkta refah içerisinde yaşamak olduğunu* telkin edilecektir (Göze 2020, 87-90).

Kralların, soylu feodal beylerin ve halkın tamamen dinsel siyasal düşünüş egemenliğinde olması tanrı devletlerinin hakimiyetini getirmiştir. Bireyin organize olma şansı kalmamış yalnızca kilise ve feodal beylerin siyasal varlığı söz konusu olmuştur. Ancak bu karanlık çağda bireyin önemi açısından ufak dahi olsa bir kıvılcım

yakacak bir gelişme olmuştur. Feodal Beyler 1215'te İngiltere Kralı Yurtsuz John'a, Magna Carta (Büyük Ant) baskıyla kabul ettirmişlerdir. Magna Carta 39. bölümde yer alan ifadeler ile kralın yetkileri kısıtlanmıştır:

“Hiçbir özgür, soyluların yasal mahkemesinin kararı dışında, ülkenin yasalarına dayanılmaksızın yakalanamaz ve hapsedilemez, mallarından, mülklerinden ya da haklarından edilemez, sürülemez ya da herhangi bir nedenle zarara sokulamaz”

Magna Carta ile mutlak bir güç olan kralın yetkilerinin tanrı tarafından doğrudan krala verilmiş bir kutsal görev olduğu inancı sarsılmıştır. Kralın yanında soylulardan oluşan bir kurul kral ile karar vermeye başlamıştır. Bu sürecin başlamasıyla krallar ve halk üzerindeki kilisenin gücünün azalmaya başlamıştır (Ulu 2020).

Kilisenin zenginlik içinde olması, krallar dahil tüm topluma baskı uygulaması, işsizliğin ve fakirliğin artması, eşitliksizci toplum düzeni Avrupa toplumlarında huzursuzluğa sebep olmuştur. Coğrafi keşiflerle yeni dünyaların keşfedilmesi ve Rönesans hareketleri Papalığın otoritesini güçlü bir şekilde sarsmıştır. Ayrıca Haçlı seferleri sonucunda Doğu'nun zenginliklerini ve oradaki halkın yaşam kalitesini gören Hristiyanlar, buldukları konumdan rahatsız olmaya başlamıştır (Şenel 2020, 302). Bu durum Protestanlık Mezhebinin mimarı Martin Luther öncülüğünde reform hareketlerinin başlamasına neden olmuştur. Kilisenin çıkarıcı bir anlayışla Hristiyanlığa zarar verdiğini söyleyerek bireylerin kilise gibi bir kurumun aracılığına ihtiyacı olmadan Tanrı ile ilişki kurabileceğini öne sürmüştür (Şenel 2020, 320). Buna ek olarak kilisenin kesinlikle devlete, krala bağımlı olmasını savunmuştur. 16. yüzyılda Kral VIII. Henry ise Papalık ile ilişkisini keserek bağımsız Anglikan Kilisesini kuracaktır. Anglikan Kilisesi krala yani devlete bağımlı olacaktır. Böylece

İngiltere’de kralın siyasal gücü üzerinde Papalık dahi olsa başka bir güç kabul edilmeyecektir (Göze 2020, 482).

3.2.c. Modern Çağda Birey Güç Kazanıyor

Avrupa toplumunda Haçlı Seferleri ve Coğrafi Keşifler sonucunda ticaret gelişmeye başlamıştır. Ticaret aracılığıyla zenginlik elde eden yeni bir sınıf olan burjuvazi ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde teknolojik gelişmeler ve ticari faaliyetler arttıkça siyasal haklardan mahrum olan burjuvazinin sayısı ve gücü artmakta, toprak zengini olan aristokratlar ise gücünü kaybetmektedir. Merkezi otoritenin zayıf olduğu feodal sistem aristokratlara hizmet ederken burjuva sınıfı sistem dışıdır. Halka daha yakın olan burjuva sınıfı siyasal kazanımlar elde etmek için aristokrat soyluları hedef almışlardır. Burjuvalar merkezi otoritenin güçlenmesiyle, feodal yapıda söz sahibi olan aristokratların güç kaybedeceğini ve bu şekilde siyasal kazanımlar elde edebileceklerini öngördükleri için mutlak monarşiyi desteklemişlerdir. Aristokrat sınıfı saf dışı bırakacak olan burjuvazi, gelecekte siyasal yönetimi tamamen ele geçirmek isteyecek ve monarşiye karşı mücadeleye girecektir. Machiavelli, Bodin ve Thomas Hobbes mutlak monarşinin laiklik esaslı kuramını hazırlamışlardır. Machiavelli, burjuvazi siyasal düşüncesinin laikleşmesine, bilimselleşmesine katkı sağlamıştır. Bodin, mutlak monarşi için egemenlik kuramını yasal esaslara dayandırmıştır. Ayrıca Thomas Hobbes, toplumsal sözleşme kuramını mutlak monarşinin amaçlarına uyarlamıştır (Şenel 2020, 329) . İlerleyen süreçte ise burjuvazi sınıfının toplumda sayıca çoğunluğuna yaklaşması, bireyin önemi ve hakları için önemli gelişmelere sebep olacaktır.

17. yüzyılda coğrafi keşiflerin yanı sıra önemli bilimsel gelişmeler yaşanmıştır. Kepler, Bacon, Galileo, Descartes, Pascal, Toricelli, Newton gibi pozitif bilimin önde gelenleri bu yüzyılda buluşlar gerçekleştirmiştir. Bilimsel buluşlar ve keşifler doğa

yasalarını anlamakta ve bunu kendi çıkarına kullanmada yeni imkanlar sağlamış, insanın özgüvenini ve aklının önemini arttırmıştır. Ayrıca Kilise'nin bilimsel buluşlara dair iddialarının yanlış çıkması, halkın kiliseye olan güvenini sarsmıştır. Bu gelişmelerin neticesinde hukuk tanrı ile bağı koparmış, siyasal düşünüş ise teoloji ile olan ilişkisine mesafe koymaya başlamıştır (Göze 2020, 146).

Bu dönemde Antik Yunan yaklaşımı olan stoacıların işaretini verdiği doğal hukuk doktrini ve doğal yaşama kuramına dönüş yaşanmıştır. Doğal yaşama dönemi, bütün insanların eşit ve sınırsız özgürlüğe sahip oldukları; ancak doğal yaşam ortamından kaynaklanan tehlikeler ve imkansızlar içerisindeki dönemi tanımlamaktadır. Modern Çağ'da bireyin doğal yaşama döneminden nasıl toplumun oluştuğuna dair sorulara sosyal ve siyasal sözleşmeler kapsamında çeşitli cevaplar verilmiştir. Sosyal sözleşme, akıl sahibi insanların toplu halde yaşadıklarında doğada karşılaştıkları tehlike ve imkansızlıkların üstesinden daha kolay gelebileceklerini; güven ve refah içinde bir hayat süreceklerini düşünerek bireylerin aralarında yaptıkları sözleşmeyi ifade etmektedir. Toplu yaşama geçen bireyler bu sefer adalet, düzen, güvenlik konusunda yeni sorunlarla karşılaşmış ve bunların nasıl ve kim tarafından organize edileceğini araştırmıştır. Bu durumda bu yeni sorunları çözmek amacıyla bireyler yine bir araya gelerek siyasal sözleşmeyi yapmışlar ve siyasal iktidarı kurmuşlardır. Böylece yeni bir devlet düzenine geçilmiştir. Devletin siyasi iktidarının sahibi insandır, kaynağı ise insan aklı ve iradesidir. Bu sözleşmede kaynağı tanrıya dayanan teokratik siyasal anlayış reddedilir. İlk çağda bireyi yok sayan organik devlet modeli ise hükümsüz kalmaktadır.

İngiltere'de mezhep savaşlarının yaşandığı, Parlamantonun kralla savaştığı krizler dönemine denk gelen Hobbes, Leviathan (1651) adlı eserini yayınlamıştır. Leviathan insan eseri olan devleti temsil etmektedir. Bu eserinde insanın doğa hali

dönemini tanımlarken, herkesin herkesle savaştığı güvensiz, tehditlerle dolu karamsar bir doğa hali tablosu çizer. İnsanların fikren ve bedenen eşit olduğu varsayımını yapan Hobbes, insanın karamsar doğası gereği sürekli savaş halinde olduğunu vurgulamaktadır. Bireyler bu karamsar ortamdan, sosyal sözleşme ile kurtulmak istemektedirler. Bu sözleşmenin şartı ise insan aklının bulunduğu doğa yasalarıdır. 19 ilkeyle ortaya konan doğa yasalarının temel ilkesi, kendine yapılmasını istemediğin şeyin başkasına yapılmamasıdır. Bu ilke çerçevesinde Hobbes'un bireyci yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Sosyal sözleşme sonrası adalet ve düzenin sağlanması için siyasal sözleşmeyle kurulan devleti, üstün bir yere koymuştur. Bireylerin anlaşarak kurduğu bu devlet üstün, güçlü ve mutlak egemendir. Bireyler ise devletin uyruğu olarak, asla devletten hak talep edemezler. Çünkü bireyler kendi isteğiyle siyasal sözleşmeye katılmış ve tüm haklarını siyasal iktidara devretmişlerdir. Devlet yönetiminde egemenlik veya kuvvetler ayrılığı asla söz konusu olamaz. Hobbes'un bu yaklaşımlarında rasyonel bir tutum takındığı ve bireyci mutlakiyetçiliği esas aldığı görülmektedir. Devlet yönetim türlerinin hepsinin mümkün olduğunu söyleyen Hobbes, Devlete egemen kişi veya kişilerin iktidarını mutlak görmüş, keyfi davranmalarında bir sorun görmemiştir. Ancak uygulamada bireylere geniş bir hareket alanı bırakılmıştır (Göze 2020, 152-169).

Hobbes'un mutlakiyetçiliğine ve karamsar doğa hali tasavvuruna karşı çıkan John Locke, liberal devletin temellerini atmıştır. Aristoteles'e benzer şekilde insanın sosyal bir varlık olması nedeniyle toplum içinde yaşamak zorunda olduğunu ifade etmiştir. İnsanın doğa halindeki süreci için Hobbes'a zıt iyimser bir tablo çizen John Locke, insanların dayanışma, yardımlaşma ve karşılıklı sevgi ile doğada yaşadığını varsaymıştır. Doğal yaşama döneminde iyimser bir tablo çizilmesine rağmen olumsuzlukların olduğu bir gerçektir. Kişinin doğal yaşam halinden çıkmasının ana

motivasyonu ise güvenlik isteğidir. Bunun için özgürlük ve eşitlik içinde yaşayan insanlar sosyal sözleşme ile toplumu oluşturmuştur. Adaletin sağlanması ve cezalandırmayı yapacak bir iktidara ihtiyaç duyan toplum, bireylerin kendi arzularıyla cezalandırma haklarını devrederek siyasal sözleşmeyi yapacak ve devlet düzenine geçecektir. Liberal devlette otoritenin yani devletin kaynağı insandır, bireydir. Locke'un devletinde egemenliğin yasama ve yürütme arasında paylaşımı yani kuvvetler ayrılığı söz konusudur. Siyasal düzende yasama gücü ise yürütmeden üstündür. Ayrıca bireylerin mülkiyet hakkı Locke tarafından tanınmıştır. Mülkiyetin, doğal yaşam halinden itibaren sahip olduğu bir hak olduğunu belirtmiştir. Bireylerin devlete karşı güvenlik, mülkiyet gibi konularda hak talep edebileceğini, devlet yöneticilerinin keyfi davranamayacağını savunmuştur. Aslında Locke'un bu liberal söylemleri, İngiltere'de gücü artan burjuvazinin istek ve beklentilerini karşılamaktadır. 1628'de İngiliz Parlamentosu Haklar Dilekçesini (*Petition of Rights*), Krala kabul ettirmiştir. 1629'da ise Avam Kamarasının dağıtılmasına karşı çıkan parlamento, Krala "Büyük Uyarı" (*The Great Remonstrance*) göndermiştir. Burjuvazi bu isteklerle kendini siyasal iktidardan hukuken korumayı ve siyasal iktidara dahil olmayı amaçlamıştır.

Rousseau *İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni* adlı başyapıtında doğa halinde eşit ve özgür olan bireylerin, toplumun oluşması ve mülkiyet kavramının ortaya çıkmasıyla nasıl köleleştiğini anlatmaktadır. İnsanların doğal olarak eşit ve özgür iradeye sahip olduklarını vurgulanan Rousseau "Sosyal Sözleşme" eserinde, eşit ve özgür insanların çıkarları için çıkarlar doğrultusunda bu sözleşmeyi yaptığını ve bunun sonucunda insanlar üzerindeki meşru otoritenin ancak toplumsal sözleşme olabileceğini vurgulamıştır. Bireyler bütün haklarını topluma bırakmıştır. Bireyden, toplum yapısına geçtikten sonra özgürlük:

“Siyasal durumda (*political condition*), bireylerin oylamış olduğu, aklın meyveleri olan, herkese eşit bir şekilde uygulanan ve ortak yararı gözetilen yasalar altında yaşamak” olarak tanımlanmıştır (Deniz 2018, 130).

Bu sözleşme ile bireyler yasa yapan ve yasalara mutlak biçimde uyan bir politik kimliğe bırakılmıştır. Bireylerin doğal özgürlük ve eşitlik şartlarının her zaman korunması gerektiğine inanan Rousseau, bireylerin gücünün herhangi bir yönetim erkine devredilmesine karşı çıkmıştır. Bu durumda yönetim ancak genel irade (*general will*) ve akla uygun olan ortak yarar (*common good*) esaslı gerçekleşebileceğini düşünmüştür. Genel irade ile herkes eşit ve özgürdür. Bir konuda oylama yapılırken genel irade dışında bir tutumu olan birey, özgür sayılmamış ve özgürlüğe zorlanması gerektiğine inanmıştır. Bireyler oy verirken toplumun ortak yararına uygun yani akla uygun biçimde oy vermelidir. Rousseau bireyi, meşru otoritenin kaynağı ve merkezi olarak görmüş, yönetimde halk egemenliğini baz almıştır. Birey Rousseau'nun bu devrimci yaklaşımlarıyla temel odak noktası haline gelmiş, Fransız ihtilalinin düşünsel zeminini hazırlamıştır.

3.2.d. Yakınçağ ve Günümüz Siyasal Düşünceleri

1712'de İngiltere ilk buhar makinasının icat edilmesiyle sosyal, ekonomik ve toplumsal yapı büyük bir evrim geçirmiştir. Büyük fabrikalar kurulmuş, burjuvazinin sermayesi ciddi bir şekilde artmıştır. Halkın çoğunluğu ise zor şartlar altında fabrikalarda çalışıp yaşamını idame ettirme derdine düşmüştür. Burjuvazi sınıfının birçok hakka sahip olduğu bu dönemde, halk bu haklardan yoksun durumdadır. Ayrıca İngiltere'de ve Amerika'da yaşanan demokratik ilerleme Fransız halkının dikkatini çekmiştir. Hali hazırda bunalım içerisinde olan Fransız halkı bu gelişmelerin de katkısıyla 1789'da Fransız devrimini gerçekleştirmiş ve günümüzün birey ve insan

hakları değerlerini dünyaya ilan etmişlerdir. Bu devrim Fransa sınırlarını aşmış, küresel ölçekte sosyal, siyasal ve ekonomik devrime sebep olmuştur. Fransız ihtilali bildirgesinin ilk maddesi insan hakları kavramının doğuşunu ve bireyin önemini ortaya koymaktadır:⁴

İnsanlar haklar yönünden özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar. Sosyal farklılıklar ancak ortak yarara dayanabilir.

August Comte, Fransız devriminin teolojik dönemi yıktığını ancak yerine bir şey konulmadığına dikkat çekmiştir (Comte 1905). Yakın çağda çıkan farklı görüşlerin yıkılanın yerine yenisini koymaya çalışmıştır.

Bireyi görevini yapan bir bütünün parçası şeklinde gören Hegel, *gerçek-organik devlet* teorisinde devleti kutsamış ve yüce bir aygıt olarak görmüştür. Benzer şekilde Faşizm’de bireyi sadece devletin yüce amaçları için görevini yapma yükümlülüğü olan bir varlık olarak görmüştür. Benjamin Constant bir liberal olarak bireyin özgürlüğü için mücadele etmiştir. Constant özgürlüğü şu şekilde tariflemiştir:

“Özgürlükten anladığım, bireyciliğin hâkim olmasıdır, bu bireycilik zorbaca yönetmek isteyen tek kişi iktidarına olduğu kadar, azınlığı çoğunluğa köle yapmak isteyen kitlelere karşı da bireyciliktir” (Göze 2020, 268)

Azınlığın çoğunluğa baskı yapmasını özgürlük tanımında dile getiren Constant, Rousseau’nun genel irade kavramına eleştirel yaklaşmıştır. Constant, modern özgürlükler kapsamında bireyin; din, vicdan, kişi güvenliği, düşünce, basın, ekonomik özgürlüklere sahip olması gerektiğini savunmuştur. Alexis de Tocqueville, liberal demokrasilerde toplumda yer alan bireylerin eşitliğine dikkat çekmiştir. Liberal devlette çoğunluğun azınlığa baskı yapmasının önüne geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

⁴ Fransız İhtilalinin ilk maddesinin Türkçe çevirisidir.

1860-1914 yılları arasında bilimsel gelişmeler hız kazanmış ve üretim yöntemlerini kökten değiştiren II. Sanayi devrimi gerçekleşmiştir. Sanayi devrimiyle kitlesel üretime geçilmiştir. Fabrikalarda yoğun çalışma dönemi başlamıştır. Toplumsal olarak işçi sınıfı olgusu oluşmaya başlamıştır. Sermaye sahipleriyle halk arasındaki yüksek gelir adaletsizliği baş göstermiştir. Avrupa nüfusu çok hızlı artmıştır (Berktaş ve Dimli Oraklıbel 2021, 5). Bu toplumsal dönüşüm içerisinde işçi hakları ve sosyal yaşama dair sorunların çözümüne odaklanan Sosyalizm akımı çeşitli varyasyonlarla liberal kapitalist sisteme karşı çıkmıştır. St. Simon insanlık tarihini *insanın insan tarafından sömürülmesi* olarak özetlemiştir. Sömürüden kurtulmanın yolunu ise devletin yapısının değişmesi gerekliliğine bağlamıştır. Bu düşüncelerden etkilenen Karl Marx siyasal programın ötesinde bir dünya görüşü olan *Bilimsel Sosyalizm* kuramını sunmuştur (Göze 2020, 300). Devlet anlayışını alt yapı ve üst yapı olarak şekillendiren Marx, toplumu üretim ilişkileri açısından sınıflara ayırmıştır. Marx'ın temel amacı sosyal koşulların kölesi olan insanın özgürleştirilmesi olmuştur. Proleteryanın kölelikten kurtulması için liberal kapitalist ve burjuvazi mekanizmasına sahip devletin yok olması gerektiğine inanmıştır. Liberal demokrasiyi *biçimsel demokrasi*⁵ olarak eleştiren Marx, kendi sunduğu tek partinin iktidar olduğu demokrasisinde ise totaliter sisteme dayanan, bireyin kitleleştirildiği ve azınlığa iktidarın verildiği görülmektedir. Bu durum demokrasiye pek de uygun düşmeyen bir yaklaşımdır. Sosyalizmin devamında gelen komünist hareketlerle birey açısından yaşanan en önemli ilerlemeler, işçi haklarının tanınması ve bireylerin dernekler ile organize olabilme yetisine kavuşmasıdır.

Liberal devlette devlet ve iktidar anlayışı birey iradesine dayanmaktadır. Liberal devlet anlayışında devletin ve iktidarın amacı bireyin can ve mal güvenliğinin

⁵ Biçimsel demokrasiden kasıt, bireylerin demokratik yönetimine gerçek katılımının olmadığıdır.

diğer bireylere karşı korunmasını sağlamaktır. Devletin tek amacı ise birey ve bireyin mutluluğudur. Ancak liberal devlette bireyleri daha iyi refah seviyesine getirmek dahi olsa devletin müdahalesi söz konusu değildir. Liberal devletin sağladığı yasa önündeki eşitlik, sosyal ve siyasal alana yansımamıştır. Siyasal alanda ve eğitim, sağlık, ekonomi alanlarında fırsat eşitliği liberal devlette sağlanamamıştır. Bu eksikliklerin giderilmesi için çözüm ise 20. yüzyılda ortaya çıkan sosyal devlettir. Sosyal devletin hedefi bireyin maddi manevi gelişmesini sağlamak ve gerekirse bu gelişim sürecine müdahale etmektir. Bu durum liberal devlette tanımlanan klasik özgürlüklerin ve güvenliğin sağlanması görevine ek görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Sosyal devlette bireye hizmet etme aracı olarak eğitim, yardımlaşma, sağlık ve çalışma şartları ile ilgili sosyal kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Fırsat eşitliğini sağlamak devletin önemli ödevlerinden biri olmuştur. Toplumsal gelir adaletsizliği ve sınıf farklılığını en aza indirmek sosyal devletin sorumluluğu haline gelmiştir. Birey hakları devlet ile karşı karşıya geldiğinde ise birey hakkı üstün sayılmıştır. Bireylerin sendika kurma ve katılma hakkı tanınmış, çalışma hayatı ile ilgili hukuksal sorunlar devletin mahkemelerinden özel mahkemelere geçmiştir. Kısacası sosyal devlette birey, devletin odağına yerleşebilmiştir. (Göze 2020, 400-420). Mustafa Kemal Atatürk'ün sosyal devlete dair verdiği önemin yansımaları anayasada sosyal barış, sosyal güvenlik ve sağlık, sosyal yardım ve koruma gibi bireye verilen güvenceler ile görülmektedir (Evyapan 1999, 262).

3.2.e. Değerlendirme

Antik Yunan döneminde, birey benliğini tamamen Polis'in hükmüne bırakmıştır. Polislerin yıkılmasıyla doğal hukuk doktrinini ortaya atan stoacılar çağın ötesine geçmiş; birey için evrensel eşitlik ve özgürlük kavramlarını kullanmışlardır. Ancak Roma döneminde devletin birey üzerindeki mutlak egemenliği sürmüştür. Orta

çağda ise işler daha kötüye gitmiş, siyasal hayat feodal sistemin ve dini düşünüşün egemenliğine hapsolmuştur. Birey ise toplumsal hayatta dahi varlığını korumak ile tanrının imparatorluğunda yerini hazırlamak arasında gidip gelmiştir. Bu çağda başlayan burjuvazi-aristokrasi kavgasında, çağın sonunda burjuvazinin galibiyeti birey ile devleti yaklaştırmıştır. Modern Çağ'da ise coğrafi keşiflerin, bilimsel ve teknolojik gelişmeler burjuvazinin gücünü arttırmış, kiliseyi sarsmış ve insanın tanrının dışında kendi iradesi olabileceği bilincini aşmıştır. Yakın çağda Fransız İhtilali ile varlığını dünyaya haykıran birey, sanayi devrimleri sonrası gösterdiği mücadele ile siyasal ve sosyal hayatta haklarını almaya başlamıştır. Kapitalizme olan tepki I. ve II. Dünya Savaşı neticesinde birey ve devlette oluşan karşılıklı farkındalık ile sosyal devlette birey devletin önüne geçebilmiştir. Günümüzde ise birey ve devletin karmaşık ilişkisi evrimine devam etmektedir.

3.3. Enformasyon Çağı ve Bireyin geleceği

Doğal yaşam halinde tek başına bulunan insan, süreç içerisinde çeşitli tekniklerle bitki yetiştirmeyi ve hayvanları evcilleştirmeyi başarmıştır. Bitkilerin yılın belli döngülerinde ürün vermesi onları yerleşik hayata geçmeye zorlamıştır. Bu durum tarım devriminin gerçekleşmesini getirmiş ve daha refah bir hayat yaşayabilecek insanlar toplu halde çiftçilik yaparak yaşamaya başlamışlardır (Diamond 2018, 91-100). Tarihin ilk toplumunun oluşumunda insanın araç-gereç yapmayı öğrenmesi tetikleyici unsur olmuştur. Tarım devrimi dahi insanın bilgi birikimi neticesinde gerçekleşmiştir. Bu bilgi birikimi neticesinde ortaya çıkan tarım devrimi, ortak faydaya sebep olmuş ve toplumsal fayda sebebiyle toplum içerisinde toplumsal iş bölümü ortaya çıkmıştır. Toplumun bir bölümü çalışırken diğer bölümü ise çalışmayı yönetenler olmuştur. Böylece sosyolojik ve siyasal ilişkiler o dönemin ilkel toplumları içerisinde dahi kendini göstermiştir.

Burjuva sınıfının ortaya çıkışıyla bireyin ve devletlerin geçirdiği tarihsel süreç önceki bölümde ifade edilmişti. Burjuva sınıfı Coğrafi Keşifler sonucunda güçlenmiş ve ticaret ağını geliştirebilmişti. Coğrafi keşifler ise yeni bir teknoloji olan pusula ve gemi mekaniğinin iyileştirilmesiyle mümkün olmuştur. Galileo, Kepler, Pascal, Bacon, Toricelli ve özellikle de Newton Fiziğinin sunduğu katkılarla bilim sanayi gelişmiş ve sanayi devrimlerinin temelini oluşturmuştur. Bireyler, tanrı iradesi dışında kendilerinin çevrelerini şekillendirebileceklerini görmüşlerdir. Yaşanan sanayi devrimleri sonrası toplumun sosyolojik ve ekonomik yapısı önce, siyasal yapısı ise daha sonra gelişmiştir. Özellikle II. Sanayi Devrimi sayesinde kitlesel üretimin mümkün olması ve o süreçte yaşanan sosyal-siyasal krizler ve çözümler bu durumu gözler önüne sermektedir. Liberal, Faşist ve Sosyalist anlayışa sahip devlet kuramları geliştirilmiştir. II. Sanayi Devrimi sonrası yaşanan dünya savaşları ise günümüz dünyasını yakından etkilemiştir. Önceki bölümde aktarıldığı üzere teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan sosyal ve siyasal durumlarda birey varlığını devlete karşı koruyabilmiştir. Ancak teknolojinin ilerlemesiyle orantılı olarak bireyin devlete karşı sürekli güç kazandığını iddia etmek yanlış olacaktır. Çünkü yaşanan teknolojik gelişmeler birey için kimi zaman olumsuz kimi zaman olumlu sonuçlar doğurmuştur. Liberal devlet ve sosyal devlet kuramları bireyi güçlü bir formda devletin merkezine alırken; Faşizm, Nasyonal Sosyalizm ve Sosyalizm bireyi devlet karşısında zayıf düşüren yaklaşımlar olmuştur.

Bilgi devrimi ile bilgiye erişimi kolaylaştıran, iletişimi gerçek zamanlı ve çok yönlü hale getiren, yeni haberleşme teknolojilerinin sunduğu olanaklardan büyük halk kitlelerinin çok düşük maliyetlerle yararlanması demokratikleşme sürecine hız vermiştir (Telli 2012, 67). Bireylerin başta sosyal medya platformları olmak üzere farklı bilgi teknoloji ürünlerinden faydalanması bireyin siyasete katılımını arttırmış ve

Antik Yunan agorasında olduğu gibi doğrudan demokrasi kanalının açılabilceğinin sinyalini vermiştir. Tahrir Meydanı Protestoları ve diğer Arap Baharı demokratikleşme giriřimlerinde⁶ bireyin devlete karşı organize olabildiği görölmüştür. Demokratikleşme hareketlerinin yanı sıra sosyal dayanışma, sosyal adalet gibi konularda sosyal medya platformları devlete karşı bireyin organize olabilmesini sağlamıştır. Özellikle “*Black Lives Matter*” hareketinde bireyler, sosyal medya sayesinde sadece ulusal sınırlar içerisinde değil, küresel düzeyde organize olabilmışlerdir (Mund, Ross ve Brunet 2018, 2).

Bu olumlu örneklere rağmen günümüz bireylerinin Bilgi Devrimi’nde devlet karşısında konumunun ne olacağı büyük bir soru işaretidir. Haberleşme ve bilgi teknolojilerinin 20. yüzyıldan itibaren olağanüstü gelişmesiyle bilgiyi üretmek ve analiz etmek kolaylaşmıştır. Üretilen bu bilgiler birey ve bireyin kullandığı nesnelere aittir. Bu noktada birey sürekli bilgi üreten konumdadır. Bilgiyi tüketen ise yine bireyin kendisidir. Sosyal medya platformları, internet siteleri, mobil uygulamalar gibi araçlar vesilesiyle bireyler hem üretici hem de tüketici konumda yer almaktadır. Hobbes’çu bir yaklaşımla insanın karamsar doğasını varsayan bir devlet anlayışı veya şirket anlayışı bu verileri bireyleri kontrol etmek için bireyler aleyhine kullanabilir. Bu durumda bireyler, George Orwell’in “1984” eserindeki devletin şiddetli gözlem ve takip baskısına maruz kalabilir (Orwell 1949). Bu durumda bireyin organize olma yetisi elinden alınmış olacaktır. Vatandaşı olduğu devlet yönetimi ile hayatının bir parçası olan sosyal medya platformları arasında kalan birey için bu tehdit her zaman tazeliğini koruyacaktır.

⁶ Dönemin Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek’i protesto etmek amacıyla binlerce aktivist, sosyal medya aracılığıyla organize olmuş ve Tahrir Meydanı’nda toplanmıştır. Eylemlerin devamında 2011’de Mısır’da Hüsnü Mübarek yönetimden ayrılmıştır. Detay için Bkz: Zeynep Tufekci, Christopher Wilson, Social Media and the Decision to Participate in Political Protest: Observations From Tahrir Square, *Journal of Communication*, Volume 62, Issue 2, April 2012, Pages 363–379

Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle bireyler kendine özel ve özgür bir ortam olan sosyal medya platformlarını kullanmaya başlamıştır. Bireylerin tercihi neticesinde sosyal medya platformları belirli bir yaygınlığa ve etkinliğe kavuşmuştur. Bu bağlamda yeni bir aktör olarak tanımlayabileceğimiz sosyal medya şirketleri doğmuştur. Sosyal medya ile bireyin dijital dünyada etkinliği ve gücü artmıştır. Bireyin üzerinde hükmü olan devlet ile bireyin sanal dünyasının ve sosyalliğinin temelini oluşturan sosyal medya platformları birey üzerinde kesişim yaşamıştır. Siyasal düşünce tarihinde bireyin güç kazandığı senaryolarda, devlet ile devlete meydan okuyan yeni olguların, aktörlerin bir biçimde uzlaştığı görülmektedir. Bu çıkarım, devlet ve sosyal medya platform yönetimlerinin ortak bir uzlaşma zemininde bulunması gerekliliği anlamına gelmektedir. Devlet, sosyal medya platformları ve birey arasında gerçekleşen teknolojik evrim neticesinde ortaya çıkan değişim gereksinimine siyaset biliminin vereceği cevap olarak “yönetişim” (*governance*) önerilmektedir. Sosyal medya yönetimi, vatandaş olduğu devlet ile hayatının vazgeçilmez bir parçası olan sosyal medya platformları arasında kalan birey için temel çıkış noktası olarak görünmektedir.

3.4. Yönetimden Yönetişime Geçiş

Günümüzde uluslararası sistem birçok aktörden oluşmaktadır. Devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörler uluslararası sistemde etkin rol almaktadır. Bilgi teknolojilerinin gelişimiyle yeni bir aktör olarak sosyal medya platformları ortaya çıkmıştır. Dijital dünyaya ait yeni çıkan bu aktör, yeni çözümleri ve sorunları beraberinde getirmiştir. Ulus-devlet ve sosyal medya platformları arasında ortaya çıkan sorunların temelinde, her iki aktörün sosyal medya platformları üzerinde hüküm sürme arzusu yatmaktadır. Ulus devletler ulusal güvenlik ekseninde yer alan kaygıları nedeniyle sosyal medya

platformlarını yönetmek isterken, sosyal medya platformları ise ekonomik çıkarları, itibar ve özgürlük endişeleri nedeniyle kendi öz yönetimlerini sürdürmek istemektedirler. Bu durum sosyal medya platformlarında ortaya çıkan sorunların uzun sürede çözülmesine veya çözülememesine neden olmaktadır. Çoğu zaman yaşanan sorunların çözümü veya yönetilebilir hale getirilmesi için konuyla ilgili aktörlerin tek bir çatı altında toplanması gerekmektedir. Sınırların ötesini aşan bu yeni aktör ile ulus-devletlerin sosyal medya platformlarına dair sorunların çözümü için özel bir yönetişime ihtiyaç bulunmaktadır.

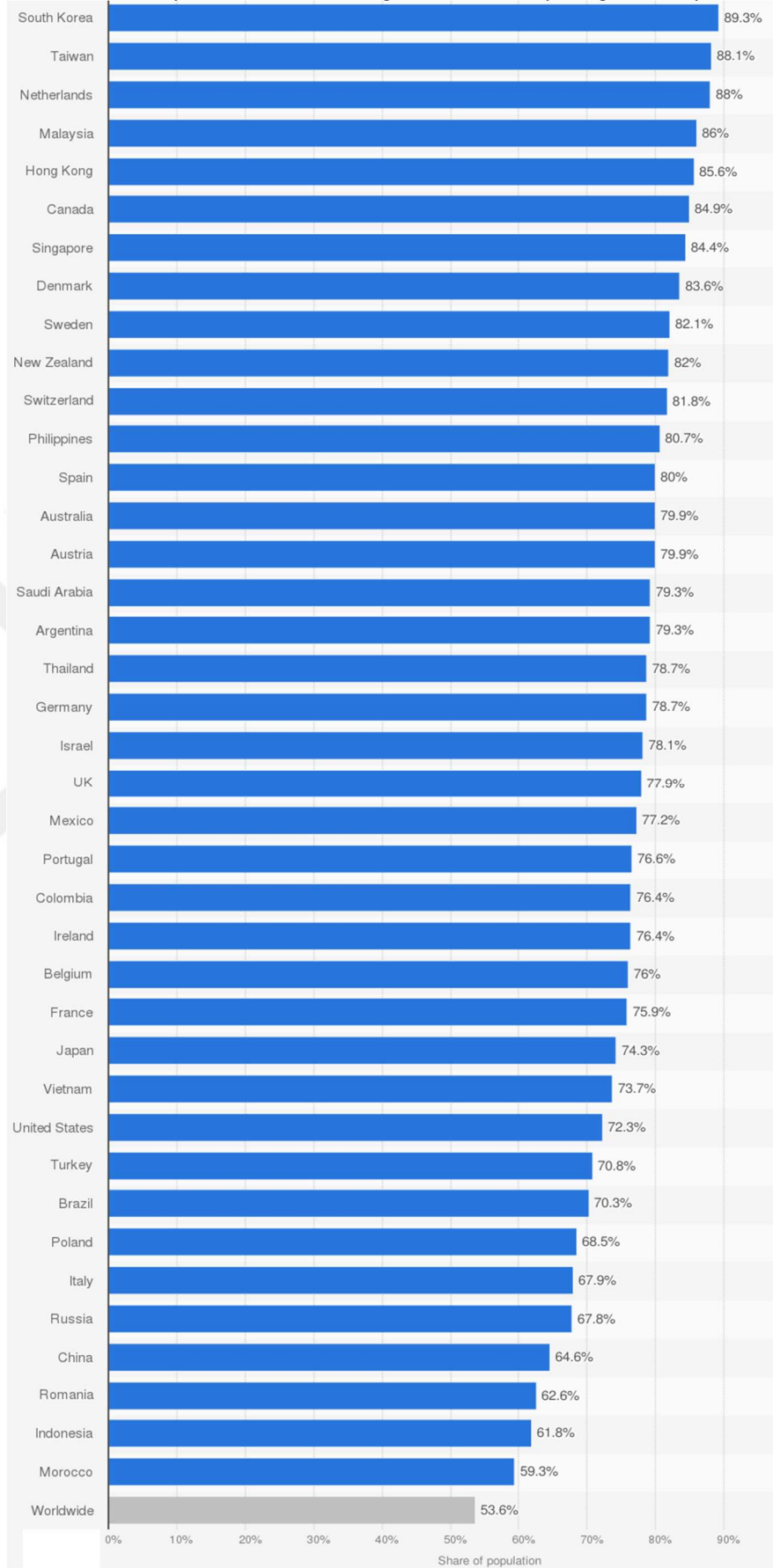
3.4.a. Devlet ve Sosyal Medya Yönetim Rekabeti

Doğa şartları ile mücadele edebilme amacıyla organize olma kapasitesini arttırmak isteyen bireyler, toplumu oluşturmuş ve ilerleyen süreçte maksimum organizasyonun sağlanması için devlet kavramını ortaya çıkarmıştır. Bunun için toplum içerisindeki aktörler bazı yetkilerini yazılı veya sözlü olarak devlete devretmiştir. Tarihsel süreçte toplumun organizasyonel kapasitesinin maksimize edilmesinin tek yolu devlet olarak görülmüştür. Hatta Hobbes bu kapasitesinin maksimize edilmesi için Leviathan idealini paylaşmıştır. Ancak yine tarihin dinamik akışı sürecinde, özellikle bilim ve teknolojinin gelişimiyle yeni aktörler ortaya çıkmış ve bu yeni aktörler devlet ile kaçınılmaz olarak karşı karşıya gelmişlerdir. Siyasal düşünceler tarihinde görüldüğü gibi din-asker sınıfı ve aristokrat-burjuva mücadelesiyle başlayan süreçte, devlet dışı aktörler devletin sahip olduğu yetkilerin bir kısmını kendi lehlerine almak veya devlete karşı imtiyaz elde etmek istemişlerdir. Hegelci bir yaklaşımla bireyi ve diğer devlet dışı aktörleri görevini yapan birer parçadan ibaret gören, Hobbescu bir yaklaşımla ise kutsal ve yenilmez bir varlık olarak karşımıza çıkan devlet, kendi dışındaki aktörler ile *imperium* alanını paylaşmak istememiş ve hatta diğer aktörleri yok sayma yoluna gitmiştir. Ancak bazı durumlarda devlet yetkilerini başka aktörlere devretmek veya

paylaşmak zorunda kalmıştır. Tıpkı Fransız İhtilali'nde halkın yönetimde söz alması, İngiliz Kraliyet Ailesi'nin yetkilerini feodal beylerle paylaşması örneklerinde görüldüğü üzere devletin gücünün sınırları zorlandığında varlığını korumak için yeni yol arayışlarına girdiği görülmektedir. Kısacası varlığını sürdürmek isteyen devlet, kimi zaman yetkilerini kendinden başka olan aktörlerle paylaşmış kimi zaman ise yeni aktörlere imtiyazlar tanımıştır.

Günümüzde ise sosyal medya şirketleri/platformları devletin karşısına çıkan yeni bir aktör olarak değerlendirilmektedir. Bu yeni aktör gelişen teknolojiyle birlikte devletlerin sınırlarını aşmakta ve küresel bir oyuncu olarak uluslararası alanda yerini almaktadır. Bu yeni aktör karşısında, devletin ilk tepkisi yok saymak veya görmezden gelmek iken günümüz koşullarında devlet, sosyal medyayı kendi *imperium* alanına nüfuz edebilen yeni bir aktör olarak tanımlamaktadır. Sosyal medya platformları bugün birçok ulus devleti etkileme konusunda rekabet etmektedir. Bu bağlamda Şekil 3.1.'de Ocak 2021 itibarıyla seçili ülke ve bölgelerde aktif sosyal ağların devletlere olan nüfuzu görülmektedir. Bu istatistik, Ocak 2021 itibarıyla seçili ülkelerde sosyal ağ sitelerini ziyaret eden internet kullanıcılarının payını göstermektedir. Sosyal medya kullanımının mobil cihazların yaygınlaşmasıyla ve mobil uygulamalar sayesinde giderek daha mobil hale geldiği ve kitlelere ulaşımın kolaylaştırıldığı düşünülmektedir. Sosyal medya platformlarının mobilize olmasıyla bireylerin üzerinde sosyal medya etkisi gittikçe artmaktadır. Bu nedenle en büyük ve en güçlü ülkeler bile politikalarını, ekonomilerini ve dünyadaki konumlarını etkileme yeteneğine sahip sosyal medya devlerini nasıl kontrol altına alacaklarını ve kontrol altına alacaklarını araştırmaktadırlar.

Şekil 3.1. Ocak 2021 İtibarıyla Seçili Ülke ve Bölgelerde Aktif Sosyal Ağ Penetrasyonu

6 Ocak 2021 ABD Kongre Baskını'ndan başka, sosyal medya platformu Twitter ile çeşitli devlet yönetimler arasında gerilim ve güç mücadelesi yaşanmıştır. Nijerya Devlet Başkanı Buhari, devlet dairelerine saldıran eylemcilere yönelik 1 Haziran 2021'de Twitter üzerinden yaptığı paylaşımda, 1967-1970 yıllarında yaşanan kanlı iç savaşı anımsatmış ve "30 ay boyunca alanda savaşıyan bizler, onlara anladıkları dilden davranacağız." ifadelerini kullanmıştır. Twitter, Buhari'nin paylaşımını platformdan kaldırarak hesabını kapatmıştır. Buhari ise Nijerya'nın kurumsal varlığını engellenmesine izin vermeyeceği savı ile, sosyal medya platformlarının tamamının operasyonlarını özel bir lisanslama sürecine tabi tutmuş ve ülkesinde Twitter'ın kullanımını sınırsız süreyle yasaklamıştır (Euronews 2021). Trump'a benzer şekilde Coronavirus pandemi sürecinde Covid-19 aşularının pandemiyle mücadelede verimsiz olduğunu dile getiren ve aşı programını eleştiren ABD Kongre üyesi Marjorie Taylor Greene'in Twitter hesabı kalıcı süreyle yasaklanmıştır. Kongre üyesi Greene bu durum karşısında, Twitter'ın Amerikalıların düşmanı olduğunu ve doğruların önüne geçilemeyeceği değerlendirmesini yapmıştır. (Alba 2022). *Kışkırtıcı* bulduğu bazı Twitter hesaplarının engellenmesini talep eden Hindistan Başbakanı Narendra Modi'ye, Twitter tarafından ifade özgürlüğüne müdahale gerekçesiyle olumsuz cevap verilmiştir. Bu durumu çifte standart uygulanması şeklinde eleştiren Hindistan Başbakanı Modi, alternatif çözüm arayışlarına girmiştir. Modi, Twitter'a alternatif Hindistan merkezli sosyal medya platformu olan *Koo*⁷ uygulamasının kullanılmasını teşvik etmiş ve Başbakanlık kabinesi ve milletvekilleri yeni sosyal medya platformu *Koo*'yu kullanmaya başlamışlardır (Menon 2021). Sosyal medya platformları ile devlet arasındaki güç mücadelesinin anlaşılması açısından bu örnekler önem arz etmektedir.

⁷ Hindistan merkezli Koo uygulamasını incelemek için Bkz: <https://www.kooapp.com/>

Joseph Nye 2010 yılında yayımladığı Siber Güç adlı çalışmasında şöyle bir öngöründe bulunmuştu:

“Sanal topluluklar İnternette geliştikçe, bölgesel yargı alanlarını kesecek ve kendi yönetim modellerini geliştireceklerdir. Devletler insanların yaşamlarında çok daha az merkezi hale gelecek. İnsanlar birden fazla gönüllü sözleşmeyle yaşayacak ve bir fare tıklamasıyla topluluklara girip çıkacaklar” (Nye 2010, 2).

Geçen on iki yıllık sürede sosyal medya platformları günümüzde bireylerin hayatlarının her parçasına girmiş durumdadır. Nye'nin öngördüğü gibi, sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla ulus-devletler, bireylerin hayatına olan nüfuzlarını yitirmeye başlamıştır. Bu durum devletin vatandaşları üzerindeki güç kaybına işaret etmektedir. Devletin birey üzerinde kaybettiği güç sosyal medya şirketlerine kaymıştır. Bu yaşanan güç geçişi ile sosyal medya ve devlet arasında güç rekabetinin ortaya çıktığı yorumunun yapılması yanlış olmayacaktır.

Ulus-devletin vatandaşı olan bireyler, devletin kontrolünün olmadığı bu platformlarda yerini almış ve entegre olmuştur. Sosyal medya platformlarını eşsiz kılan en önemli özellik ise bireylerin veri üretmesine vesile olması ve üretilen milyarlarca verinin depolanmasıdır. Depolanan milyarlarca verinin algoritmalarla işlenmesi ve stratejik iletişimi yönetmede araç olarak kullanılması ise bireyi ürün haline getiren son adımdır. Basit bir örnek vermek gerekirse, sosyal medya gerçekleştirilen beğeni, yazışma, konuşma gibi aktivitelerimizin takip edildiğini düşünmüşüzdür. Başka nasıl hedef odaklı reklam veya *Cambridge Analytica*⁸

⁸ Cambridge Analytica ile 2016 ABD Başkanlık Seçimlerinde, ABD seçmenlerinin facebook üzerinden bir adaya oy vermesi için yönlendirildiği iddia edilmiştir. Bu hadise ile sosyal medya kullanıcılarının veri gizliliği tartışmaları başlamıştır. Detaylı bilgi için Bkz: Isaak, J., & Hanna, M. J.

vakasında olduğu gibi siyasi yönlendirmeye maruz kalınabilir ki? Bireyin sosyal medya platformlarındaki hemen her hareketi çok net bir şekilde görölüyor. İnanılmaz yüksek bir seviyede isabetli olan bu reklamlar ve siyasi paylaşımlar, sosyal medya şirketleri tarafından hedeflenenin işe yaradığını gösteriyor. Bireylerin hareketleri ve eğilimleri yüksek bir başarıyla öngörülebiliyor (Noujaim ve Amer 2019).

Aslında sosyal medya platformları, bireylerin her türlü nesne ile bağlantı halinde olacağı yeni bir dünya hayali ile yola başlamıştı. Sosyal medya, insanların deneyimlerini paylaşabileceği ve kendilerini daha az yalnız hissedeceği bir yer olacaktı. Belirli bir süre sonra sosyal medya platformları bireylerin, çöp çatanı, anlık bilgi kaynağı, kişisel deneyimleri, anılarının koruyucusu ve hatta terapisti oldu. Sosyal medyada gerçekleştirilen bütün bu etkileşimler uçup gitmiyordu. Bireylerin bıraktığı bu dijital izler trilyonlarca dolar hacme sahip bir sektörün yapı taşları oldu. Bireyler artık ticari birer ürüne dönüştü. Sosyal medya şirketleri dijital çağın *platform kapitalizminin* (Srniczek 2017, 36) en güçlü üyesi oldular.⁹ Bireyler sosyal medyanın o hiç okumadıkları hüküm ve koşullarını onaylamasıyla bunu kendi rızalarıyla kabul etti. Böylece reklam veya siyaset dünyası fark etmeksizin bütün talipliler, bireyin duygusal eğilimlerine doğrudan erişebiliyor. Bir bireyin sevdiği, korktuğu, ilgilendiği, limitleri ve bu limitleri aşmak için gereken şeylere işledikleri veriyle ulaşabiliyorlar. Bu bilgiyle donanan bütün talipliler, bireyin dikkatini çekmek algısını yönlendirmek için büyük çaba harcıyor. Bireye özel filtrelenmiş bu gerçeklikle bireyin algısı yönetiliyor ve hatta 2016 ABD Başkanlık Seçimlerinde iddia edildiği gibi siyasi tercihlere dahi müdahale ediliyor. Sosyal medya platformları bağlantı halinde bir dünya hayalinden,

(2018). *User data privacy: Facebook, Cambridge Analytica, and privacy protection*. *Computer*, 51(8), 56-59.

⁹ Sosyal medya şirketlerinin sanal dünyadaki ekonomik çıkarlarını ve sanal dünyanın kapitalizminin detayları için Bkz. Srniczek, N. (2017). *Platform capitalism*. John Wiley & Sons.

bireye özel bireylerin birbirinden izole olduğu, kutuplaştığı, parçalanmış bir yapı haline geldiği dahi öne sürülebilir.

Birey için sosyal medya platformuna entegre olmak ve bu platformlarda varlığını sürdürebilmek ancak sosyal medya platformlarının kendi yönetimlerinin ortaya koyduğu kurallar ve hükümler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Gerçek dünyada vatandaş olmanın gerektirdiği ödev ve yükümlülükler benzer şekilde sosyal medya kullanıcısının sosyal medya platformlarına karşı ödev ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu durum devletsiz sanal bir vatandaşlığa benzemektedir. Bireylerin davranışlarını koyduğu kurallarla, kullandığı algoritmalarla şekillendiren ve algı yönetimi yapabilen sosyal medya platformları, ulus devletten rol çalmaktadır. Facebook'un kurduğu *Horizon*¹⁰ ve *metaverse*¹¹ dünyası ile bu durumun ciddiyeti çok daha net hissedilmektedir.

Eleştirel ve yeni güvenlik yaklaşımlarıyla güvenlik tanımının kapsamı ve gündemi genişlemiştir. Bu bağlamda güvenlik, dünyayı yorumlama şekline, zamana ve kültüre göre içerik açısından sürekli bir evrim geçirmektedir. Güvenlik tehditleri ise bu faktörlere göre değişmektedir (Tangör ve Yalçınkaya 2010, 129). Bu yaklaşıma paralel olarak, sosyal medya platformları yakın dönemde egemen devletler için terörizm, istihbarat, uyuşturucu ticareti, siber şiddet ve para aklama gibi farklı güvenlik tehdidi oluşturan unsurlar barındırmaktadır. Doğal olarak devlet, özel şirketler olan sosyal medya platformlarının insafına kalmış vatandaşlarını ve kendini sosyal medya platformlarında yer alan çeşitli güvenlik tehditlerden korumak istemektedir. Çünkü vatandaşlarının güvenliğini sağlamak devletlerin klasik bir görevi ve fonksiyonudur.

¹⁰ Horizon Metaverse Dünyasını keşfetmek için Bkz: https://www.oculus.com/facebook-horizon/?locale=tr_TR

¹¹ Metaverse kavramı, ilk kez bilim kurgu yazarı Neal Stephenson tarafından internetin sanal gerçeklik versiyonunu içeren *Snow Crash* romanında öne sürülmüştür. Metaverse kavramının günümüzdeki akademik anlamı, bir ekranda veya sanal gerçeklikte 3D grafikleri içeren paylaşılan bir çevrimiçi alan şeklinde tanımlanmaktadır (Sparkes 2021, 18).

Deibert and Rohozinski'nin ifadesiyle sosyal medya dahil olmak üzere siber uzayın güvence altına alınması “devletin geri dönüşünü” gerektirmektedir. Ancak bu geri dönüş Vestfalya devlet egemenliği paradigmasını öneren şekillerde olmayacaktır (Deibert ve Ronald J 2010, 17).

Bu geri dönüşü gerçekleştirmek isteyen devlet, sınırları içerisindeki faaliyetleri neticesinde ekonomik çıkar sağlayan sosyal medya platformlarından kendi payını yani vergisini almak istemektedir¹². Sınırları içerisinde gerçekleşen suçlar için hukuki yargılamalarda, sosyal medya şirketlerinden gerekli bilgi ve belgelerin temin edilmesini talep etmektedir. Teknolojinin getirdiği yeniliklerle bireyler ve diğer aktörler üzerinde bir kontrol gücü imkânı veren sosyal medya platformlarından maksimum ölçüde faydalanmayı hedeflemektedir. Devlet, sosyal medya platformlarının içerik yönetimini ele alarak siyasal, ekonomik ve sosyal olarak karşılaşılabileceği riskleri en aza indirmek istemektedir. Devlet kamu düzenini korumak, terörizmle mücadele etmek, sosyal medya istihbaratına karşı koymak, toplumsal huzuru ve bireylerinin/vatandaşlarının ürettiği bilginin güvenliğini sağlamak için sanal dünyayı düzenleme ihtiyacı duymaktadır. Kısacası, devlet, sosyal medya platformları üzerinde düzenlemeler vesilesiyle yeni yetkiler talep etmektedir.

Sosyal medya şirketleri mevcut durumda, devlet ile yetki paylaşımı yapmadan devletin kendisine ve vatandaşlarına nüfuz edebilmektedir. Büyük verilerin işlenmesi ve yapay zekâ algoritmalarıyla bireylerin davranışlarını, sosyal ekonomik ve siyasal tercihlerini etkilemektedir. Özel şirketler olarak faaliyet yürüten sosyal medya platformları ekonomik çıkarlarını devlet dahil başka aktörlerle paylaşmak istememektedir. İtibarını, bireyler üzerindeki güvenilirliğini, bireylerin ifade

12 Uganda sosyal medya kullanıcılarından vergi talep etmiştir. Bu durum Uganda'da sosyal medya kullanımını azaltmıştır. Detaylı bilgi için Bknz: Juliet Nanfuka, Social Media Tax Cuts Ugandan Internet Users by Five Million, Penetration Down From 47% to 35%, Erişim Tarihi 30 Aralık 2021,

özgürlüğünü korumayı amaçladığını iddia eden sosyal medya şirketleri, devletlerin taleplerini sürüncemede bırakmaktadır (Iyer-Mitra 2021).

3.4.b. Norm, Davranış İlkeleri ve Yönetişim

Devlet ve sosyal medya platformlarının birbirleri ile yetki mücadelesini girmesini minimize ederek yönetilebilir bir forma getirmek için işlevsel fonksiyonlara odaklanarak verimli bir yönetişimin sağlanması elzemdir. Sosyal medyada başarılı bir yönetişimin sağlanmasının önemli bir yolu ise tüm aktörlerin mutabık kalacağı, davranış ilke ve normlarının belirlenmesi olacaktır. Nasıl gerçek hayatta belirli, davranış ilke ve normlara göre bir uluslararası sistem ayakta kalabiliyorsa, aynı durum sanal sosyal platformları için de yeni bir dengenin kurulması için geçerli olacaktır. Davranış norm ve ilkelerin ortaya konulmasıyla başta devlet, sosyal medya şirketleri ve birey olmak üzere bütün aktörler için sosyal medya kaynaklı gerilim, risk ve tehlikelerin önüne geçilebilecektir.

Sosyal medya platformlarına dair belirlenecek normlar, devletleri ve sosyal medya şirketlerini uluslararası sistemdeki aktörlere karşı sorumluluk yükleyen davranışlara dair beklentiler oluşturur. Normlar sayesinde tarafların eylemleri meşrulaşır ve davranış ilkelerine uymayan durumlar için harekete geçtiklerinde taraftar bulmalarına yardımcı olur. Devletlerin ve sosyal medya platformlarının normlar ile davranışlarının kısıtlanmasını kabul etmesi gerekmektedir. *Neden bir devlet veya benzer olarak sosyal medya şirketi hareket alanınının kısıtlanmasına göz yumar?* sorusunun cevabını vermemiz gerekir. Joseph Nye'dan faydalanacak olursak, dört ana neden bulabiliriz: Koordinasyon, ihtiyat, itibar & ünsiyet maliyetleri ve iç baskılardır (Nye 2021).

Normlarda ve ilkelerde ortak beklentiler kapsamında devletlerin davranışlarını koordine ettikleri genel bir kabuldür. Devletlerin arasında her ne kadar itilaflar olsa dahi birbirlerinin sınır güvenliğini tanımaları bu kapsamda örnek verilebilir. Benzer şekilde Türkçesi “Açıklama İsteği” olarak tanımlanabilecek RFC’ler (*Request for Comments*) ile bilgisayar ağ teknolojilerinin belirli teknik standartlara göre şekillenmesini sağlayarak internet altyapısı için küresel bir koordinasyon sağlamaktadır¹³. Dünya çapında birçok yazılım ve donanım geliştiricisi tarafından ağ teknolojileri geliştirilmekte ve hizmet sağlayıcıları olarak uygulanmaktadır. Küresel çapta haberleşme ve bilgi teknolojileri ürünlerinin birbirleri ile bağlantı kurabilmesi yani birbirleriyle teknik olarak haberleşebilmesi gereklidir. Dünyanın farklı yerlerinde, farklı amaçlar için çalışmalar gerçekleştiren yazılım geliştiricilerinin ortaya çıkardıkları ürün ve hizmetlerin birbirleriyle uyum sağlaması gerekmektedir. Bu nedenle ağ teknolojileri alanında çalışan yazılım-protokol geliştiricilerinin ve uygulayıcılarının, ağ teknolojileri protokollerinin ana hatlarında müşterek bir yol haritası ihtiyacını gidermek için ağ protokolü geliştirme standartlarını ve normlarını RFC’ler ile sağlamaktadırlar. Dünyadaki haberleşmenin ana omurgasını oluşturan ağ teknolojileri dünyasında yaşanan bu sorunlar, IETF çatısı altında yer alan RFC’ler aracılığıyla çözülmüştür. RFC’ler ile ağ teknolojilerinin sağlıklı ve düzen içerisinde geliştirilmesi bir nevi yönetim pratiğidir. Bir bakıma ağ teknolojileri dünyasının bir parçası olan sosyal medya platformlarının yönetişime açık olduğu söylenebilir. Sosyal medya ve devlet arasında özellikle sosyal medya algoritmaları için bu şekilde bir koordinasyon sağlanabilir.

¹³ RFC tanım ve işlevi için Bknz: RFCs,Internet Engineering Task Force, çevrimiçi, erişim tarihi 1 Ekim 2021, <https://www.ietf.org/standards/rfcs/>

İhtiyat ise beklenmedik ve istenmeyen sonuçlar ile karşılaşılmasını için tercih edilen bir nedendir. Normlar ile ihtiyatlı bir davranış biçimi ortaya konulabilir. Normların yoksunluğunda sağ duyulu davranmayarak Trump'ı sansürleyen sosyal medya şirketleri tüm devletlerin dikkatini çekmiştir.

Kuvvet kullanımı veya para yerine cazibe merkezi oluşturarak isteneni elde etmek olarak tanımlanan yumuşak güç kavramının önemli bir unsuru devletlerin itibarıdır (Nye, 2004). Örneğin, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 19. Maddesinde belirlediği ifade özgürlüğünü ele alalım. Eğer bir devlet sansür mekanizmaları kuruyorsa, uluslararası arenada devlet dışı aktörler dahil olmak üzere kınanır ve baskı altına alınır. Aslında benzer durum sosyal medya platformlarındaki fikir özgürlüğünün korunması üzerine bir norm ile gerçekleştirilebilir. Sosyal medya platform yöneticilerinin gözlem ve denetimden uzak keyfi sansür uygulamalarının önüne geçilebilir.

Devletlerin normları kabul etmesinin sonuncu unsuru iç baskılardır. Ekonomik değişimler, kamuoyu fikri ve güvenlik arayışı iç baskıları oluşturan ana faktörlerdir. Ekonomik çıkar sağlamak isteyen devlet ve ülke içerisinde faaliyetlerini sürdürmek isteyen sosyal medya şirketleri normların üzerine bina edilen vergilendirmeye ortak bir zeminde buluşabilir. Sosyal medyada gerçekleşen olumlu olumsuz yaşanan olaylara, devletin veya şirketlerin yönetime olan kamuoyu tepkisinin önüne geçilmesi sağlanabilir. Ortaya konulabilecek iç güvenliğe dair normlar ile sosyal medya platformlarında; terör, mobbing, tehdit ve şiddet içerikli paylaşımların engellenmesi gibi ulusal güvenlik ve kamu huzurunun sağlanabilir.

Normların oluşması bir süreç ve ortak akıl gerektirir. Özellikle söz konusu devletlerin katılımını gerektiren bir normlar seti olduğu için Ogburn'un vurguladığı

gibi devletlerin aksiyon süreci daha yavaştır (Ogburn 1936, 4). Nye, şu sözleriyle bu durumu işaret etmektedir:

“Tarih, çeşitli toplumların devrimsel boyuttaki teknolojik değişimlere kaşı nasıl yanıt vereceklerini öğrenmek ve yeni tehlikelere önüne geçlem olarak daha güvenli hale getirecek kurallar koymak için zaman ayırdığını gösteriyor. Amerika Birleşik Devletleri'nin Japonya'ya nükleer bomba atmasından sonra, ülkelerin Sınırlı Test Yasağı Anlaşması ve Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması üzerinde anlaşmaya varması yirmi yıl aldı” (Nye 2021).

Sosyal medya için ortaya konulabilecek davranış ilke ve normların oluşma sürecini desteklemek ve ortak aklı sağlayabilmek için yeni ve özel bir sosyal medya yönetim platformunun çözüm üretme potansiyeli mevcuttur. Yönetim platformu kapsamında, sosyal medya normlarının oluşturulması için çok aktörlü bir yapıda alanında uzman kadrolardan oluşan ve kamuoyunun kanaatini dikkate alan komisyonlar kurulabilir. Bu komisyonlarda konuya henüz ne aksiyon alacağını bilemeyen devlete ve aynı zamanda devletle nasıl iletişim kurması gerektiğini kestiremeyen sosyal medya şirketlerine yardımcı olunabilir. Devlet ve sosyal medya platform temsilcilerinin komisyonlara aktif katılımı, girdileri ve gözetimiyle normların oluşum süreci hızlandırılabilir. Ortaya konan normların sosyal medya platformlarında pratiğe yansımalarının sağlanması ayrı bir önem arz etmektedir. Çoğu zaman ortaya konan normların, hayata geçmesi sancılı bir süreç oluşturmaktadır. Sadece bu normların hayata geçmesine odaklanmış bir yönetim birimiyle karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmek ve normların pratiğe yansımalarını değerlendirmek çok daha kolay olabilir. Ayrıca ortaya konan normlara sosyal medya platformlarının ve devletlerin uyma durumunun performansı sosyal medya yönetim platformuyla ölçülebilir. Bir nevi normlara uyum performans notu diyeceğimiz bu ölçümün

sonuçlarının şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşılması ile aktörler üzerinde kamuoyu baskısının oluşmasını sağlayabilir. Bir anlamda, devletlerin insan hakları çerçevesinde ortaya koyabileceği radikal davranışlara karşı güçlü normatif tepkiler ortaya konulabilir. (Tworek, Social Media Councils 2019, 101) Sosyal medya şirketlerine ve devlete kurulabilecek bu baskı bir nevi yumuşak güç uygulaması şeklinde değerlendirilebilir.

3.4.c. Yönetişim

Yönetişim kavramı günümüzde pek çok disiplin içerisinde kullanılmaktadır. Özellikle küreselleşmenin artan etkisiyle ekonomik, politik ve sosyal hayat içerisine aynı anda etki edebilen konular için başvurulan önemli bir kavram haline gelmiştir. 1989 yılı Dünya Bankası *Sub Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth* başlıklı raporunda yönetim kavramı dikkat çekmiştir (World Bank 1989). Dünya Bankası yönetişimi, “bir ülkenin kalkınma için ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde gücün kullanılma biçimi” olarak tanımlamaktadır (World Bank 1994). Yönetişim kavramının ortaya atılmasında Dünya Bankası’nın öncülük etmesinin temel nedeni ise o dönem Neoliberalizm rüzgarları esen uluslararası ortamda, Neoliberalizme yapılan eleştirilerin ve görülen aksaklıkların giderilmeye çalışılma çabasıdır. 1990’lı yılların başında neoliberal politikaların vaat ettiği sürdürülebilir büyüme, şeffaf kamu yönetimi, istihdam artışı ve güçlü bir hukuksal düzenin varlığı gibi konularda beklentiler karşılanamamıştır. Neoliberalizmin temel savı olan *devlete karşı piyasa* yani *minimal devlet güçlü piyasa* anlayışının sorgulanmasına yol açmıştır. Bu sorgulama neticesinde yönetim kavramını ortaya atan Dünya Bankası, *devlet ile piyasa ve sivil toplum* formülünü devreye sokmuştur (Kalfa ve Ataay 2008, 231). Tahmin edileceği gibi devlet yeniden gündeme gelmiştir. Bununla birlikte Dünya

Bankası yaptığı yayınlar ve etkinliklerde ısrarla yönetim kavramının üzerinde durmasıyla, bu kavram akademik toplumda hızlı bir şekilde ele alınmıştır. Böylece devletin yeniden gündeme alınmasıyla başta Uluslararası İlişkiler olmak üzere, İktisat, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Sosyoloji alanlarında yönetim kavramı tartışılmış ve farklı yaklaşımlar ortaya konmuştur.

Bu farklı yaklaşımlara değinmeden önce, genellikle ortak amaçlar üzerine hareket eden yönetim (*government*) ve yönetim (*governance*) kavramları arasındaki nüansa bakmak faydalı olacaktır. Yönetim, yasal ve resmi olarak tanınmış otoritesi olan ve kolluk kuvvetleri üzerinde yetkiye sahip bir grup insanın yönetme gücünden oluşmaktadır. Yönetim ise resmi otorite ve polis gücüne sahip olan veya olmayan, vatandaşların ve kuruluşların ortak hedefleri için birtakım faaliyetlerin ortaya konması, yürütülmesi ve uygulanması anlamına gelmektedir (Rosenau 2009, 3). Richards ve Smith'e göre yönetim (*government*), bürokrasi, yasama, mali kontrol, düzenleme ve güç demektir. Yönetim (*governance*) ise daha çok düzenleyici olmayan politika araçlarının artan kullanımına atıfta bulunur. Bir politika aracı olarak yönetim, yönünü ve dikkatini devlet aktörleriyle birlikte çalışan devlet dışı aktörler tarafından önerilen, tasarlanan ve uygulanan iş birliğine odaklanmaktadır (Governance 1995, 2). Yönetim kavramının özünde idare etme, zorlama ve yaptırım gücü söz konusuysen, yönetimde ortak makro amaçlar uğruna birleşme, taviz verme ve danışma söz konusudur. Yönetimde ortaya konulan faaliyetler için yaptırım gücünden söz edilememektedir.

3.4.c.i. Rosenau ve Yönetim

1990'lı yıllarda artan küreselleşme etkisiyle, uluslararası ilişkiler alanında küresel ve yerel aktörlere vurgu yapan James N. Rosenau, yönetimin tek bir merkezden yapılmasının mümkün olmadığını söylemiştir. Rosenau, merkezi otoritenin hâkim

olduğu bir yönetim yapısından ziyade çok farklı aktörleri bir araya getiren merkeziyetsiz bir yönetişimin gerekliliğine inanmıştır. Çünkü küreselleşme süreci devlet elinde toplanan güçlerin çeşitli aktörlere dağılmasını sağlamış ve devlet mutlak gücün sahibi olmaktan çıkmıştır. “*Yönetimsiz yönetişimi*” işaret eden yaklaşımlarının ışığında, çok aktörlü bir yönetim yapısının gerekliliği öne çıkmıştır (Kalfa ve Ataay 2008, 234). Rosenau’nun yönetişim kavramının kapsayıcılığını Şirin şu sözlerle özetlemiştir:

“Devlet kurumlarının yanı sıra ihtiyaç ve istekleri karşılayan devlet-dışı mekanizmaları da kapsamaktadır. Yönetişim, Rosenau’ya göre, aynı zamanda çoğunluk tarafından kabul edilen kurallar sistemidir. Temel bileşenleri ise, kurallar, roller, sorumluluk, hesap sorulabilirlik ve düzenleme süreçleridir. Bu bağlamda küresel yönetişim ise, kapsayıcı bir siyasi otorite yokluğunda düzenleme ve birbirine bağımlı ilişkiler bütünü, diğer bir deyişle, *yönetimsiz yönetişimdir*” (Şirin 2019, 309).

3.4.c.ii. Kooiman ve Yönetişim

Yönetişim kavramına yeni bir boyut kazandıran Jan Kooiman, devletin değişmekte olan rolüne ve toplum ile belirsizleşen sınırlarına dikkat çekmiştir. Kooiman’a göre, özel sektör, sendikalar ve sivil toplum örgütleri gibi aktörlerin güç kazanması devletin keskin sınırlarını aşındırmıştır. Ayrıca devletin yönetim süreçlerinde mutlak belirleyici olma imkânı kalmamıştır. Bu nedenle, bu yaklaşım yönetişimi yalnızca devlet kurumlarını içermekten ziyade çok örgütlü eylem biçimleri olarak görür (Asaduzzaman ve Virtanen 2018, 4). Devlet dahil bütün aktörler düzenlemelerde, karar alma süreçlerinde ortak akıl ile hareket etmelidir. Görev ve sorumlulukların paylaşılmasında bütün aktörler elini taşın altına koymalıdır. Devletin rolünü yeniden tanımlama kapısını aralayan bu yaklaşım Kooiman’ın yönetişim tanımlamasında

kendini göstermiştir. Kooiman yönetişimi, kamu veya özel sektörlerin ayrı ayrı değil, toplumdaki diğer aktörlerle birlikte problem çözmeye giriştiği formlar olarak tanımlamaktadır (Kooiman 1993, 2).

3.4.c.iii. Rhodes ve Yönetişim Kavramının Ortaya Çıkışının Sorgulanması

Rhodes ise yönetim kavramının neden ortaya çıktığını sorgulamıştır. Ona göre ulus-devletin müdahale ve etki alanının, farklı tip ve amaçlardaki uluslararası kuruluşlar ve şirketler tarafından sınırlandırılması neticesinde yönetim kavramı, bir yönetim gereksinimi olarak ortaya çıkmıştır. Çok aktörlü uluslararası ortamda, aktörler arası uyum sağlanması, koordinasyon kurulması, görev dağılımı ve takibi yapılması gibi ihtiyaçlardan dolayı *yönetişim* kavramı doğmuştur (Kalfa ve Ataay 2008, 235). Rhodes, devletin sadece siyasi alanla sınırlı bir rol oynamadığını, aslında politikanın olduğu tüm alanlarda diğer aktörlerle birlikte rol aldığını söylemiştir. Buna binaen Rhodes, yönetim kavramını 6 anlamda kullanmıştır: Minimal bir devlet, kurumsal yönetim, yeni bir kamu yönetimi, iyi yönetim, sosyo-sibernetik bir sistem ve kendi kendini organize eden bir ağdır (Rhodes 1996, 653).

3.4.c.iv. Yönetişimle Yönetimin Evrimi

Gerry Stoker, yönetim kavramının gündeme gelmesiyle yönetime dair yeni sorunlu durumların ortaya çıktığını işaret etmiştir. Bu yeni ortaya çıkan sorunlu durumlar:

- (1) “Çok aktörlü ortaklık,
- (2) Kamu ve özel sektörün sorumluluklarının sınırları konusunda belirsizlik,

- (3) İktidarın karar alma ve uygulama sürecine dahil olan örgütler arasında paylaşılması (hiçbir aktörün süreci tek başına belirleyememesi),
- (4) Kendi kendini yöneten ağların ortaya çıkması,
- (5) Yeni yönetsel araç ve görevlerin gelişimi.” (Kalfa ve Ataay 2008, 235)

Stoker, yönetişimin yeni ortaya çıkan bu durumlar için bir arayış süreci olduğunu vurgulamıştır. Stoker’a göre, bir kavram olarak yönetişimin tanımını yapmak, birbiriyle ilişki kurarak bir bütün oluşturan beş öneri ile mümkündür (Stoker 1998, 16):

1. Yönetişim, devlet organlarını işgal eden ve “ötesi” olan bir dizi kurum ve aktöre atıfta bulunur – yani onlar da özel ve üçüncü sektördendir.
2. Yönetişim, sosyal ve ekonomik meselelerin çözüme kavuşturmak için sorumlulukların ve sınırların belirsizliğini tanımlar.
3. Yönetişim, ortak eylemlerde yer alan kurumların ilişkilerindeki güç bağımlılığını tanımlar.
4. Yönetişim, özerk, kendini yönetebilen aktör ağlarıyla ilgilidir.
5. Yönetişim, hükümetin yetkisini komuta etme veya kullanma yetkisine bağlı olmayan şeyleri yapma kapasitesini tanımlar.

3.4.c.v. Sosyal Medya Platformları ve Yönetişim

Erken dönem yönetişim kavramı üzerine odaklanan akademisyenlerin geliştirmeye çalıştığı yönetişim kavramı 21. yüzyılda farklı bir boyut kazanmış, dijital dünya ile tanışmıştır. Bu nedenle sosyal medya yönetişimi alanı henüz gelişmekte olduğundan, akademik literatürde bakir bir alan olarak kalmıştır. Ansgar Zerfass bu yeni alandaki

ilk çalışmaları yapan akademisyenlerdendir. Zerfass'a göre, WEB 2.0'¹⁴ın ortaya çıkmasıyla, ulus-uluslararası, özel-kamu, iç işleri-dış işleri gibi bildiğimiz kavramları birbirinden ayıran eski ve net olan sınırlar çözünmeye başlamıştır (Zerfass ve Linke 2013, 271). Bu sınırların çözülmesi ve yeni bir gerçeklik olarak ortaya çıkan sosyal medyanın tanınması için eski sınırları daha net olan dünyanın kavramlarının yeniden değerlendirilip meşrulaştırılması gerekmektedir. Özellikle Kooiman'ın genel bir çatı olarak yönetişimi, "*eylemin mantığını yapılar, çıkarlar ve etkileşimler arasındaki nedensel ilişkileri olarak*" ifade etmesi (Zerfass ve Linke 2013, 274); Zerfass'ı "*genel bir çatı içerisinde özel bir alan*" olarak sosyal medya yönetişimi kavramını ortaya çıkarmasında etkili olmuştur. Bu motivasyonla Zerfass sosyal medya yönetişimini "*...bir kuruluşun üyelerinin sosyal ağ içindeki eylemlerini düzenleyen resmi veya gayri resmi çerçeveleri ifade eder*" sözleriyle tanımlamıştır (Zerfass ve Linke 2013, 274).

Yönetişim kavramı, küresel ve ülkesel-kamusal alanda farklı anlamları simgelemektedir. Ülkesel alanda merkezi yönetim işlevlerinin özel sektör aktarılmasını ifade ederken, küresel alanda devletlerin ortak çıkarlarını gerçekleştirmek için çok taraflı iş birliği yapma arzularını ifade etmektedir (Tangör 2008, 33). Küresel yönetişim, merkezi bir otoritenin yokluğunda, devletlerin tek başına çözme kapasitesi olmadığı küresel sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla, devletlerin ve devlet dışı diğer aktörlerin birbirleriyle iş birliğini ifade etmektedir (Tangör 2008, 33). Bu bağlamda sosyal medya platformları ile devletler arasında yaşanan sorunlar, devletlerin tek başlarına çözme kapasitesi olmadığı sorunlardır. Bunun yanı sıra sosyal medya platformları ulus devlet sınırlarını aşan bir küresel aktör

¹⁴ Tim O'Reilly'e göre Web 2.0'ın tanımı: "Web 2.0 bilgisayar endüstrisinde internetin bir düzlem olarak ilerlemesiyle bir işletme devrimi ve bu düzlemin kurallarını başarı için anlamaya çalışmaktır. Bu kurallar arasında başlıcası şudur: Ağ etkilerini daha çok insanın kullanabilmesi için programlar kurmaktır." (O'Reilly 2005)

konumundadır. Bu nedenle sosyal medya platformları ile devletler arasında küresel yönetim kavramı ve bu anlamda Rosenau'nun yönetim yaklaşımı ön plana çıkmaktadır.

Sosyal medya platformlarında yaşanan sorunlar devletlerin tek başlarına çözme kapasitesini aşmaktadır. Sosyal medya platformlarında sosyal medya yönetimleri başta olmak üzere bireyler, fenomenler, örgütlü gruplar, siber teröristler gibi devlet dışı aktörler ön plana çıkmaktadır. Sosyal medya platform yönetimleri ve siber teröristler gibi yeni aktörler dahil olmak üzere sosyal medya platformlarında aktörler arası yatay bir ilişki gelişmektedir. Bu nedenle sosyal medya platformlarında yaşanan sorunların çözümü için sosyal medya platformları, devlet, birey, birey hakları savunucuları gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları, akademik ve teknik uzmanların birbirleriyle ilişkisi göz önüne alınmalıdır. Çeşitli aktörlerin birbirleriyle olan ilişkisi sosyal medya platformlarında yaşanan politik otoritenin bölünmüşlüğüne işaret etmektedir. Burak Tangör'ün ifadesiyle (Tangör ve Yalçınkaya 2010, 35) "*çok sayıda aktör arasında etkileşimlerin çoğalmasıyla tanımlanan yatay (heterarşik) bir ilişki anlayışı*" söz konusudur. Bu durum sosyal medya platformları, devletler ve diğer aktörler için heterarşik ilişki ağını ortaya koymaktadır. Sosyal medya yönetimi için heterarşik ilişki ağı önemli bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

3.4.d. Sosyal Medya Yönetişim Modeli

20. yüzyılda uluslararası sistemde yaşanan radikal değişimler sonucunda egemen devletlerin tek başlarına uluslararası sistemde yaşanan sorun ve ihtiyaçları karşılayamadığı görülmüştür. Ulus-devletlerin sınırlarını aşan sorunların artması ve kalıcı bir nitelik kazanması nedeniyle uluslararası sistemde düzenleyici kurumlara olan ihtiyaç ortaya çıkmıştır (Çakmak 2018, 455). Bu ihtiyacı karşılamak isteyen devletler

kendi rızalarıyla ortak sorunlarını çözüme kavuşturmak için Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütleri kurmuştur. Uluslararası örgütlerin ana bileşeninin, aktör olarak devletlerin bir araya gelmesi ve uluslararası hukuki bağlayıcılığının olmasıdır. Devlet-dışı örgütler veya sivil toplum örgütleri ise devletlerin rıza ve ihtiyacından bağımsız bir şekilde ortaya çıkmıştır. Çünkü alternatif gündem oluşturmak isteyen veya bir sorunun çözümünde devletlerin yetersiz olduğunu düşünenlerin bir araya gelmesiyle oluşmuşlardır.

Devlet ve sosyal medya platformları arasında yaşanan güç mücadelesine benzer olarak küresel veya bölgesel ölçekte yaşanan birçok sorunun sadece devletlerin bir araya gelerek çözüme kavuşturması imkansızdır. Aynı şekilde, sadece devlet dışı aktörlerin bir araya gelerek oluşturdukları Sivil Toplum örgütleriyle sorunların çözümü mümkün görünmemektedir. Hem devleti hem de devlet dışı aktörleri ilgilendiren sorunlarda, devlet ve devlet dışı aktörlerin birbirlerinden izole şekilde gerçekleştirdikleri aksiyonların sorunları çözme kapasitelerinin yeterli olmadığı görülmektedir. Günümüzde yaşanan çoğu küresel veya bölgesel sorunun çözümü için devlet ve devlet dışı aktörlerin bir araya gelerek oluşturdukları yönetim kavramı öne çıkmaktadır. Bu durumun altında yatan ana faktör yönetim ile problem çözme kapasitesinin yüksek olmasıdır.

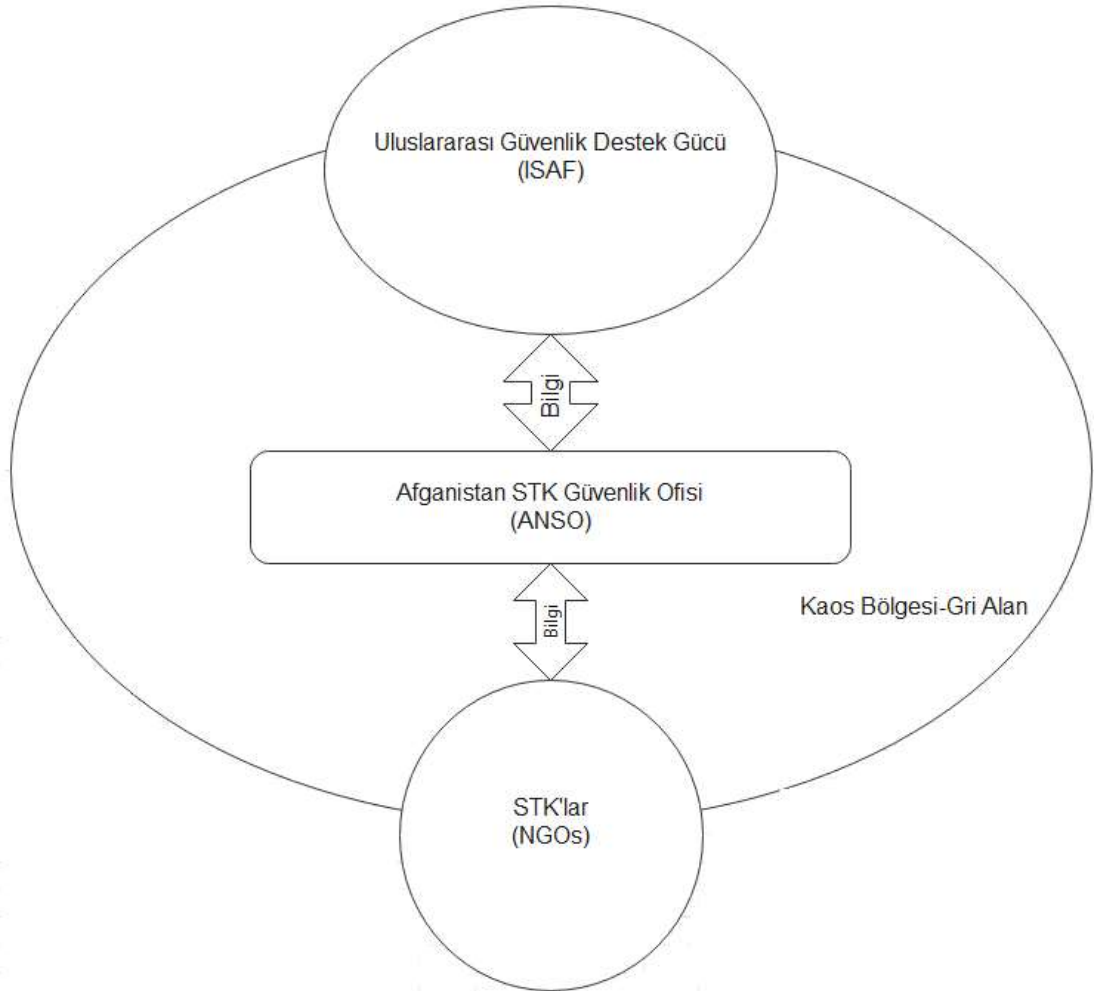
Egemenlik alanını korumak ve tehditlere karşı önlem almak isteyen devlet ile özgürlüğünü, itibarını ve ekonomik çıkarlarını muhafaza etmek isteyen sosyal medya platformları arasında ortaya çıkan sorunların çözümü için özel bir yönetim modeline ihtiyaç bulunmaktadır. Benzer şekilde devletler ve sosyal medya platformları arasında yönetim ve müştereklik oluşturabilecek özel bir mekanizma gereksinimi bulunmaktadır. Kısacası yeni ve özel bir yönetim modelinin tanımlanması gerekmektedir.

Mevcut durumda devletler ile sosyal medya platformları arasında net bir meşru veya kavramsal sınır bulunmaktadır. Öyle ki sosyal medya platformları bireyler başta olmak üzere sosyal ve politik alanlarda sınırlarını her geçen gün daha genişletmektedir. Bu genişlemeye ek olarak devletlerin kurumsal ve hukuksal anlamda düzenlemelerin gerçekleştirememesi, devletler ve sosyal medya platformları arasında henüz tanımlanamamış, kurumsal olarak doldurulamamış ve her iki aktörün etkin olduğu “gri bir alan” oluşturmuştur. Bu gri alan sosyal medya platformları ve devletlerin her ikisinin politik, sosyal, hukuksal ve bilgisayar bilimleri başta olmak üzere teknik açıdan aktif oldukları, kesişim bölgesidir. Devletlerin sosyal medya platformları ile yaşadıkları sorunlar kesişim bölgesi olan gri alanda gerçekleşmektedir. Bu nedenle küresel düzeyde bir sosyal medya yönetim modelinin Şekil 3.2’de tasvir edilen gri alanda tesis edilmesi uygun olacaktır.

Yakın geçmişte, Afganistan’da bulunan ABD önceliğindeki *Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF-International Security Assistance Force)* ile Sivil Toplum Örgütleri arasında yukarıda bahsettiğimiz yapıda bir gri alanın varlığı görülmektedir. STK’ların temel ilkeleri bağımsızlık, tarafsızlık ve tarafsızlıktır ki bu yerel halk için STK’ların düşmanı olmadığının kanıtıdır (Yalçınkaya 2013, 490). STK’lar yerel halk tarafından bir taraf olarak algılanmamak amacıyla ISAF tarafından güvenliklerinin sağlanmasına sıcak bakmamıştır. Afganistan’da faaliyetlerini sürdüren STK temsilcileri zaman zaman çatışma bölgesinde kalıyor veya terör örgütleri tarafından hedef alınıyordu. Burada Koalisyon Güçlerinin terörizm ile mücadele etmesi ve aynı zamanda STK’ların faaliyetlerini gerçekleştirmesi gereken kaos ve çatışma dolu bir gri alan ortaya çıkmıştı. Güvenlik ve tarafsızlık çıkmazında kalan STK’lar ile bölgenin güvenliğini sağlamakla yükümlü koalisyon güçleri arasında iş birliğine dayalı bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaca Afghanistan NGO Safety Office

(ANSO) gibi inovatif bir mekanizma cevap vermiştir. Afghanistan NGO Safety Office (ANSO) ile yeni bir uluslararası örgütlenme tipi ortaya çıkmıştır. (Yalçınkaya 2013, 490) ANSO ile Koalisyon Güçleri ve STK'lar arasında bilgi akışı sağlanarak STK'ların güvenlik endişesi minimize edilmeye çalışılmıştır. ANSO'nun bir nevi köprü görevi görmesi sayesinde STK'lar tarafsızlık ilkelerinden taviz vermiyor, yerel halk desteğini kaybetmiyor ve faaliyetlerine güven içerisinde devam edebiliyordu.

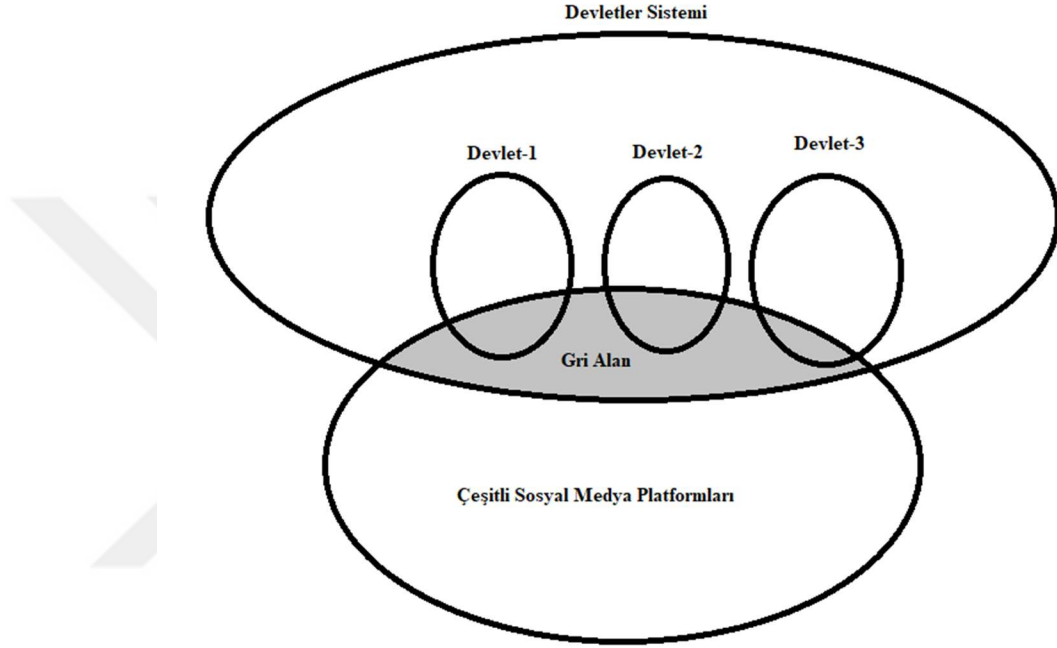
Şekil 3.2. STK ve ISAF İş Birliği Mekanizması Olarak ANSO.

ANSO örneğinde olduğu gibi devlet ve sosyal medya arasında gri alanı dolduracak bir yönetim mekanizması-modeli ortaya çıkarılabilir. Bu yönetim modeli,

devletlerin *imperium* alanına zarar vermeden ve sosyal medya platformlarının özgürlüklerini, itibarını ve ekonomik çıkarlarını teminat altına alarak çalışabilecek bir mekanizma olmalıdır. Bu çalışma kapsamında *Sosyal Medya Yönetişim Modeli (Social Media Governance Model-SMGM)* kurulması önerilmektedir.

Şekil 3.3. Devletler ve Sosyal Medya Arasındaki Gri Alan SGMF İçin Alan Oluşturmaktadır.

SMYM'nin diğer sosyal medya yönetim modellerinden farkları bulunmaktadır. SMYM, ulus-devletlerin temsilcileriyle akademisyenleri, uzmanları, sivil toplum örgütlerini, azınlıkları ve sosyal medya temsilcilerini bir çatı altında toplamayı hedeflemektedir. Sivil toplum girişimlerinin yönetim için ortaya attıkları çeşitli modellerde ulus-devlet, yönetim süreçlerine dahil edilmemektedir. Tworek'in belirttiği gibi şirketler ve sivil toplum örgütleri daha iyi bir yönetim için her ne kadar kendi standart ve kurallarını ortaya koysa dahi, düzenlemelerin meşruiyet kazanması ve uygulanması için hükümetlerle ortak bir çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır (Tworek 2019, 100). Bu nedenle devletlerin dahil olduğu çok paydaşlı bir yönetim modeli faydalı olacaktır.

SMYM’de spesifik bir sorun yerine kapsamlı, geliştirilebilir esnek bir yapısının olması önem arz etmektedir. GIFCT terör ve terörizm ile, SMC ise ifade ve fikir özgürlüğü ile sınırlı bir kapsamda kalırken SMYM’nin daha kapsayıcı ve her konu başlığı için özel kurulmuş komisyonlarının bulunması hedeflenmektedir. Sosyal medya platformlarında çalışan algoritmaların denetimi, ifade özgürlüğü, kişisel verilerin korunması, terörizmle mücadele, sosyal medya istihbaratı ve inovasyon gibi konu başlıkları özelinde kurulan komisyonların SMYM’nin ana omurgasını oluşturması ön görülmektedir. SMYM’nin esnek yapısı ile ek komisyonların kurulması mümkün olacaktır. Bu komisyonlar ise yaptığı araştırma ve çalışmaları SMYM yönetim kuruluna sunarak, SMYM’de bulunan tüm paydaşların bilgilendirilmesi sağlanacaktır.

Küresel bir forum olarak ortaya çıkacak olan SMYM, coğrafi kapsamı ise, ulusal ve küresel olmak üzere farklı iki seviyeden oluşacaktır. Burada 2019 SMC raporunda yer alan coğrafik kapsam tartışmasına göre SMYM’nin coğrafik teşkilatlanması şekillendirilmiştir. Böylece SMYM teşkilatlarının tamamı evrensel olarak uygulanabilir politikalar ve normlara bağlı kalırken, bu politikaların ve normların farklı ortamlarda uygulanması bölgesel, kültürel ve yerel bağlamlardaki farklılıkları gözeterik gerçekleştirecektir. Küresel seviyede, komisyonların çalışması sonucu ortaya çıkan temel norm ve politikalar evrensel olarak yürütülecektir. Ulusal seviyeden ziyade küresel seviyede bir SMYM Merkezi oluşturmak, hükümet, sosyal medya şirketleri veya çeşitli grupların olası müdahalelerinden korunmayı ve bunlara benzer engellerle karşılaşmayı önleyecektir. Ulusal seviyede bir SMYM içerisinde bulunduğu devletin hükümetiyle daha kolay koordine olmayı sağlayacaktır. Ayrıca o ülkeye özel politikaların ortaya çıkmasına ve uygulanmasına imkân sağlayabilecektir.

3.5. Değerlendirme

1990'lı yıllarda Neoliberalizm'in karşılaştığı kriz ve kaoslara bir çözüm arayışı olarak ortaya çıkan yönetim kavramına olan ihtiyaç aslında 1970'li yıllarda yaşanan yönetilebilirlik (*governability*) krizini aşma çabalarına dayanmaktadır. Michel Crozier, Samuel P. Huntington ve Joji Watanuki yönetilebilirlik krizinin teşhisini 1975 yılında yazdıkları raporda (Crozier, Huntington ve Watanuki 1975, 312), *toplumsal sözleşmenin* refah devleti için fazla kapsayıcı hale gelmesi nedeniyle demokrasiler aşırı hak ve taleplerle yükümlü duruma gelmiştir ve bu durum hükümetleri yönetilebilirlik kriziyle karşı karşıya bırakmıştır. Raporda bu duruma çözüm olarak devletin ekonomik ve sosyal alanlardan çekilerek devletin varlığının minimize edilmesi önerilmiştir. Dolayısıyla devletin çekilmesiyle doğacak boşluk ise özel sektör ve sivil toplum örgütleri tarafından doldurulacaktır. Ayrıca birey merkezli toplum anlayışını temel alan ve siyasi katılımı sınırlandırarak popülist katılımın ehlileştirilmesi sağlanacaktır. Bu üç yazarın oluşturduğu *Trilateral Komisyon'un* bu önerileri yönetilebilirlik krizinin çözümü için ABD tarafından kabul edilmiş ve Washington Konsensüsü adıyla küresel çapta yeni bir politik rejimin kurulması gerçekleştirilmiştir (Bayraktar 2015, 87). Özelleştirme, piyasa ve liberalleşme olgularına dayanan bu neoliberal anlayış 1990'lı yılların ortalarında; gelir adaletsizliği ve bunun doğurduğu sosyal sorunlar başta olmak üzere, artan işsizlik, dünya genelinde etnik kargaşaların artışı, iç karışıklıkların çözümsüz kalması gibi sorunlarla karşılaşmıştır.

Yönetim, Yönetişim ve Sosyal Medya Yönetişimi Tanımları			
Kurum/Uzman	Yıl	Kavram	Tanım
Dünya Bankası	1989	Yönetişim	Bir devletin sosyal ve ekonomik varlıklarının yönetimlerinin kalkınma amacıyla gücün kullanım formudur.
Rosenau	1992	Yönetim	Yasal ve resmi olarak tanınmış otoritesi olan ve kolluk kuvvetleri üzerinde yetkiye sahip bir grup insanın yönetme gücünden oluşmaktadır.
Rosenau	1992	Yönetişim	Resmi otorite ve polis gücüne sahip olan veya olmayan vatandaşların ve kuruluşların ortak hedefleri için birtakım faaliyetlerin ortaya konması, yürütülmesi ve uygulanması anlamına gelmektedir
Koimann	1993	Yönetişim	Kamu veya özel sektörlerin ayrı ayrı değil, toplumdaki diğer aktörlerle birlikte problem çözmeye giriştiği

			formlar olarak tanımlamaktadır
Stroker	1998	Yönetişim	Yönetişimin yeni ortaya çıkan durumlar için bir arayış süreci olduğunu vurgulamıştır.
Richards & Smith	2002	Yönetişim	Daha çok düzenleyici olmayan politika araçlarının artan kullanımına atıfta bulun
Rhodes	2003	Yönetişim	Minimal bir devlet, kurumsal yönetim, yeni bir kamu yönetimi, iyi yönetim, sosyosibernetik bir sistem ve kendi kendini organize eden bir ağdır.
Zerfass	2013	Sosyal Medya Yönetişimi	Bir kuruluşun üyelerinin sosyal ağ içindeki eylemlerini düzenleyen resmi veya gayri resmi çerçeveleri ifade eder.

Tablo 3.1. Yönetim, Yönetişim ve Sosyal Medya Yönetişimi Tanımları

Yönetişim kavramı kapsamında yapılan çalışmalar, devletin yönetim alanında tek el olduğu dönemin küreselleşme ve teknolojik gelişmeler vesilesiyle eskide kaldığını ifade etmektedir. William Walter, toplumların daha karmaşık hale gelmesi

ve toplumsal taleplerin artmasıyla siyasi otoritenin çok merkezli ve çok seviyeli bir hale geldiğini tespit etmiştir. Kamu ve özel sektör aktörlerinin arasındaki sınırların bulanıklaştığını eklemiştir (Walters 2004, 27). Kompleks bir toplumsal yaşamda ve devletin tek başına tekel olamadığı bir durumda, kamu-özel fark etmeksizin farklı aktörler ve toplumsal gruplar arasında yönetişime olan ihtiyaç giderek artmaktadır.

Yakın dönemde yaşanan sosyal medya platformlarının kilit aktör olduğu kritik olaylar, sosyal medya yönetişimine olan ihtiyacı ortaya koymuştur. ABD seçimlerine *Cambridge Analytica* müdahalesi şüphesi, Donald Trump'un henüz ABD Başkanı iken *Twitter* başta olmak üzere sosyal medya platformları tarafından sansüre maruz kalması, IŞİD (Irak-Şam İslam Devleti)'in sosyal medya üzerinden insan kaynağı kazanmaya çalışması, *TikTok* platformunun somutlaştırılmamış iddialara dayanılarak istihbarat faaliyeti yürüttüğüne dair ABD'nin engelleyici aksiyon alması yaşanan krizlere örnek olarak gösterilebilir.

Yaşanan bu önemli olaylar sonucunda şu kritik sorular ortaya çıkmıştır: Sosyal medyada hangi içeriklerin kaldırılacağına sosyal medya platformlarının şirket yönetimleri tarafından karar verilmesi meşru mu? Başka bir deyişle hangi ulusal veya uluslararası otoriteye dayanılarak böyle kararlar alınabiliyor? Terörizm veya ulusal güvenlik tehditleriyle mücadelede sosyal medya platformları tek başına yeterli mi? Sosyal medya platformlarının algoritmaları bir standart etrafında şekillenmesi gerekmez mi?

Stoker'ın vurguladığı gibi (Stoker 1998, 20) *kendi kendini yöneten bir ağ* olarak varsaydığımız sosyal medyanın, yönetim süreciyle ancak bu sorulara bir cevap ve sorunlara bir çözüm arayışı bulunacağı fikri oluşmuştur. Sosyal medya yönetişimi ışığında akademik yazın bölümünde görüldüğü gibi çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Sonuç olarak sosyal medya platformlarının bir unsuru olduğu siber alanın nasıl

yönetileceği sorununun çözüme ilişkin birçok çalışma yapılmakta ve küresel ölçekte detaylı tartışılmakta, çözümlerine ilişkin öneriler ortaya konulmaktadır¹⁵ (Ülgen 2016). İşte bu noktada devletler ve sosyal medya şirketleri arasında kalan gri bir bölgede yeni ve özel bir yönetim modeline ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın karşılanması için bir rol model sunacak *Küresel Sosyal Medya Yönetişim Modeli* bu çalışma kapsamında önerilmiştir.

¹⁵ Bu konu hakkında öncül çalışmalardan biri için Bkz.: Sinan Ülgen, *Governing Cyberspace: a Road Map for Transatlantic Leadership*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 2016.

BÖLÜM IV

SOSYAL MEDYA YÖNETİŞİM MODELİNİN ANALİZİ

Bu çalışma kapsamında devletler ve sosyal medya platformları arasında verimli bir yönetim ihtiyacının karşılanması için öne sürülen *Sosyal Medya Yönetişim Modeli'nin* analizi ve çıkarımı yapılacaktır. 6 Ocak 2021 tarihinde Dönemin ABD Başkanı Donald Trump ve sosyal medya platformları arasında gerçekleşen güç mücadelesi verileri incelenecek ve yönetim modeline olan ihtiyaç vurgulanacaktır. İkinci bölümde 6 Ocak 2021 tarihinde yaşanan örnekten faydalanılarak önerilen yönetim modelinin sahip olması gereken kontrol mekanizmaları için çıkarımlar yapılacak ve öneriler sunulacaktır. Üçüncü bölümde ise ilk iki bölümde yer alan çıkarımlardan faydalanılarak yönetim modelinin testi nitel olarak yapılmaya çalışılacaktır. Son bölümde yeni ve özel bir yönetim modelinin karşılaşılabileceği zorluklara değinilecektir.

4.1. 6 Ocak 2022 Trump'ın Sosyal Medya Platformlarında Sansürlenmesi

6 Ocak 2021 tarihinde ABD Kongresi'nin basılması esnasında resmi olarak ABD Başkanı olan Trump'ın Twitter hesabı Twitter şirket yönetimi tarafından engellenmiştir. Dönemin ABD Başkanı Trump'ın aktif olarak kullandığı Twitter hesabının Twitter tarafından engellenmesi ile Amerikan halkına ve dünyaya erişimi 12 saat boyunca kopmuştur. İlerleyen günlerde Amerikan halkının seçim sonuçlarına karşı eylemleri devam ederken Twitter alışılmadık bir karara daha imza atmıştır. Twitter, protestoculara desteğini dile getirdikten sonra, dönemin Başkanı Donald J.

Trump'ı “şiddeti daha fazla kışkırtma riskini” öne sürerek platformdan kalıcı olarak yasaklamak için benzeri görülmemiş adımlar atmıştır¹⁶.

“Tarih boyunca devlet başkanlarının ordularla, saray içi entrikalarla, siyaset kurumunun diğer müesseseleriyle ve hatta tıbbi personelle bile engellendikleri görülmüştür. Ancak tarihte ilk defa başkente binlerce kilometre uzaklıktaki bir teknoloji şirketiyle devletin başındaki kişinin engellenebilmesi önemli bir eşik oluşturmaktadır” (Yalçınkaya, 2021, 10). Bu durum aslında sosyal medya platform yöneticilerinin ne kadar ileri gidebileceğini açıkça göstermektedir. Trump ise kamuoyuna ulaşmasını engelleyen sosyal medya şirketlerini protesto ederek farklı platformları kullanmayı destekçilerine tavsiye etmiştir.

Trump Başkanlığı devredecek olmasaydı devletin sağladığı gücü kullanarak sosyal medya şirketleriyle savaşa dahi girebilirdi. Kaldı ki *Twitter*, Trump göreve devam edecek olsaydı böyle bir kısıtlama getiremezdi. Çünkü ABD’de sosyal medya platformlarına hukuki dokunulmazlık sunan *İletişim Uygunluk Yasası*’nın 230 numaralı düzenlemesi Trump tarafından birçok kez eleştirilmiş ve yasanın yeniden düzenlenmesi gündeme getirilmiştir. İletişim Uygunluk Yasası, 230 numaralı düzenlemesinde yer alan:

“Etkileşimli bir bilgisayar hizmetinin hiçbir sağlayıcısı veya kullanıcısı, başka bir bilgi içeriği sağlayıcısı tarafından sağlanan herhangi bir bilginin yayıncısı veya konuşmacısı olarak kabul edilmeyecektir” (Pietsch, Hamilton ve Canales 2021).

Bu bölüm sosyal medya şirketlerine koruma kalkını sunmaktadır. Ayrıca yine 230 numaralı düzenleme kapsamında sosyal medya platformlarında gerçekleştirilen

¹⁶ Trump hesabını kalıcı olarak engelleyen Twitter açıklaması için Bknz: Permanent Suspension of @realdonaldtrump, Twitter, çevrimiçi Erişim Tarihi 29 Aralık 2021, https://blog.twitter.com/en_us/topics/company/2020/suspension

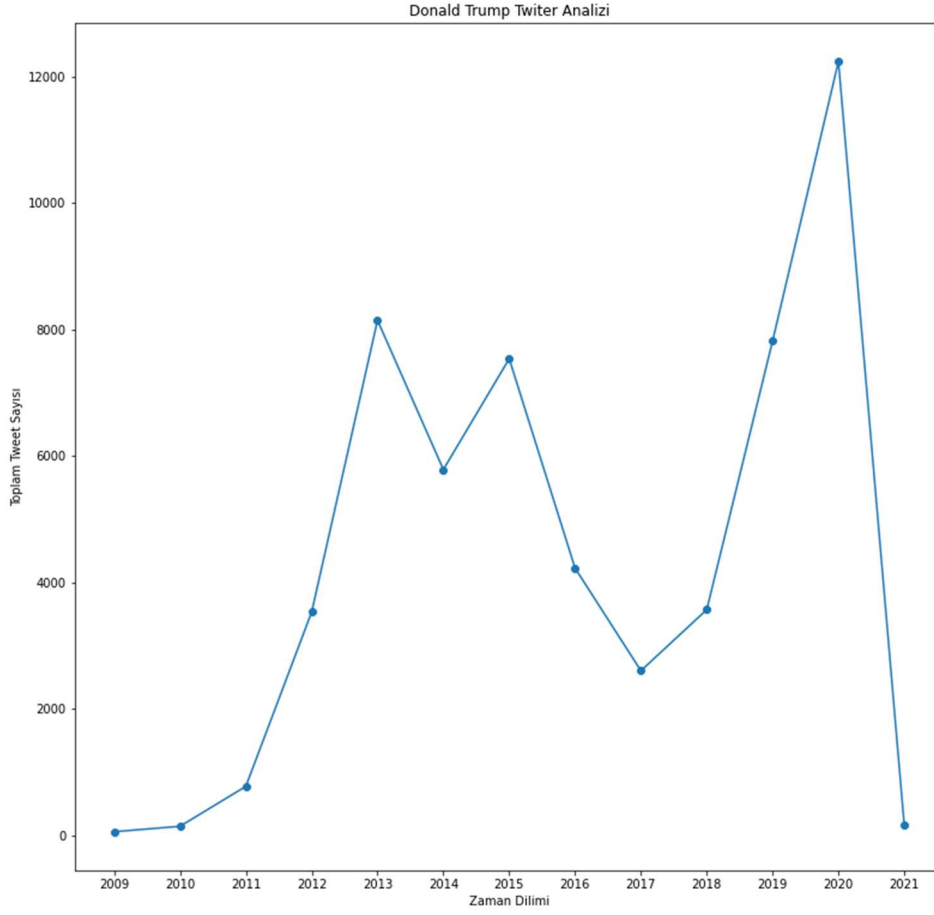
suçlardan sosyal medya şirketinin sorumlu tutulamayacağı ve bu suçları işleyen kullanıcıların paylaşımlarına kullanıcıların gönderilerine uyarı etiketleri kaldırmasına veya eklemesine ve hatta kurallarını ihlal eden kişileri askıya almasına olanak tanımaktadır (Pietsch, Hamilton ve Canales 2021). Sonuç olarak 230 numaralı düzenleme ile sosyal medya platformları hukuki bir koruma sağlamakta ve platform kullanıcılarının paylaşımlarından ya da ürettikleri içeriklerden sorumlu tutulmamaktadır. Bununla birlikte istediği şekilde içerik denetimi yapabilmektedir.

Trump başta olmak üzere birçok Cumhuriyetçi Parti siyasileri bu düzenlemeyi eleştirmektedir. Mart 2020’de Trump *posta oyları* için attığı bir tweet nedeniyle, Trump tüm tweetlerine uyarı etiketi eklenmiştir. 28 Mayıs 2020 tarihine gelindiğinde sosyal medya platformlarını, yapılan bütün paylaşımlardan sorumlu tutan yasal anlamda sorumlu tutacak bir kararname hazırlanmış ve Trump tarafından imzalanarak yürürlüğe koyulmuştur. Ayrıca Aralık 2020’de, 2021 ABD Savunma Bütçesini 230 numaralı düzenlemenin kaldırılmasına yönelik herhangi bir madde olmaması nedeniyle reddetmiştir (Baykan 2021).

Cumhuriyetçi Parti Lideri Kevin McCarthy 4 Ocak 2022 tarihinde yaptığı paylaşımda Twitter başta olmak üzere sosyal medya platformlarını sansür rejimi olarak nitelmiş ve ifade özgürlüğü için 230 numaralı düzenlemenin kaldırılması için “*savaşıacağını*” ilan etmiştir (McCarthy 2022).

Bu gelişmeler mevcutta var olan bir sosyal medya düzenlemesi -230 numaralı düzenleme- üzerinden sosyal medya platformlarıyla politikacıların arasındaki gerilimin bir güç mücadelesine dönüştüğünü ABD özelinde göstermektedir. 6 Ocak 2021 ABD Kongre Baskını’nda ise bu durum en üst seviyeye ulaşmıştır. Hali hazırda görevde olan bir Devlet Başkanı – Donald Trump ve siyasi destekçileri tamamen yok sayılmış ve sansüre maruz kalmışlardır.

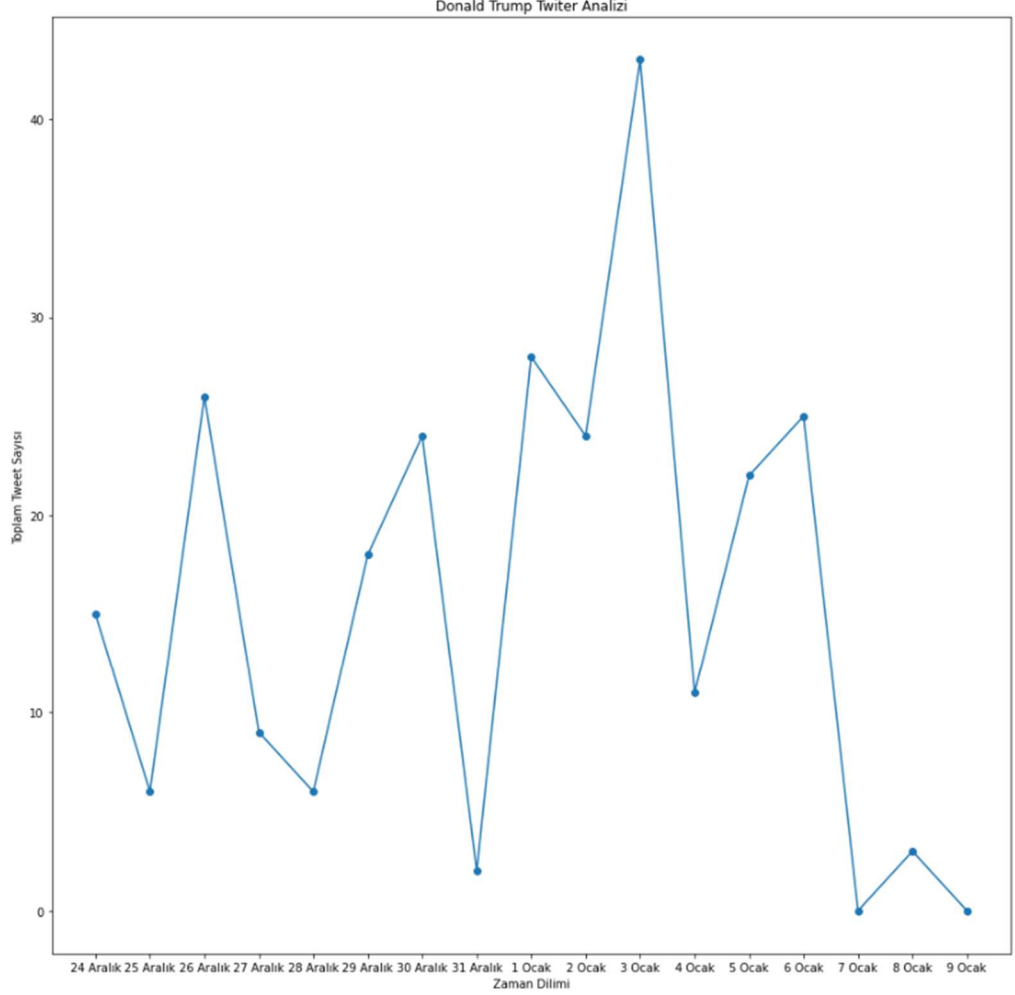
Şekil 4.1. Yıllara Göre Trump'ın Paylaştığı Tweet Sayısı.

Şekil 4.1'de Donald Trump'un 2009 yılından bu tarafa Twitter'ı aktif olarak kullandığı görülmektedir. Trump 2016 yılında ABD Başkanı olmasıyla birlikte politik mesajlarını paylaşmak amacıyla yoğun bir şekilde Twitter'ı kullandığı anlaşılmaktadır. 2021 yılı 6 Ocak tarihine gelindiğindeyse, Trump Twitter üzerinden seçimlere itiraz için destekçileri olan Amerikan halkını protestoya çağırmıştır. Sürecin devamında halk eylemleri başlamış ve hatta ABD Senatosu halk tarafından ele geçirilmiştir. Bu gelişmelere müdahale eden Twitter yönetimi, 7 Ocak tarihinde Trump'ı geçici olarak engellemiştir. 8 Ocak tarihinden sonra ise Twitter Trump'ın kullanıcı hesabını kalıcı olarak askıya almıştır. Şekil 4.2'de Trump'ın paylaşım yaptığı tweet sayılarından engellemeye maruz kaldığı görülmektedir. Trump'ın geçmiş

paylaşımlarını sansürlenmiş yeni paylaşım yapmasına izin vermemiştir. Buna bağlı olarak tweet sayısı sıfıra inmiştir.

Şekil 4.2. Seçim Sonrası, Günlere Göre Trump'ın Paylaştığı Tweet Sayısı

Görüldüğü gibi devlet başkanının Twitter yönetimi tarafından engelleniyor olması devlet ile sosyal medya şirketini karşı karşıya gelebileceğinin somut bir örneğidir. Temel olarak ulus devletin *imperium* alanına girilmesiyle ulus devlet ve sosyal medya şirketleri arasında rekabet başlamıştır. Bu rekabet ise sosyal medya şirketleri ve devlet arasında ulusal ve uluslararası ölçekte bir güç çatışmasına doğru gitmektedir (Bremer ve Walt 2021). Güç çatışmasının merkezinde yer alan ana konu ise *imperium* alanları

korumak isteyen tarafların yetki alanlarının paylaşılmasıdır. Bu nedenle sosyal medyada karşılaşılan her sorun için her seferinde taraflar arasında güç mücadelesinin yaşanması kaçınılmazdır. Güç mücadelesinin derinleşmesi neticesinde muhtemel üç senaryo ortaya çıkacaktır:

- Sosyal medya platformları devlet tarafından tamamen yok edilir.
- Sosyal medya platformları devletten daha güçlü bir yapıya kavuşur ve devleti yok sayar.
- Sosyal medya platformlarının devlet ve toplum için verimli olarak kullanımının gerçekleşmesidir.

İlk iki senaryonun gerçekleşmesi günümüz koşullarında makul ve olası değildir. Üçüncü senaryonun gerçekleşmesinin yolu ise devlet ve sosyal medya platformları arasında yapıcı bir yol gösterici olacak yönetim modelinden geçmektedir. Rahat ve sağlıklı bir iletişimin kurulacağı bir yönetim platformu olarak SMYM'nin, ulus devletler ile sosyal medya platformlarının birbirleriyle güç mücadelesi yapmalarını anlamsızlaştıracağına inanıyorum.

Akademik yazın bölümünde yer alan Stoker'ın *yönetişim kavramı için beş öneri* şeklinde tanımladığı şartlara göre sosyal medya platformları için özel bir yönetim uygulanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu durum Yönetişim kavramının yetki-yönetim odaklı rekabete çözüm üretme kapasitesi olduğu anlamına gelmektedir.

Stoker Yönetişim ihtiyacı için ortaya çıkan durumlar	Sosyal medya platformları için geçerlilik durumu	Açıklama
Yönetişim, devlet organlarını işgal eden ve “ötesi” olan bir dizi kurum ve aktöre atıfta bulunur – yani aktörler özel ve üçüncü sektördendir.	Evet	Birey, devlet, şirket, sivil toplum kuruluşları, sosyal medya platformları için çok aktörlü bir ortam oluşturmaktadır.
Yönetişim, sosyal ve ekonomik meselelerin üstesinden gelmek için sınırların ve sorumlulukların belirsizliğini tanımlar.	Evet	Devletlerin birçoğu henüz sosyal medya platformlarıyla ekonomik ve ekonomik sınırları netleştirememiştir. Bu sınırları tanımlayan yasal düzenlemeler oluşmamıştır.
Yönetişim, kolektif eylemlerde yer alan kurumlar arasındaki ilişkilerde yer alan güç bağımlılığını tanımlar.	Evet	Sosyal medya ve devlet arasında teknolojik altyapı, itibar, etki alanı sağlama, yumuşak ve siber güç anlamında bağımlılık bulunmaktadır.

<p>Yönetişim, özerk, kendi kendini yöneten aktör ağlarıyla ilgilidir</p>	<p>Evet</p>	<p>Sosyal medya platformları şirket yönetimlerine devletler ise kendi hükümetlerine sahiptir. Birey ise kendi kararlarını verebilmekte özgürdür. Dolayısıyla aktörler kendi kendini yöneten ayrık yapılar halindedir. Sosyal medya çatısı altında kendi kendini yöneten ağlar bir araya gelmektedir.</p>
<p>Yönetişim, hükümetin yetkisini komuta etme veya kullanma yetkisine bağlı olmayan şeyleri yapma kapasitesini tanıır.</p>	<p>Evet</p>	<p>Sosyal medya platformu ile devletler arasındaki güç mücadelesinin temelinde yetki – yönetim odaklı bir gerilim yatmaktadır. Bu durum hükümet dışında komuta etme yetkisine sahip sosyal medya platformlarını işaret etmektedir.</p>

Tablo 4.1. Stoker Yönetişim İçin Beş Önerisinin Sosyal Medya Platformlarında Uygulanması

Güç mücadelesinde yetki devrinin yerine sosyal medya platformlarına dair işlevsel çözümlere odaklanmak çıkmaza girmiş taraflar için SMGM, verimli bir çözüm olacaktır. Devlet ve sosyal medya temsilcileri dahil olmak üzere çok paydaşlı bir yapıya sahip olan SMGM ile davranış ilke ve normları belirlenerek işleve yönelik bir mekanizma kurulabilir. Bu mekanizma ile sosyal medya platformlarında devlet ve sosyal medya platformları arasında meydana gelen veya gelebilecek sorunların çözümü sistematik bir şekilde çözüme kavuşabilir.

4.2. Sosyal Medya Yönetişim Modelinin Kontrol Mekanizmaları

Devlet ve sosyal medya platformlarının her ikisinin de yetki mücadelesine girmesini engellemek ve işlevsel fonksiyonlara odaklanarak verimli bir yönetişimin sağlanması gereklidir. Bunun sağlanması için yönetişim sürecinin kapsamında ve yönetişim platformunun çatısı altında sosyal medya platformları ve devlet arasında kontrol mekanizmalarına ihtiyaç duyulacaktır. Bu kontrol mekanizmaları aracılığıyla devlet ve sosyal medya arasındaki yetki mücadelesinin ortaya çıkması engellenecektir. Devlet ve sosyal medya platformlarının çıkarlarının korunması maksimize edilecektir. Bunun için üç ana kontrol mekanizması söz konusudur: Fiziksel bağlantı kontrolü, algoritma kontrolü ve veri güvenliği denetimi.

4.2.a. Bilgi Teknolojilerinin Geleneksel Kontrolü

Bilindiği gibi devletler, bilgi teknolojileri ürün ve hizmetlerini denetlemek ve kontrol etmek için yasal düzenlemeler ortaya koymuştur. Devletler, kurduğu kurumlarla bilgi teknoloji şirketlerinin bu yasal düzenlemeleri uygulama durumunu denetlemekte ve kontrol etmektedir. Gerekirse devletler şirketlerin tasarım ve üretim süreçlerine dahi müdahale edebilmektedir. Geçmişte devletlerin sinyal istihbaratı

kapsamında böyle girişimlerde bulunduğu iddia edilmiştir. ABD ve Birleşik Krallık bir araya gelerek, soğuk savaş döneminde sinyal istihbaratıyla Sovyet İstihbarat örgütlerinin eylemlerini önlemeye çalışmıştır. ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency-NSA) ve Britanya Hükümet İletişim Merkezi (Government Communication Headquarters-GCHQ) ortaklığıyla milyarlarca dolarlık yatırımlar yaparak *Echelon Sistemi'nin* kurulduğu iddia edilmiştir. *Echelon* sinyal istihbarat sisteminden faydalanan NSA ve GCHG milyonlarca insanın konuşmasını anlamaya yorumlamaya çalışmış ve istihbarat elde etmeye çalışmıştır. Binlerce insan, milyonlarca konuşmayı legal veya illegal olarak dinlemek için ABD ve Britanya istihbarat örgütleri tarafından istihdam edilmiştir. Ancak bu kadar çabaya rağmen 11 Eylül Saldırısı engellenememiştir (Keefe 2006, 11).

Günümüzde Soğuk Savaş dönemindeki veriye göre çok daha fazla veri üretilmektedir. Bugün bir günde sosyal medya platformlarında üretilen veri, Echelon'un varlığı boyunca toplam incelediği veriden onlarca kat fazla olduğu tahmin rahatlıkla yapılabilir. Echelon sisteminin var olduğu iddia edilen dönemde ise telefon-telgraf sistemi tamamen devlet merkezli birer devlet kurumlarından oluşmaktaydı. Sosyal medya platformlarının tasarım ve hizmet sunma yapısının devletlerin sınırlarının ötesine geçmesi ve doğrudan bireylere erişebilmesi nedeniyle doğası gereği devleti devre dışı bırakmaktadır. Devletlerin Echelon benzeri bir sistem aracılığıyla günümüzde üretilen tüm verileri kontrol etme imkânı olmadığı görülmektedir. Ayrıca sosyal medya şirketlerinin tasarladığı ve ürettiği yazılımlar dünya üzerindeki tek bir fiziksel merkez üzerinden gerçekleşmemektedir. Sosyal medya şirketleri tüm bu ürünleri tek bir fiziksel merkezde toplasa dahi bu ürünlerin tamamını paylaşmak istemeyebilir. Çünkü şirketler, ticari gizli olan bir ürüne veya hizmete ait bilgileri paylaşmama hakkına hukuken sahiptir. Paylaşsa dahi bu yazılım

ürünlerini tek tek kontrol edecek kadar iş gücünü, zaman ve ekonomik maliyeti sosyal medya yönetim platformunun yerine getirmesi olası değildir. Daha pek çok gerekçe buraya eklenebilir ancak kesin olan bir şey var ki, SMYM'nin geleneksel anlamda sosyal medya platform ürünlerini tek tek kontrol etmesi mümkün değildir. 20. yüzyıl tekno-stratejik yaklaşımların, 21. yüzyılda aynı verimi vermesi beklenemez.

4.2.b. Algoritma Kontrolü

Ulus Devletlerin geleneksel olarak uyguladığı denetim mekanizmalarını SMYM'ye uygulamak yerine verimli ve çağa uygun çözümlerin uygulanması makul olacaktır. Sosyal medya platformlarına ekonomik kazanç, itibar ve bireylerin algısını yönetme gücünü veren ana unsur algoritmalarıdır. Sosyal medya platformlarındaki algoritmalar, bir kullanıcının bu içerikle gerçekten etkileşim kurma olasılığına göre ilk gördüğü içeriği önceliklendirmek için gönderilerin yayınlanma süresi yerine alaka düzeyine göre sıralanmasının teknik araçları olarak tanımlanabilir. Algoritmaların temelinde büyük verilerin işlenmesi ve optimizasyonu makine öğrenmesi ve optimizasyon bulunmaktadır. Makine öğrenmesi ile kullanıcıların davranışlarını, ilgi ve eğilimlerini tespit eden algoritmalar, dijital toplumun kültürünü ve davranış biçimini etkileyebilmektedir (Golino 2021). Yani dijital toplum üzerinde algı yönetimi yapılabilecek bir zemin sosyal medya platformlarının doğasında bulunmaktadır.

Devlet ise bu algoritmaları kendi lehine kullanarak güvenlik endişelerini en aza indirmeye isteğini öne sürecektir. Bu amaçla devletin Twitter algoritmalarını kullanarak gerçekleştirebileceği temel güvenlik aksiyonları aşağıda listelenmiştir:

1. Stenografi kullanılarak Twitter'da paylaşılan fotoğraflar aracılığıyla kriptolu haberleşme terör destekçileri veya devlete tehdit oluşturabilecek gruplar tarafından kullanılmaktadır. Devlet bu fotoğrafları kendi siber

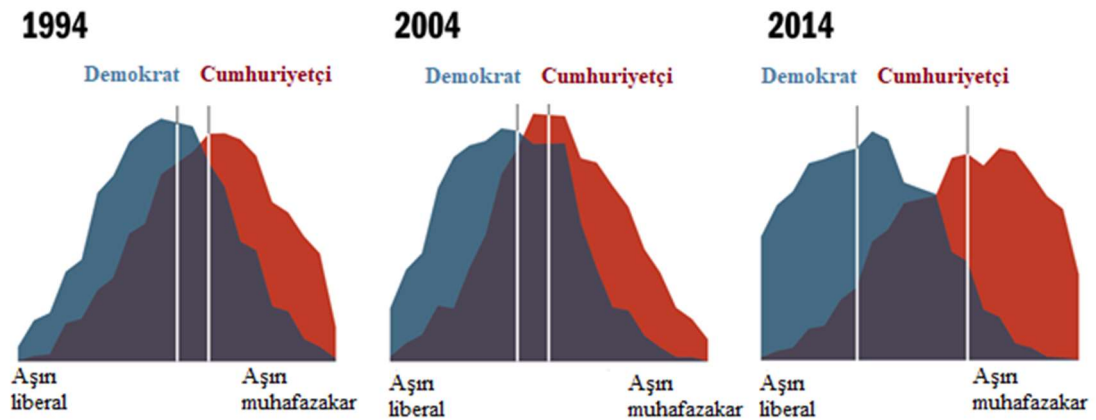
güvenlik süzgecinden geçirerek kontrol ederek bu haberleşmelerin öğrenilmesini veya engellenmesini isteyecektir.

2. Doğal dil işleme (Natural Language Process) algoritmalarıyla içerik analizi yaparak hakaret, terör, radikal davranış ve nefret suçu eğilimli kullanıcıları tespit etmek isteyecektir. Bu kullanıcıların tespit edilmesiyle devlet güvenliği için gerekli aksiyonları alacaktır.
3. Devlet, ulusal veya bölgesel anlamda ortaya çıkan huzursuzlukların Twitter vesilesiyle organize edilmesini, “trend etiket” engellemesiyle önleyecektir. Hatta devlet, bu sakıncalı etikete destek veren kişilerin konum bilgilerini elde ederek gerekli aksiyonları almak isteyecektir.
4. GRU-CNN gibi derin öğrenme algoritmaları kullanarak toplumun depresyon ve şiddet eğilimini gözetim altında tutmak isteyecektir.
5. Sahte haber önlemek için teyit algoritmaları kullanılarak dijital dünyadaki bilgi kirliliğini kontrol altına almaya çalışacaktır.

Mevcut Twitter gizlilik politikaları gereği korumalı hesaba sahip olmayan ve aktivitelerinin üçüncü parti ile paylaşmasına onay veren kullanıcıların verisini halka açık olarak Twitter Uygulama Programlama Arayüzü (*Application of Programming Interface-API*) aracılığıyla paylaşabilmektedir. Muhtemelen devletler bu sınırlı erişimden daha fazlasını talep ederek, kullanıcıların tamamının – en azından kendi vatandaşlarının- verilerine sahip olmak isteyecektir. 2014 yılında ABD’de yapılan bir araştırma, federal eyalet ve yerel kolluk kuvvetlerinin %80’den fazlasının istihbarat aracı olarak sosyal medya platformlarına bağımlı olduğu görülmektedir. Bu araştırma devletlerin günümüzde sosyal medya hakimiyetine olan arzusunu açık bir şekilde göstermektedir (Softness 2017, 32).

Sosyal medya platformlarının hiçbir yasal sorumluluk almadan gücünü politik bir amaca yöneltmesi algoritmaların direkt olarak bu amaca hizmet etmesi anlamına gelmektedir. Trump vakasında görüldüğü gibi Twitter politik olarak taraf olmuştur. Pew Araştırma Enstitüsünün yaptığı araştırma sonuçlarına göre 1994 ile 2014 yılları arasında Amerikan toplumunda politik kutuplaşma artmaktadır (Political Polarization in the American Public 2014). Cumhuriyetçiler ile Demokratlar arasındaki fikir ayrılıkları yakın dönem Amerikan tarihinde hiç olmadığı kadar derinleşmektedir.¹⁷ Yaşanan bu politik ayrışmanın birçok sebebi olabilir; ancak 2004 yılından itibaren sosyal medya platformlarının toplum hayatında yaygınlaşmasıyla politik ayrışmanın artması arasında paralellik bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal medya platformlarının bu siyasi kutuplaşmada payı olduğu söylenebilir. Twitter’da kullanıcıların özet akışlarında (*Timeline*) görülen paylaşımlar ve içerikler kullanıcının politik eğilimlerine göre algoritmalar sayesinde sunulmuş seçilmiş olan içeriklerdir (Robichaud 2020). Bu algoritmalar her bireyin kendisi gibi benzer inanç ve düşüncelere sahip insanları bir araya getirirken kendilerinden farklı düşünenleri yok saymaktadır. Bu durum *aynıların aynı yerde, farklıların farklı yerde* olmasına sebep vermekte ve politik kutuplaşmaya katkı sunmaktadır.

Şekil 4.3. Amerikan Toplumunda Siyasi Kutuplaşma

¹⁷ Araştırmaya yönelik daha fazla detay ve veri setinin incelenmek için bkz: <https://www.pewresearch.org/politics/2014/06/12/section-1-growing-ideological-consistency/>

Bu bağlamda ulus devlet ile sosyal medya platformlarındaki gerilimin ana unsuru sosyal medya algoritmalarındaki yetki mücadelesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki tarafta bu güce sahip olarak kendi kullanım amaçları doğrultusunda *imperiumlarını* korumayı veya arttırmayı hedeflemektedir. Bu nedenle SMYM kapsamında algoritma yönetişimi sosyal medya platformlarının işlevselliğine dönük kontrol mekanizmasının ana odak noktasıdır.

Siyasi kutuplaşmayı engellemek ve siyasi gerilimi azaltmak devletler için önemli bir aksiyondur. Sosyal medya platformları aynı zamanda haber medyası şirketleri olduğu unutulmamalıdır. Sürekli aynı düşünen insanları bir araya getiren ve ötekiler yaratan özet akışının önüne geçilmelidir. Bunun için sosyal medyada içerikleri sunan algoritmalar, geleneksel medyaya benzer şekilde düzenlenmelidir (Crilley ve Gillespie 2018, 3). SMYM kapsamında kullanıcıların önüne gelen özet akışlarının en azından politik olarak tarafsız olması için sosyal medya algoritmalarının çalışma mantığı değiştirilebilir. Hatta kullanıcıların saldırgan, cinsiyetçi, tehdit içeren siyasi içerik paylaşımları ortaya konacak yeni bir algoritma ile görünmez hale getirilebilir. Sosyal medya şirketleri ise ticari hedeflerinden mahrum kalmaması için tüketici alışkanlıklarına yönelik algoritmaların geliştirilmesi teşvik edilebilir. Sosyal medya platformlarında siyasi reklamcılık geleneksel medyada olduğu gibi belirli etik değerler çerçevesinde şeffaf hale getirilebilir (Crilley ve Gillespie 2018). SMYM ile devletler ortak bir çalışmayla siyasi aktörlerin sosyal medya kullanımlarının sorumluluğunun üstlenilmesini teşvik edici meşru kanun düzenlemelerini gerçekleştirebilirler. Bu durumda Trump örneğini gören siyasi liderler, sosyal medya paylaşımları yaparken daha dikkatli olmaları gerekliliğini bileceklerdir.

Sosyal medya yönetim platformuyla ilgili teknik uzmanların, birey hakları savunucuları başta olmak üzere sivil toplum örgütlerinin devlet ve sosyal medya

platformu temsilcilerinin katılımı ile algoritma yönetişimi sağlanabilir. SMYM ile çok paydaşlı katılımcıların gözleminde, sosyal medya platformları ile ilintili algoritmaların geliştirilmesi ve çıktılarının kullanımı süreçleri için davranış ilke ve normları belirlenebilir.

4.2.c. Veri Güvenliği Denetimi

Sosyal medya platformlarının sunduğu teknolojik araçlardan, efektif ve yaygın bir bilgi sistemi olarak faydalanılmaktadır (Kane, Labianca ve Borgatti 2014, 276). Sosyal medya platformları kullanıcılarının kimlik bilgileri, lokasyonu, yazışmaları, beğenileri, fotoğrafları, paylaşımları ve hatta her tıklamasını kayıt altında tutmaktadır. Milyarlarca veri sosyal medya şirketlerinin analiz edebileceği büyük veri anlamına gelmektedir. Buradaki ana problem, sosyal medyadaki bütün etkileşimlerin evrimii Sosyal Ağ (*Online Social Network -OSN*) sunucularında saklanıyor olmasıdır. Çevrimiçi tutulan büyük veriye nc kişilerin farklı amaçlarla erişimine ve analizine imkân vermektedir (Chewae, ve diğerleri 2015, 1). OSN sunucularında depolanan bu bilgilerin günün birinde kullanıcıların aleyhinde kullanılma olasılığı önem arz etmektedir. Bu tehlikenin bireye karşı sorumluluğu olan devlet için de var olduğu kabul edilmektedir. Çünkü ilerleyen zaman diliminde devlet kadrolarında hassas görevlere gelen bireyler sosyal medya etkileşimleri nedeniyle istismara maruz kalabilir ve devletin verdiği görevi yerine getiremeyebilirler (Arat ve Aslan 2021, 392). Veri güvenliğinin devletler için diğer bir önemi ise *Cambridge Analytica* vakasında olduğu gibi, politik ve ekonomik amaçlarla bireylerin algılarının yönlendirilmesinin önüne geçmektir. Diğer bir yandan sosyal medya platformlarında veri güvenliği ile ilgili riskler her zaman olasıdır (AHİMA 2011, 4). Bunların başında da siber saldırılar gelmektedir. Devletler vatandaşlarının verilerini siber dünyada yaşanan kötü amaçlı siber saldırılardan da korumak istemektedirler.

Bu bağlamda devletler kendini ve bireylerini korumak için veri güvenliğinin sağlandığından emin olmak istemektedir. Bu durumda devlet üç talepte bulunabilir:

1. Verilerin tutulduğu sunuculara sahip olmak veya sürdürülebilir bir erişiminin, kontrolünün olması
2. Belirli dönemlerde Çevrim İçi Ağ sunucularını ve işleyişi denetlenme
3. Vatandaşlarına ait verilerin hiçbir şekilde kaydedilmemesi.

Ancak bu talepler, ekonomik ve teknik kaygılar güden sosyal medya şirketleri tarafından kabul edilmeyeceği yüksek olasılıktır. Sosyal medya dışında, bireyin özgürlüğünün kısıtlanması endişesi nedeniyle sivil toplum örgütleri, marjinal gruplar ve bireyler tarafından da endişeyle karşılanacağı tahmin edilmektedir. Özellikle Batı toplumlarında bu talepler çözüm olarak yüksek ihtimalle kabul edilemeyecektir. Çünkü bu taleplerin hepsi yetki devri mantığına dayanmaktadır.

Böylesi bir çıkmazda sosyal medya yönetim platformuyla veri güvenliği üzerine bir yetki devri yerine işleve dönük bir denetim-kontrol mekanizması sağlanabilir. Verilerin depolanma süresi sınırlandırılabilir. Bu depolanma süresinden sonra verilerin tamamının silindiğinden emin olmak için Çevrimiçi Sosyal Ağ sunucularına, yönetim platformu üzerinden belirli ölçüde erişim sağlanarak denetleme sağlanabilir. Sosyal medya yönetimi altında kurulacak bir komisyonla sosyal medya platformlarının siber güvenlik önlemlerinin performans analizi yapılabilir. Bireylerin verilerinin sosyal medya şirketleri tarafından üçüncü şahıslarla paylaşımına dair süreç olgunlaştırılabilir. Bu örneklerde görüldüğü gibi sosyal medya şirketleri ve devletler arasında gerilim kaynağı olan veri güvenliği, sosyal medya yönetim platformuyla giderilebilir.

4.2.d. İçerik Denetimi

Trump, Twitter tarafından hesabının kaldırılmasından önce ABD Başkanlık Seçimlerine dair yaptığı tweetlerinde “*oy pusulalarında posta ile ilgili gerçekleri öğrenin*” uyarısına maruz kalmıştır. Bu uyarıyı koyan Twitter dezenformasyonu önleme amacıyla yaptığını öne sürmüştür (BBC 2020). Aslında burada Trump içerik denetimine maruz kalmıştır. İçerik denetimi, sosyal medya paylaşım siteleri gibi çevrim içi platformlardan istenilen içeriklerin kontrol edilmesi işlemidir. Bu işlemin sosyal medya platformları tarafından uygulanma amacı ise, normal kullanıcılar için uygun olmayan farklı içerik türlerini denetlemektir. (Brown 2020) Ancak Trump vakasından sonra içerik denetimi politik bir konu haline geldiği fark edilmiştir. Bireylerin, sivil toplum örgütlerinin, akademisyenlerin ilgi odağı haline gelmiştir.

Sosyal medya şirketleri ekonomik çıkar elde etmeyi hedeflemektedir. Sosyal medya şirketleri, içerik denetiminin politik açıdan tarafsızca yapıldığını iddia etmektedirler. Ancak içerik denetleme kararları, sosyal medyanın ticari operasyonlarının bir parçasıdır ve tarafsız olmaktan uzaktır (Gillespie 2018). Bu nedenle sosyal medya şirketleri ekonomik çıkarları için politik olarak tarafsız kalması da düşünülemez. Özel sektörde faaliyet gösteren bir aktörün politik tutum içerisine girmesi devletler için risk oluşturmaktadır.

SMYM ile algoritma düzenlemelerine benzer şekilde, içerik denetiminin politik tutumlardan bağımsız, tarafsız olması sağlanabilecek bir mekanizma için çaba sarf edilebilir. İçerik denetiminin asıl amacına yani sosyal medya kullanıcılarını tehditlerden koruma sağlamasına hizmet etmesi sağlanabilir. İçerik denetimi yönetişimi etkin, sürdürülebilir ve yaşayan bir sistem yapısında olması gerekmektedir. Çünkü çevrim içi etkileşimler ve etkileşim yöntemleri dinamik bir yapıya sahiptir. Evelyn Douek, sabit kurallar ve düzenleyici formlarla içerik denetim yönetişiminin

nihai bir sonunun olmadığını ve sürekli bir çekişme, tekrarlama ve teknolojik evrim meselesi olduğunu vurgulamıştır (Douek 2021).

4.3. Neden Küresel Sosyal Medya Yönetişim Modeli?

Bu çalışma kapsamında, devlet ve sosyal medya platformları arasında yaşanan güç mücadelesinin önlenmesi için, özel bir model olan küresel ölçekte *Sosyal Medya Yönetişim Modeli* önerilmiştir. Modelin esas motivasyonunu, çok taraflı yetki karmaşasının olduğu sorunsalın çözüm yolunun yönetim ihtiyacının karşılanması olduğu değerlendirilmiştir. ANSO ve SMC örneklerinde olduğu gibi yönetim ihtiyacının karşılanmasıyla karmaşık ve çok paydaşlı sorunların çözüme kavuşabileceği görülmüştür. Yönetişim kavramının yetki – yönetim rekabetinin çözme kapasitesi olduğu ortaya konmuştur. ANSO ve SMC yönetim modellerinde olduğu gibi özel bir yönetim modeli ile genel anlamda sosyal medya platformları üzerinde iddia edilen yetki taleplerinin devlet ile sosyal medya platformları arasında yaşanabilecek güç mücadelesinin derinleşmesinin önüne geçilebilecektir. 6 Ocak 2021 Trump ve sosyal medya platformlarının karşı karşıya gelmesinin neden olabileceği anlamsız çatışma ve ifade özgürlüğü açısından tehlikeli sonuçları olabileceği ifade edilmiştir. Sosyal medya yönetimi ile sosyal medya platformları ve devlet arasında yetki çekişmesi yerine işlevselliğe ve çok taraflılığa dönük çözümler üretilebilecektir.

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD) çatısı altında özellikle dijital ekonomi kapsamında dijital platformların vergilendirilme modelinin ortaya konulmaya çalışması dikkat çekicidir. Uluslararası ekonomi örgütü olan OECD, katılımcı devletler ile sosyal medya platformları başta olmak üzere çok uluslu işletmeler arasında önemli bir sorunsal haline gelen vergilendirme konusu için Matrah

Aşındırma ve Kar Aktarımı (Base Erosion and Profit Shifting) Projesiyle¹⁸ önemli adımlar atılmaktadır. 20 Aralık 2021'de OECD, çok uluslu şirketlerin 2023'ten itibaren minimum %15'lik bir vergi oranına tabi olmasını sağlayacak uluslararası vergi sisteminde önemli bir reformun uygulanmasına yardımcı olacak ayrıntılı kurallar yayınlanmıştır. Kurallar, BEPS projesinde, İki Ayaklı Çözüm Modeli¹⁹ (Two Pillar Solution Model) kapsamında %15 olarak belirlenmiş bir küresel asgari kurumlar vergisi oranı getirecek olan Küresel Anti-Temel Erozyon (GloBE) kuralları olarak adlandırılan kuralların kapsamını tanımlamakta ve mekanizmayı belirlemektedir. Asgari vergi, geliri 750 milyon Euro'nun üzerinde olan çokuluslu şirketler için geçerli olması öngörülmektedir. İki Ayaklı Model Kuralları, OECD grup üyelerinin satın alma ve elden çıkarma işlemlerinin ele alınmasına yönelik kapsam çizmekte ve belirli holding yapıları ve vergi tarafsızlığı rejimleriyle başa çıkmak için özel kurallar içermektedir. Ayrıca bu kurallar ile bilgi dosyalama gereklilikleri dahil olmak üzere idari yönleri ele almaktadır (OECD 2021). Nihai olarak küresel asgari vergiye tabi hale gelen çokuluslu şirketler için vergilendirmeye geçiş kuralları tanımlamaktadır. İki Ayaklı Model Kuralları çerçevesinde devletler ve çok uluslu şirketlerin uzlaşması ile küresel bir verginin uygulanması söz konusudur (Cannizzaro 2021, 784). Sosyal medya platformları başta olmak üzere çokuluslu şirketler ile devletler arasında vergilendirmenin nasıl, ne ölçekte ve hangi meşru kurallar setine dayanılarak yapılacağı, OECD çatısı altında yapılan çok taraflı katılım ile sağlanan çalışmalar ile

¹⁸ Çok uluslu şirketlerce gerçekleştirilen vergi planlaması ve bunun neden olduğu gelir kaybı yaşanmaktadır. Çok uluslu şirketlerin kazançlarını vergi avantajı sağlayacak şekilde kaydırarak vergi yükümlülüklerini azaltmaları devletleri vergi geliri kaybına uğratmaktadır. Bunun önüne geçebilmek amacıyla hem çok uluslu şirket kazançlarının vergilendirilmesi hem de matrah aşındırma ve kar aktarımı konusunda reform ihtiyacı OECD-BEPS Projesiyle karşılanmaya çalışılmaktadır. Detay için Bkz: Birinci, N. , Eser, L. Y. "Vergi Kayıp ve Kaçaklarıyla Mücadelede BEPS Eylem Planı ve Değerlendirilmesi". Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi 3 (2017): 447-459

¹⁹ Proje iki prensibe dayanmaktadır. İlk ayak, vergilendirmeyi işletmelerin bulunduğu ülkeden iş yaptıkları ülkelere kısmen kaydırır. İkinci ayak, geçici olarak yüzde 15 olarak belirlenen asgari kurumlar vergisi eşiği belirler. G20'de belirlenen özel bir gündeme göre projenin ayrıntılarını belirleyen bir anlaşma ile 2022 sonbaharında tamamlanması beklenmektedir.

netleştirildiği görülmektedir. Uluslararası bir örgüt olan OECD öncülüğünde dijital ekonomide vergilendirmenin nasıl yapılacağı tartışmalarına çözüm bulunması, *Küresel Sosyal Medya Yönetişim Modeli*'nin uygulanabilirliği için umut vaat etmektedir.

Imperium alanlarını korumak isteyen devlet, sosyal medya platformları üzerinde mutlak kontrol sahibi olmak istemektedir. Kaldı ki devletin bu arzusunun, sosyal medya platformları ve bireyler üzerinde oluşturacağı fikir özgürlüğü, ekonomik kaygılar, itibar kaybı gibi olumsuz etkilerin önlenmesi gerekmektedir. Siyasal düşünce tarihi bölümünde görüldüğü üzere tarih boyunca özgürlük alanını genişletmek isteyen bireyler ve sosyal medya platformlarının kabul ettiremeyeceği bir durum oluşturmaktadır. Öne sürülen sosyal medya yönetim modeliyle devletlerin *imperium* alanlarını kaybetmemesi, sosyal medya platformları ve birey hak ve özgürlüklerinin korunması mümkün olmaktadır. Çünkü devletler ve sosyal medya platformları arasında yer alan gri bölgede, küresel, ulusal ve bölgesel ölçekte konumlanacak olan yönetim yapısıyla sosyal medyaya dair devleti ve bireyleri ilgilendiren gelişmeler detayına kadar takip edebilecektir. Akademisyenler, marjinal gruplar, aktivistler, sosyal medya platform ve devlet temsilcilerini içeren bir yönetim modelinin ortaya konulmasıyla devletler ve sosyal medya platformlarının aksiyonları sürekli ve şeffaf bir denetim içerisinde olacaktır. Yetki tartışmaları yerine işlevsel özelliklere odaklanarak çözüm üretilmesi, normların oluşturulması, kontrol mekanizmalarının çalıştırılması ve yönetimin doğası gereği sunduğu sağlıklı iletişim ortamıyla devlet ve sosyal medya platformlarının birbirlerinin *imperium* alanlarına saygı duymaları sağlanabilecektir.

Devlet ve sosyal medya arasında önemli bir tartışma konusu olan içerik denetim yetkisinin paylaşımıdır. Günümüzde çok paydaşlı bir çalışma altyapısı sunan

bir yönetişimin eksikliği neticesinde devletler yaptıkları düzenlemeler ile sosyal medya şirketleri ise uyguladıkları algoritmalarla ve içerik denetimi ile birbirleri arasında bir gerilim hattı oluşmaktadır. Akademik yazın bölümünde incelenen NetzDG yasası bunun en somut örneğidir. Öne sürülen sosyal medya yönetim modeli ise yetkiden ziyade içerik denetiminin politik tarafsızlığının ve birey özgürlüğünün korunacağı stratejilerin ortaya çıkması için gerekli çalışmaların yapılabileceği altyapıyı sunmaya çalışmaktadır. Sosyal medya yönetim modeli içerik denetiminin nasıl yapılacağını söylemeyecektir. Ancak bu içerik denetiminin şeffaf, tarafsız ve belirli standartlar çevresinde yapılmasını sağlayacak, politik ve teknik mekanizmalara dair yeni düzenlemelerin çok paydaşlı bir şekilde netleştirilmesine hizmet edecektir. Sosyal medya yönetim modeli çatısı altında ilgili komisyonlar kurulacak ve tüm paydaşların burada bir arada çalışması sağlanacaktır. Gün sonunda tüm katılımcıların onayladıkları içerik denetim mekanizmaları ve politikaları üretilebilecektir.

Devletlerin siber ortamda ulusal ve uluslararası güvenlik kaygılarının giderilmesi ve sosyal medya platformlarının ulusal güvenliğe katkı sunması yönetim platformunun kontrol mekanizmalarının hayata geçmesiyle sağlanabilecektir. Devletlerin özellikle siyasi kutuplaşma, veri güvenliği kaygısı ve sosyal medya algoritmalarını kullanarak ulusal tehditlerle ve terörizmle mücadele etme isteği sosyal medya yönetim platformuyla mümkün hale gelebilmektedir. Bu bağlamda sosyal medya algoritmalarının geleneksel medyada olduğu gibi düzenlenmesi önerilmiştir. Sosyal medya yönetim çatısı altında sosyal medya algoritmaların politik olarak objektif olması yönünde düzenlemeler yapılabilecektir. Ayrıca algoritma geliştirme süreçleri, süreç içerisinde paydaşların katılımıyla oluşacak etik ve normlara göre şekillendirilebilecektir. Düzenlemelerin ve normların uygulanma durumunun, denetiminin yapılması hususunda sosyal medya yönetimi önemli bir çözüm

sunmaktadır. Normal şartlarda sosyal medya platformları fikri mülkiyet hakları kapsamında kaynak kodlarını, algoritmalarını ve verilerini paylaşmak istemeyecektir. Ancak devletlerin uygulayabileceği sert düzenlemelerle mücadele etmek veya tamamen yasaklanma tehdidiyle karşılaştıkları senaryoda uzlaşmaları gerekecektir. Makul bir uzlaşma direk olarak denetimin devletlere verilmesi yerine sosyal medya yönetişimi bünyesinde kurulacak bir heyete verilmesi olacaktır. Bu heyet ticari sır kapsamında sosyal medya platformlarının algoritmalarının, veri güvenliğinin ve içerik denetiminin uzlaşılan düzenlemelere, etik ve normlara göre yapıma durumunu denetleyebilecektir. Bu denetlemelerin sonuçları ise tüm paydaşlara şeffaf bir şekilde raporlanarak izlenebilir bir süreç sağlayacaktır. Ayrıca devletlerin güvenlik kaygılarını gidermek ve sosyal medya platformlarından talep edilen bilgilerin düzenlemelere uygunluğunu ve uygunsu yerine getirilme durumu için devlet ve sosyal medya şirketleri arasında köprü kurabilecek bir mekanizma sosyal medya yönetişimi kapsamında sağlanabilecektir.

Özellikle bir önceki bölümde veri güvenliği, algoritma kontrolü ve içerik denetimi için ortaya konan mekanizmalar ile sosyal medya şirketlerinin ticari ve özgürlük kaygıları en aza indirilmektedir. Akademisyenlerin aktivist ve marjinal grupların katılımıyla ise birey özgürlüğünün devletin güvenlikçi yaklaşımının oluşturabileceği olumsuzluklardan korunması hedeflenmektedir. Sunulan sosyal medya yönetim modelinde icra edilecek komisyon çalışmaları, çeşitli denetimler, çeşitli düzenlemeler, norm ve davranış ilkelerinin raporlanarak ve kamuoyuna açıklanarak şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin sağlanması hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra sosyal medya yönetim platformunun organizasyonel yapısında fikir ve birey özgürlüğünü savunan STK, azınlık ve akademisyenlerin olmasına rağmen, çeşitli fikir özgürlüğü savunucularının yer aldığı bağımsız bir denetim organı tarafından

denetlenmesinin önünde hiçbir engel bulunmamaktadır. Sosyal medya yönetişimi kapsamında bireylerin doğrudan ulaşabileceği ve şikayetlerini bildirebileceği “*sosyal medya kullanıcı ilişkileri yönetimi*” portalı mümkün olabilmektedir. Bu portal üzerinden ilgili şikâyetin durumu istenildiğinde bütün kullanıcılar tarafından takip edilebilecek ve şeffaflık için siber bir arayüz sağlanmış olacaktır.

4.4. SMYM'nin Karşılaşabileceği Zorluklar

Sosyal medya yönetişiminin başarılı olabilmesi için SMYM'nin önünde önemli zorluklar bulunmaktadır. İlk olarak devletler henüz sosyal medya şirketlerinden neyi nasıl talep edeceklerini bilmemektedir. Teşhis yapılamadığı için tedavi sürecine geçilememektedir. Bu sorunun temelinde, özellikle gelişmekte ve gelişmemiş olan devletlerin bünyesinde görev yapan bürokratik kadrolar teknolojileri teknolojilerin amaçlarını ve işlevsel mekanizmalarını anlayamamaktadır. Bürokratik kadroların sosyal medya platformlarına dair geniş çaplı bir eğitim sürecine girmesi çözüm oluşturabilir.

İkinci bir sorun ise SMYM'de bulunan tüm aktörlerin kavramlar üzerinde anlaşması gerekmektedir. Kavram karmaşasının önüne geçilmeden aksiyon alınması mümkün olamamaktadır. Örneğin, başarılı bir içerik denetiminin sağlanabilmesi için terör ve terörizm kavramlarının netleştirilmesi gerekmektedir. Sosyal medyada gerçekleştirilen paylaşımların terörizm içerikli olup olmadığının netleştirilmesi için nasıl ve hangi referanslara göre terörist olduğunun sınıflandırılmasının yapılması sağlanmalıdır. Bir devletin terörist gördüğü grup diğer devlet için aynı anlamı ifade etmiyor olabilir ve bu durum küresel bir yönetişimi çıkmaza götürmektedir.

Üçüncü bir sorun olarak sosyal medyada gerçekleştirilen paylaşımlar nihayetinde kullanıcıların öznel bir değerlendirmesiyle bir anlama kavuşmaktadır.

Kızınızla paylaştığınız sıradan bir fotoğraf, bir başka kullanıcı için pornografik bir anlama gelebilir. Benzer şekilde, ABD’de 6 Ocak’ta gerçekleşen Senato Baskını, muhalifler için isyan anlamına gelirken, Trump destekçileri için protesto anlamına gelebilir. Bir kişinin eylemi diğerinin isyanı anlamına gelebilmektedir (Etlinger 2019, 23).

Sonuncu olarak günümüz teknolojilerinin limitlerinin ve çözilemeyen sorunlarının olmasıdır. Mehmet Akşit Bilgisayar Bilimleri kapsamında çözilemeyen mühendislik problemlerinin varlığını işaret ederek²⁰, çok yönlü sosyal değerler bütününe oluşturduğu bir sistemde mutlak optimizasyonun yapılamayacağını belirtmiştir (Akşit 2021). Bu nedenle sosyal medya algoritmaları, insana ait karmaşık sosyal ilişki ve etkileşimlerini değerlendirmekte yetersizdir. Sosyal karar verme süreçlerini salt algoritmalara teslim etmek yerine insan faktörünün sürece dahil edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durumun farkında olan sosyal medya şirketleri içerik denetimi için “insan” kullanmaktadır. “Tarihin en kötü işi” (Weber ve Seetharaman 2017) olarak nitelendirilebilecek içerik denetleyicilerin psikolojik sağlık durumları, öznel yaklaşımları, kişilikleri ve çalışma yoğunluklarının içerik denetim kararlarını ve süreçlerini nasıl etkilediği ise büyük bir soru işareti olarak kalmaktadır.

²⁰ Matematikte Çözilemeyen başlıca Problemler şu şekilde sıralanmaktadır: 1. Goldbach Hipotezi, 2. Riemann Hipotezi, 3. İki Asal Varsayımı, 4. NP Problemlerinin Gerçekte P Problemleri Olup Olmadığı, 5. Collatz Sorunu, 6. Palindromik 196 sayısının algoritma uygulandığında sona ermemesi, 7. 10 sayısı yalnız bir sayı mıdır?, 8. Mutlu son problemi, 9. Alanı ve Köşegeni tam sayı olan bir Euler tuğlası bulma, 10. Euler-Mascheroni sabitinin rasyonel olup olmadığının belirlenmesi, 11. Herhangi bir mükemmel tek tam sayı olup olmadığının belirlenmesi. Bkz: <https://www.matematiksel.org/matematikte-henuz-cozulememis-11-problem/>.

BÖLÜM V

SONUÇ

Bilgi teknolojilerinin gelişmesi haberleşme imkanlarının artmasıyla ve her nesnenin bağlanmasıyla günümüz dünyası dijitalleşme yolunda yeni bir evrim geçirmektedir. Politik, sosyal ve iş hayatını etkilen ana unsur olarak sosyal medya platformları öne çıkmıştır. Sosyal medya platformları geleneksel medyaya nazaran sunduğu interaktif ortam nedeniyle daha geniş kitlelere nüfuz edebilen, siber dünyayı ve gerçek dünyayı şekillendirebilen küresel bir aktör konumuna gelmiştir. Sahip olduğu teknik araçlar sayesinde dijitalleşen dünyada belirli bir güç merkezi oluşturabilmiştir.

Bireyler için kendini ifade edebilecekleri, etkileşimin ve bağlantı kurmanın daha kolay olduğu yeni bir medya kanalı şeklinde doğan sosyal medya platformları, son zamanlarda ifade özgürlüğü ve demokratik anlamda eleştirilerin odağı olmaya başlamışlardır. 6 Ocak 2020 ABD Başkanlık seçimlerinde Donald Trump ve destekçilerinin maruz kaldığı sosyal medya sansürü bir kırılma noktası oluşturmuştur. Bir devlet başkanı sosyal medya platformları tarafından yok sayılmış ve bir anlamda devlet ile sosyal medya şirketleri ilk kez bu kadar açık bir şekilde karşı karşıya gelmiştir. Sosyal medya platformlarının fikir özgürlüğü, demokratik normlar ve ulusal güvenlik kapsamında eleştirilerin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Ayrıca sosyal medya şirketlerinin sahip olduğu güç kapasitesi ve bu gücün kullanım tekelinin sosyal medya platformları yöneticilerine bırakılmasının oluşturabileceği riskler tartışılmaya başlamıştır. Devletler ise sosyal medya platformlarının daha güçlü düzenlemelere tabi olması yönünde girişimler başlatmıştır.

Etki alanını artıran, bireylerin tercihlerini şekillendirebilen ve devletlerin *imperium* alanlarına nüfuz edebilen sosyal medya platformları ve devletler sistemi ele alınmıştır. Siyasal düşünce tarihinde görüldüğü gibi, devletler doğası gereği *imperium* alanlarını koruma refleksine sahiptir. Bu durum *imperium* alanını korumak isteyen devlet ile sosyal medya platformlarını karşıya karşıya getirmektedir.

Bu çalışma kapsamında sosyal medya platformlarının devlet yönetimine müdahalelerinin analizi yapılmıştır. Süreç içerisinde sosyal medya platformları ile devlet yönetimleri arasındaki rekabettin güç mücadelesine evrildiği 6 Ocak 2021 tarihinde Twitter'ın ABD Başkanı Donald Trump ve destekçilerini sansüre maruz bırakmasıyla gün yüzüne çıkmıştır. ABD Başkanının dahi fikirlerini ifade etmesine sosyal medya platformları tarafından izin verilmemesi; sosyal medya platformlarında birey ifade ve fikir özgürlüğünün korunması yönündeki tartışmaları hız kazanmıştır. Devletler ise sosyal medya platformlarının sınırları aşan etki gücünün neler yapabileceğini fark etmiş, bir devlet başkanının yok sayılabileceğine şahit olmuştur. Bu durum devlet için kendi *imperium* alanına bir başka aktörün -sosyal medya platformları- müdahalesi anlamına gelmektedir. Ayrıca Devletler vatandaşları olan bireylerin sosyal-politik tercihlerinin etkilenmemesi, siyasi kutuplaşmanın önlenmesi, terörizm ve siber suçlarla mücadele edilebilmesi hususlarını ulusal güvenlik kaygısının giderilmesi için elzem hususlar olarak görmektedir. Bu nedenle doğası gereği *imperium* alanını korumak isteyen devlet, sosyal medya platformlarının sunduğu algoritmalar ile stratejik iletişim yöntemleri başta olmak üzere sunduğu ek imkanları kullanmak ve yetkilerini alabilmek amacıyla harekete geçmektedir. Ekonomik çıkarlarını, siyasal nüfuz alanlarını, özgürlük ortamlarını ve itibarlarını korumak ve hatta genişletmek isteyen sosyal medya platformları ise devletin kontrolüne girme

talebine karşı çıkmaktadır. Devlet ve sosyal medya platformunun yetki odaklı çekişmesi ise güç mücadelesine evrilmektedir.

Bu çalışma kapsamında, ulus-devletler ile sosyal medya platformlarının güç mücadelesine girmesini engelleyecek ve birey özgürlüğünü korumayı amaçlayan özel bir formül önerilmiştir. Bu formül ise yönetim ihtiyacının karşılanması şeklinde ortaya konulmuştur. Yönetişim kavramının karmaşık ve çok paydaşlı olan bu sorunu çözme kapasitesi olduğu ANSO (Afghanistan NGO Safety Office) örneği ile ifade edilmiştir.

Devlet ve sosyal medya platformlarının yetki – yönetim mücadelesine girmelerinin yerine, sağlıklı bir iletişimin kurulabileceği, her iki aktörün kaygılarının giderilebileceği, verimli bir çalışma ortamının olacağı, çok paydaşlı katılımın sağlanabileceği, norm ve davranış ilkelerinin belirlenebileceği özel bir yönetim modeli olan *Küresel Sosyal Medya Yönetişim Modeli* önerilmiştir.

Küresel Sosyal Medya Yönetişim Modeli ile sosyal medya, ulus-devlet ve birey başta olmak üzere çok paydaşlı küresel, ulusal ve bölgesel ölçekte bir sosyal medya yönetişimidir. Model organizasyonel şemasında devlet ve sosyal medya arasında meydana gelen veya gelebilecek sorunların çözümünün verimli bir şekilde çözüme kavuşabilmesi için çalışma grupları öngörülmüştür. Devlet temsilcileriyle akademisyenleri, uzmanları, sivil toplum örgütlerini, azınlıkları ve sosyal medya temsilcilerini bir çatı altında toplayarak karar süreçlerinde çok paydaşlılığı hedeflemektedir.

Verimli bir yönetişimin yerine getirilebilmesi için yönetim süreçlerinde ve yönetim platformunun çatısı altında sosyal medya platformları ve devlet arasında kontrol mekanizmalarına ihtiyaç duyulacaktır. Kontrol mekanizmaları aracılığıyla devlet ve sosyal medya arasındaki yetki mücadelesinin ortaya çıkması engellenecektir.

Bu amaçla *Küresel Sosyal Medya Yönetişim Model* yapısında algoritma kontrolü, veri güvenliği denetimi ve içerik denetimi tanımlanmıştır. Yönetişim kontrolü mekanizmalarıyla, devlet ve sosyal medya platformlarının çıkarlarının korunması ve kaygılarının giderilmesi maksimize edilecektir.

Çalışma boyunca öne sürülen *Sosyal Medya Yönetişim Modeli* ile günümüz dünyasında ulus-devletler ve sosyal medya platformları arasında güç mücadelesini önleyecek birey hak ve hukukunu koruyabilecek verimli bir yönetim ihtiyacına dikkat çekilmiştir. *Sosyal Medya Yönetişim Modeli* nihai bir yönetim modeli olmaktan daha ziyade; üzerine akademik çalışmalar doğrultusunda geliştirilebilecek esnek ve özel bir altyapı sunmaya çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

AHİMA. «Information Sharing.» 2011.

Akşit, Mehmet. *Pandemi Sonrası Dönemde Bilgi Çağının Devlet-Toplum İlişkileri*. 9 Haziran 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=3lFc-NwQfbw&t=1775s> (erişildi: Ekim 3, 2021).

Alba, Davey. *Twitter Permanently Suspends Marjorie Taylor Greene's Account*. 02 Ocak 2022. <https://www.nytimes.com/2022/01/02/technology/marjorie-taylor-greene-twitter.html> (erişildi: Mart 01, 2022).

Angwin, Julia. *Facebook's Secret Censorship Rules Protect White Men From Hate Speech But Not Black Children*. 28 Temmuz 2017. <https://www.propublica.org/article/facebook-hate-speech-censorship-internal-documents-algorithms> (erişildi: Kasım 10, 2021).

Arat, Turgay, ve Mahmut Mert Aslan. «Sosyal Medyada Veri Güvenliği ve Kişisel Mahremiyet Sorunu.» *Akdeniz İletişim Fakültesi Dergisi*, 2021: 387-401.

Asaduzzaman, Mohammed, ve Petri Virtanen. «Governance Theories and Models.» *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance* içinde, yazar Ali Farazmand, 1-13. New York : Springer, 2018.

Baykan, Dildar. *ABD'de sosyal medya platformlarının dokunulmazlık kalkanı: 230 numaralı düzenleme*. 13 Ocak 2021. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdde-sosyal-medya-platformlarinin-dokunulmazlik-kalkani-230-numarali-duzenleme/2108153> (erişildi: Aralık 20, 2021).

Bayraktar, Fesih. «‘Yönetişim’Paradigması ve Neoliberalizm: Çelişki ve Kopuş mu Uyum ve Süreklilik mi?» *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1, no. 2 (2015): 71-94.

BBC. *Twitter ilk kez Trump'ın bir mesajına 'Bilgiyi doğrula' uyarısı koydu*. 27 5 2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52818388> (erişildi: 11 27, 2021).

Berktaş, Sena, ve Renk Dimli Oraklıbel. «SANAYİ DEVRİMİ ile GELEN DEĞİŞİM: İŞ BÖLÜMÜ ve YABANCILAŞMA.» *Dergi Park*, 2021: 112-121.

Bremer, Ian, ve Stephan Walt. *Who Will Win the Power Struggle Between Big Tech and Nation States?* 4 Aralık 2021. <https://shows.acast.com/deepstateradio/episodes/a-dsr-debate-who-will-win-the-power-struggle-between-big-tec> (erişildi: Aralık 5, 2021).

Brown, Roger. *What Is Social Media Content Moderation and How Moderation Companies Use Various Techniques to Moderate Contents?* 11 5 2020.

<https://cogitotech.medium.com/what-is-social-media-content-moderation-and-how-moderation-companies-use-various-techniques-to-a0e38bb81162> (erişildi: 12 12, 2021).

Cannizzaro, Enzo. «European Integration Through International Law? The Strange Story of the Global Tax Project.» *European Papers* 6, no. 1 (2021): 779-784.

Chewae, Mafaisu, Sameer Hayikader, Muhamad Hairulnizam Hasan, ve Jamaludin İbrahim. «How much privacy we still have on social network?» *International Journal of Scientific and Research Publications* 5, no. 1 (2015): 1-5.

Choucri, Nazlı. *Cyberpolitics in International Relations*. Cambridge: The MIT Press, 2012.

Claussen, Victor. «Fighting hate speech and fake news. The Network Enforcement Act (NetzDG) in Germany in the context of European legislation.» *Rivista Di Diritto Dei Media*, 2018: 1-27.

Colin, M. Maclay. «An improbable coalition:: how businesses, non-governmental organizations, investors and academics formed the global network initiative to promote privacy and free expression online.» Boston, 2014.

Comte, August. *Cours de Philosophie Positive, 3e edit. par Littré*. Paris, 1905.

Crilley, Rhys, ve Marie Gillespie. «What to do about social media? Politics, populism and journalism.» *Journalism*, 2018: 173-176.

Crozier, Michael J., Samuel Philips Huntington, ve Joji Watanuki. *The Crisis of Democracy. Report on the Governability of democracies to the Trilateral Commission*. Sociologia Historica, 1975.

Çakmak, Cenap. «Uluslararası Örgütler.» *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde, yazar Şaban Kardaş ve Ali Balcı, 453-463. İstanbul: Küre Yayınları, 2018.

Çapan, Fatma, ve Baran Güvenç. «Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü.» *Dergi Park* 6, no. 18 (2017): 629-640.

Deibert, Ronald J., ve Rafal Ronald J. «Risking security: Policies and paradoxes of cyberspace security.» *International Political Sociology* 4, no. 1 (2010): 15-32.

Deniz, Cecile Fabre çevr. Mehmet Fatih. «TOPLUMSAL SÖZLEŞME.» *Dergi Park* 1, no. 58 (2018): 123-135.

DEPARTMENT OF JUSTICE'S REVIEW OF SECTION 230 OF THE COMMUNICATIONS DECENCY ACT OF 1996. 1996.

<https://www.justice.gov/archives/ag/departments-justice-s-review-section-230-communications-decency-act-1996>.

Diamond, Jared. *Guns Germs and Steel*. İstanbul: Pegasus, 2018.

Donahoe, Eileen, Thomas Hughes, ve David Kaye. *Social Media Councils From Concept to Reality*. Konferans, Stanford: Stanford Global Digital Policy Incubator, 2019.

Douek, Evelyn. «Governing online speech: From ‘posts-as-trumps’ to proportionality.» *Columbia Law Review*, 2021: 759-834.

Dumankaya, Elif Merve. «Uluslararası İlişkiler ve "Güç" Kavramı.» *STM TREND ANALİZİ OCAK 2019*. STM Teknolojik Düşünce Merkezi, Ocak 2019. 1-10.

Eriksson, Johan, ve Giampiero Giacomello. *International Relations and Security in the Digital Age*. Oxon: Routledge, 2007.

Etlinger, Susan. «What’s So Difficult about Social Media Platform Governance?» *Models for Platform Governance*. Centre for International Governance Innovation, 2019. 20-26.

Euronews. *Nijerya devlet başkanının iletisini silen Twitter'in faaliyetleri süresiz askıya alındı*. 04 Haziran 2021. <https://tr.euronews.com/2021/06/04/nijerya-devlet-baskan-n-n-iletisini-silen-twitter-n-faaliyetleri-suresiz-ask-ya-al-nd> (erişildi: 09 15, 2021).

Evyapan, Rafet. «Atatürk Ve Sosyal Devlet.» *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 15, no. 43 (1999): 253-282.

Gartzke, Erik. «The Capitalist Peace.» *American Journal of Political Science*, 2007: 166-191.

Gillespie, Tarleto. *Custodians of the Internet Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media*. Yale University Press, 2018.

Golino, Maria Alessandra. *Algorithms in Social Media Platforms*. 4 Nisan 2021. <https://www.internetjustsociety.org/algorithms-in-social-media-platforms> (erişildi: Haziran 21, 2021).

Governance, Commission on Global. *Our Global Neighbourhood: The Report of the Commission on Global Governance*. Oxford University Press, 1995.

Göze, Ayferi. *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2020.

Heller, Brittan. «Combating Terrorist-Related Content Through AI and Information Sharing.» *Transatlantic Working Group*, Nisan 2019: 1-8.

Hobbes, Thomas. *Leviathan*. Çeviren John Charles Addison Gaskin. Paris: Oxford University Press, 1998.

Hobbes, Thomas, ve Marshall Missner. *Thomas Hobbes: Leviathan (Longman Library of Primary Sources in Philosophy)*. New York: Routledge, 2008.

IETF. *RFCs*. tarih yok. <https://www.ietf.org/standards/rfcs/> (erişildi: 10 12, 2021).
Iyer-Mitra, Abhijit. *State Vs Social Media*. 4 7 2021.
<https://openthemagazine.com/cover-stories/state-vs-social-media/> (erişildi: 9 9, 2021).

Kalfa, Ceren, ve Faruk Ataay. «YÖNETİŞİM: DEVLET-TOPLUM İLİŞKİLERİNDE YENİ BİR AŞAMA.» *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2008: 229-240.

Kane, Gerald C., Giuseppe Labianca, ve Stephen P. Borgatti. «What's different about social media networks? A framework and research agenda.» *MIS quarterly* 38, no. 1 (2014): 275-304.

Keefe, Patrick R. *Echelon: Chatter-Dispatches from the Secret World of Global Eavesdropping*. Çeviren Sinem Gül. Ankara: Defne Yayınevi, 2006.

Klein, Ezra. *Mark Zuckerberg on Facebook's hardest year, and what comes next*. 2 Nisan 2018. <https://www.vox.com/2018/4/2/17185052/mark-zuckerberg-facebook-interview-fake-news-bots-cambridge> (erişildi: Ekim 29, 2021).

Kooiman, Jan. *Governing as governance*. London: SAGE, 2003.
—. *Modern Governance : New Government-Society Interactions*. SAGE, 1993.

Lee, Diana. *Germany's NetzDG and the Threat to Online Free Speech*. 10 Ekim 2017. <https://law.yale.edu/mfia/case-disclosed/germanys-netzdg-and-threat-online-free-speech> (erişildi: 10 11, 2021).

Maliniak, Daniel. «International Relations in the US Academy.» *International Studies Quarterly*, 2011: 437-464.

Maliniak, Daniel, Susan Peterson, ve Ryan Powers. «Is international relations a global discipline? Hegemony, insularity, and diversity in the field.» *Security Studies*, 2018: 448-484.

McCarthy, Kevin. *@GOPLeader*. 04 Ocak 2022.
<https://twitter.com/GOPLeader/status/1478448444796772352> (erişildi: Mart 11, 2022).

Menon, Shruti. *Koo v Twitter: Why India's government is favouring a social media newcomer*. 14 Şubat 2021. <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-56037901> (erişildi: Şubat 22, 2022).

Mund, Marcia, Karen Ross, ve Charla M. Brunet. «Scaling Social Movements Through Social.» *SAGE Publications*, 2018: 1-14.

The Great Hack 2019. Yöneten: Jehane Noujaim ve Karim Amer. Hazırlayan Jehane Noujaim ve Karim Amer . 2019.

Nye, Joseph Samuel. «Cyberpower.» *Belfer Center for Science and International Affairs*, 2010: 1-24.

—. *The End of Cyber-Anarchy? How to Build a New Digital Order*. 14 12 2021.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-12-14/end-cyber-anarchy>
(erişildi: 12 19, 2021).

OECD. *Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of The Economy*. 8 Ekim 2021.
<https://www.oecd.org/tax/beps/statement-on-a-two-pillar-solution-to-address-the-tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-october-2021.pdf>
(erişildi: Şubat 18, 2022).

Ogburn, William. «Technology and Governmental Change.» *The Journal of Business of the University of Chicago* 9, no. 1 (1936): 1-13.

O'Reilly, Tim. *What is web 2.0 ?* 30 09 2005.
<https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> (erişildi: 03 19, 2022).

Orwell, George. *1984*. İstanbul: Can Sanat Yayınları, 1949.

Pietsch, Bryan, Isobel Asher Hamilton, ve Katie Canales. *The Facebook whistleblower told Congress it should amend Section 230, the internet law hated by both Biden and Trump. Here's how the law works*. 6 Ekim 2021.
<https://www.businessinsider.com/what-is-section-230-internet-law-communications-decency-act-explained-2020-5> (erişildi: Mart 20, 2022).

Platon. *Devlet*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Political Polarization in the American Public. Pew Research Center, 2014.

Rhodes, Roderic AW. «The New Governance: Governing without Government.» *Political Studies* 44, no. 4 (1996): 652-667.

Robichaud, Emilie. *How Social Media Algorithms Drive Political Polarization*. 9 10 2020. <https://medium.com/swlh/how-persuasive-algorithms-drive-political-polarization-75819854c11d> (erişildi: 12 27, 2021).

Rosenau, James N. «Governance, order, and change in world politics.» *Governance without Government: Order and Change in World Politics* içinde, 1-29. Washington D.C.: Cambridge University Press, 2009.

Softness, Nicole. «The Precedent and Future for Regulations.» *American Intelligence Journal* 34, no. 1 (2017): 32-37.

Sparkes, Matthew. «What Is a Metaverse?» *New Scientist* 245, no. 3348 (2021): 18.

Srnicek, Nick. *Platform Capitalism*. John Wiley & Sons, 2017.

Stoker, Gerry. «Governance as theory: five propositions.» *International Social Science Journal*, 1998: 17-28.

Şenel, Alâeddin. *Siyasal Düşünceler Tarihi, Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeni. ağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*(Kısaltılmış ve Gözden Geçirilmiş 8.Basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2020.

Şirin, Nedime Aslı. «SONUÇ: KÜRESEL YÖNETİŞİMİN EVRİMİ VE ULUSLARARASI GÖÇ.» 307-328. 2019.

Tangör, Burak. *Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna Kosova ve Makedonya Krizleri*. Birinci Baskı. Ankara: Seçkin, 2008.

Tangör, Burak, ve Haldun Yalçinkaya. «Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler.» *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 7, no. 25 (2010): 127-154.

Telli, Azime. «Mısır Devriminde Sosyal Medyanın Rolü.» *Dergi Park* 4, no. 7 (2012): 65-91.

Tworek, Heidi. «Social Media Councils.» *Models For Platform Governance*. Centre for International Governance Innovation, 2019.

Tworek, Heidi, ve Paddy Leersen. «An analysis of Germany’s NetzDG law.» *Transatlantic Working Group*, 2019: 1-11.

Ulu, Güven. *Magna Carta Libertatum*. 16 01 2020. <https://azomedy.com/magna-carta-libertatum/> (erişildi: 07 11, 2021).

Ülgen, Sinan. *GOVERNING CYBERSPACE: A Road Map for Transatlantic Leadership*. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2016.

Walters, William. «Some Critical Notes on “Governance”.» *Studies in Political Economy* 73, no. 1 (2004): 27-46.

Weber, Lauren, ve Deepa Seetharaman. *The Worst Job in Technology: Staring at Human Depravity to Keep It Off Facebook*. 27 Aralık 2017. <https://www.wsj.com/articles/the-worst-job-in-technology-staring-at-human-depravity-to-keep-it-off-facebook-1514398398> (erişildi: Aralık 29, 2021).

World Bank. *Development In Practice: Governance - the World Bank's experience*. Washington D.C.: World Bank, 1994.

World Bank. *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth*. World Bank, 1989.

Yalçinkaya, Haldun. «The nongovernmental organizations–military security collaboration mechanism: Afghanistan NGO Safety Office.» *Armed Forces & Society* 39, no. 3 (2013): 489-510.

Zerfass, Ansgar, ve Anne Linke. «Social media governance: Regulatory frameworks for successful online communications.» *Journal of Communication Management* 17, no. 3 (2013): 270-286.